MEKANSAL DÖNÜŞÜM KAVRAMININ ISLAK HACİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ: SELİMİYE HAMAMI ÖRNEĞİ

Zeynep ATİK
201417103

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İç Mimarlık Ana Bilim Dalı
İç Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İpek ERGENE

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2023

MEKANSAL DÖNÜŞÜM KAVRAMININ ISLAK HACİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ: SELİMİYE HAMAMI ÖRNEĞİ

Zeynep ATİK
201417103
ORCID:000-0002-1848-0810

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İç Mimarlık Ana Bilim Dalı
İç Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İpek ERGENE

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin her aşamasında yardımını benden esirgemeyen her konuda benimle ilgilenen, bilgisi, tecrübesi, değerli fikir ve katkılarıyla çalışmamı yönlendiren danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İpek ERGENE'e göstermiş olduğu ilgi ve sabır için sonsuz teşekkürlerimi dilerim.

İç Mimarlık Yüksek Lisans programında aldığım eğitim süresince çalıştığım hocalarıma da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu süreçte beni her zaman destekleyen arkadaşlarıma, her türlü fedakârlıkta bulunan aileme teşekkürü borç bilirim.

Zeynep ATİK

Şubat, 2023

ÖZET

MEKANSAL DÖNÜŞÜM KAVRAMININ ISLAK HACİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ: SELİMİYE HAMAMI ÖRNEĞİ

Zeynep Atik
Yüksek Lisans Tezi
İç Mimarlık Ana Bilim Dalı
İç Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İpek Ergene
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022

Hamamlar, sosyo-tarihsel evreler içerisinde su medeniyetinin kamusallığında yaratılan temizliğin bir kanıtı olarak günümüze ulaşabilen tarihi mekanlar arasında yer almaktadır. Çağımızın getirdiği bir kolaylık olarak evler içinde bulunan banyoların yaygınlaşması sonucu hamamlar eskiye göre daha az tercih edilen mekanlar haline gelmiştir. Özelliğini kaybetmeye başlayan hamamlar şehirleşmenin yoğunluğu ve imar faaliyetlerininde etkisiyle birer birer varlıklarını kaybetmeye veya mekansal dönüşüme uğramaya başlamışlardır.

Bu çalışmada yıkanma geleneklerinin gelişimini, antik dönemden itibaren kronolojik bir tasnife sokmak, yıkanmanın mekân içine taşınmasıyla ortaya çıkan hamam yapılarının Roma Uygarlığı'ndan Osmanlı Devleti'ne kadar sahip olduğu mimari özellikleri ve teknolojiyi incelemek ve nihayetinde bir Osmanlı Türk Hamamı olan Selimiye Hamamı'nın mekansal dönüşüm sürecine ve işlev değiştirerek yeniden kullanılmasına yönelik araştırma yapılmıştır.

Anahtar: Mekânsal dönüşüm, kamusal mekân, ıslak hacim, hamam, malzeme.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE CONCEPT OF SPATIAL TRANSFORMATION WITHIN THE CONCEPTS OF WET VOLUMES: THE EXAMPLE OF SELİMİYE BATH

Zeynep Atik
Master Thesis
Department of Interior Architecture
Interior Architecture Master's Program with Thesis
Advisor: Dr. Instructor Member Ayşe İpek Ergene
Maltepe University Graduate Education Institute, 2022

Baths are among the historical places that can survive as a proof of the cleanliness created in the publicity of water civilization in socio-historical phases. As a result of the widespread use of bathrooms in homes, as a convenience brought by our age, baths have become less preferred places than in the past. The baths, which started to lose their characteristics, started to lose their existence one by one or to undergo spatial transformation due to the intensity of urbanization and zoning activities.

In this study, to put the development of bathing traditions into a chronological classification starting from the ancient period, to examine the architectural features and technology of the bath structures that emerged with the transfer of bathing into the space from the Roman Civilization to the Ottoman Empire, and finally to examine the spatial characteristics of the Selimiye Bath, which is an Ottoman Turkish Bath. research was conducted on the transformation process and its reuse by changing the function.

Keywords: Spatial transformation, public space, wet area, Turkish bath, material.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ x

ŞEKİLLER LİSTESİ xi

KISALTMALAR xviii

1.GİRİŞ 1

1.1 Problem 1

1.2 Amaç 2

1.3 Önem 2

1.4 Sınırlıklar 3

1.5 Yöntem 3

1.6 Tanımlar 3

2. ISLAK HACİM OLARAK HAMAM MEKANLARI ANALİZİ VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ 6

2.1 Hamam Mimarisinin Tarih İçerisindeki Dönemsel Analizi 9

2.1.1 Erken dönem hamamları 11

2.1.2 Roma hamamları 12

2.1.3 Bizans hamamları 13

2.1.4 Anadolu dışındaki islam hamamları 14

2.1.5 Selçuklu devri hamamı 15
2.1.6 Osmanlı devri hamamı 16
2.1.7 Cumhuriyet dönemi ve günümüze kadar hamamlar 18
2.2 Türk Kültüründe Hamam Mimarisi/İç Mimarisi ve İç Mekân İşlevsel Özellikleri ……..20
2.2.1 Soğukluk bölümü 20
2.2.2 Ilıklık bölümü 21
2.2.3 Sıcaklık bölümü 22
2.2.4 Külhan bölümü 24
2.3 Hamam Mekânları Tipleri 25
3. KAMUSAL MEKANLARDA DÖNÜŞÜM KAVRAMI VE HAMAM MEKANLARINDAKİ ETKİSİNİN İÇ MEKAN ANALİZİ 29
3.1 Kamusal Mekan ve Mekansal Dönüşümü 30
3.2 Hamamlarda Mekansal Dönüşüm ve Fiziksel Çevre Faktörleri 32
3.2.1 Ortaköy hamamı (Hüsrev Kethüda Hamamı) 34
3.2.2 Hamam mekanlarında fiziksel çevre faktörleri 39
3.2.2.1 Aydınlatma 39
3.2.2.1.1 Doğal aydınlatma 39
3.2.2.1.2 Yapay aydınlatma 41
3.2.2.2 Havalandırma 41
3.2.2.3 Isıtma 42
3.2.2.4 Malzeme 43
3.2.2.5 Yapı elemanları 44
4. MEKANSAL DÖNÜŞÜM KAVRAMININ ISLAK HACİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ: SELİMİYE HAMAMI ÖRNEĞİ 46
4.1 Selimiye Hamamı ve Tarihsel Gelişim Süreci 47
4.2 Mekansal Dönüşüm Öncesi Selimiye Hamamı ve Yapının İç Mekân Analizi 49

4.2.1 Soğukluk –soyunmalık bölümü 58
4.2.2 Ilıklık bölümü 72
4.2.3 Sıcaklık bölümü 78
4.2.4 Külhan bölümü 84
4.2.5 Hamam yapısı dışında bulunan ekler 89
4.3 Mekânsal Dönüşüm Sonrası Selimiye Hamamı ve Yapının İç Mekân Analizi 91
4.3.1 Soğukluk –soyunmalık bölümü 93
4.3.2 Ilıklık bölümü 109
4.3.3 Sıcaklık bölümü 114
4.3.4 Külhan bölümü 124
5.SONUÇ VE ÖNERİLER 128
KAYNAKÇA 133
EKLER 139
Ek-1: İzin Belgesi 139
ÖZGEÇMİŞ 140

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Hamam Tipleri 27

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ganj Nehri – Benares Tapınağı. 6
Şekil 2. Fin Hamamı (Sauna) Görseli 8
Şekil 3. Otel (Hamam, Sauna, SPA, Havuz) Görseli 9
Şekil 4. Ankara Roma Hamamı Görseli 10
Şekil 5.İndus Vadisi Uygarlığı 11
Şekil 6. Roma Hamamı Plan Şeması 12
Şekil 7. Roma Hamamı Görseli 13
Şekil 8.Sinop Balatlar Kilisesi Altında Bulunan Bizans Dönemi Hamam Görseli 14
Şekil 9. Kusayru Amra Saray Hamamı 15
Şekil 10. Bursa Tahir Ağa Hamamı 16
Şekil 11. Acemoğlu Hamamı 17
Şekil 12. Üsküdar Çinili Hamam 17
Şekil 13. Fatih Cağaloğlu Hamamı 18
Şekil 14. Bursa Ördekli Hamam Kültür Merkezi 19
Şekil 15. Bursa Muradiye Hamamı Engelli Eğitim Merkezi 19
Şekil 16. Haseki Hürrem Sultan Hamamı Soğukluk Bölümü 21
Şekil 17. Beylerbeyi Hamamı Soğukluk Bölümü 21
Şekil 18. Nişancı Hamamı Ilıklık Bölümü 22
Şekil 19. Kadırga Hamamı Ilıklık Bölümü 22
Şekil 20. Cağaloğlu Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü 23
Şekil 21.Süleymaniye Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü 24
Şekil 22. Külhan Bölümü 24
Şekil 23.Topkapı Sarayı Hünkar Hamamı Külhan Bölümü 25
Şekil 24. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Öncesi Görünümü 34
Şekil 25. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası Görünümü 34
Şekil 26. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası İç Görünümü. 35
Şekil 27. Beyazıt Hamamı Aydınlık Feneri 37
Şekil 28.Kılıç Ali Paşa Hamamı Aydınlatma Pencereleri 38
Şekil 29. Dolmabahçe Hünkar Hamamı 39

Şekil 30. Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli 40
Şekil 31. Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli 40
Şekil 32. Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli 41
Şekil 33. Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli. 41
Şekil 34. Atrium Boşluğu ve Etrafında Yer Alan Mekânlardaki Hava Akımını Gösteren Şema 42
Şekil 35. Hamam Dekorasyonunda Mermer Kullanımı 43
Şekil 36. Hamam Dekorasyonunda Mermer Kullanımı 44
Şekil 37. Selimiye Hamamı ve Çevresi Uydu Görseli 46
Şekil 38. Selimiye Hamamı Helikopter ile Çekilmiş Fotoğrafı 46
Şekil 39. 1913 yılına ait Alman Mavileri Haritası 48
Şekil 40. 1931 yılına ait Pervititich Haritası 48
Şekil 41. 1966 yılına ait olan hava fotoğrafı 48
Şekil 42. Soyunmalık Bölümü Ön Cephe 49
Şekil 43. Selimiye Hamamı Eski Hali Tuvalet Önü Çatı Feneri Görseli 50
Şekil 44. 1931 tarihli Pervititich Haritası – Selimiye Hamamı'nın Vaziyet Planı 50
Şekil 45.1930 tarihli Pervititich Haritası – Selimiye Hamamı'nın Vaziyet Planı 51
Şekil 46. Selimiye Hamamı Sıcaklık Kısmı (Göbektaşı-Eyvan) Halvet Filgözü 51
Şekil 47. Selimiye Hamamı Sıcaklık Kısmı (Göbektaşı-Eyvan) Halvet 52
Şekil 48. Selimiye Hamamı Dış Cephe Eski Görseli 53
Şekil 49. Selimiye Hamamı Bölümleri 54
Şekil 50. Selimiye hamamı yapısı ve cephe görselleri 55
Şekil 51. Selimiye Hamamı Zemin Kat Planı / Plan Bölümleri 56
Şekil 52. Selimiye Hamamı Giriş Kapısı 57
Şekil 53. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı 60
Şekil 54. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı 61
Şekil 55. Soyunmalık Bölümü Görseli 62
Şekil 56. Mermer Süs Havuzu 62
Şekil 57. Duvar Çeşmesi 63
Şekil 58. Duvar Çeşmesinin Çanağı 63
Şekil 59. Çatı Feneri Görseli 63
Şekil 60. İki Eyvan Arası Kolon ve Kiriş Görseli 64

Şekil 61. Havlu Odaları Giriş Bölümü 64
Şekil 62. Havlu Odası Niş Görseli..... 65
Şekil 63. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı..... 66
Şekil 64. Kantin Görseli 67
Şekil 65. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Asma Kat Planı 68
Şekil 66. U Planlı Merdiven Görseli 69
Şekil 67. Soyunma ve Dinlenme Odaları Görseli..... 69
Şekil 68. Beyoğlu Ağa Hamamı Zemin Kat Planı 70
Şekil 69. Beyoğlu Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı Zemin Kat Planı 71
Şekil 70. Karaköy Yeşil Direk Hamamı Zemin Kat Planı 71
Şekil 71. Selimiye Hamamı Ilıklık-Halvet Hücreleri-Hela Bölümü 72
Şekil 72. Selimiye Hamamı Ilıklık Bölümü 73
Şekil 73. Selimiye Hamamı Ilıklık Bölümü Aydınlatma Görseli..... 74
Şekil 74. Statiği Bozulan Kubbe Görseli 74
Şekil 75. Halvet Hücresi 75
Şekil 76. Halvet Hücresi..... 75
Şekil 77. Halvet Hücresi..... 76
Şekil 78. Hela Bölümü..... 76
Şekil 79. Hela Bölümü 77
Şekil 80. Hela Bölümü İç Görseli..... 77
Şekil 81. Selimiye Hamamı Sıcaklık-Halvet Hücreleri Bölümü Planı..... 78
Şekil 82. Ilıklık Bölümü Giriş Görseli 78
Şekil 83. Sıcaklık Bölümü Eyvan Görseli 79
Şekil 84. Sıcaklık Bölümü Süslemeli Mermer Aynalar Görseli 80
Şekil 85. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Su Yolu Görseli 80
Şekil 86. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Aynalı Tonoz Görseli 81
Şekil 87. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Filgözleri ve Havalandırma Görseli 81
Şekil 88. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Halvet Hücresi Görseli 82
Şekil 89. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Halvet Hücresi Filgözleri ve Havalandırma 82

Şekil 90. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Ahşap Kapı Görseli (Üsküdar Belediyesi) 83
Şekil 91. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Mermer Kurnaların Görseli 83
Şekil 92. Selimiye Hamamı Külhan Bölümü Planı 84
Şekil 93. Hamam Mekânının ve Döşemelerinin Isıtılma İşlemi Kesit Görünümü 85
Şekil 94. Külhan Bölümü Dış Görseli 85
Şekil 95. Külhan Bölümü İç Görseli 86
Şekil 96. Külhan Bölümünden Sıcaklığın Sağlandığı; Sıcaklık Bölümü Batı Köşede Yer Alan Halvet Hücresinin Penceresi 86
Şekil 97. Külhan Bölümü Sıvalı Tuğla Tonoz Görseli 87
Şekil 98. Külhan Bölümünün Çatısında Bulunan Ekstra Bir Depo Görseli 87
Şekil 99. Soğuk Su Deposu 88
Şekil 100. Külhan Bölümü Ocak Ve Bacanın Bulunduğu Alanın Görseli 88
Şekil 101. Külhan Bölümü Dış Görseli 89
Şekil 102. Külhan Bölümüne Bitişik Konumlandırılan Mutfak Bölümü 90
Şekil 103. Mutfak Bölümü İç Mekân Görselleri 90
Şekil 104. Nevmekan Selimiye. 92
Şekil 105. Nevmekan Selimiye 92
Şekil 106. Nevmekan Selimiye Giriş Cephesi Görseli 92
Şekil 107. Nevmekan Selimiye Cephe Görseli 93
Şekil 108. Çamaşırlık Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Cephe Görseli .. 93
Şekil 109. Soğukluk-Soyunmalık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali 94
Şekil 110. Soğukluk – Soyunmalık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali 94
Şekil 111. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Dinlenme Odalarının Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali 95
Şekil 112. Soğukluk-Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali 95
Şekil 113. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Çevresine Konumlandırılmış Dokuma Kumaştan Yapılan Bench Görseli 96
Şekil 114. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Çevresine Konumlandırılmış Dokuma Kumaştan Yapılan Bench Görseli 96
Şekil 115. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Servant 97

Şekil 116. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünün Ilıklık Bölümünün Olduğu Kısımdan Görseli 97
Şekil 117. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünün Galeri Boşluğunun Görseli 98
Şekil 118. Soğukluk- Soyunmalık Asma Kata Çıkılan Merdiven Aksında Yer Alan Ahşap Kapı Görseli 98
Şekil 119. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkılan U Planlı Merdiven Görseli 99
Şekil 120. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Servant Görseli 99
Şekil 121. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli 100
Şekil 122. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli 101
Şekil 123. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli 101
Şekil 124. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli 102
Şekil 125. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü 103
Şekil 126. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü 103
Şekil 127. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü 104
Şekil 128. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 104
Şekil 129. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 105
Şekil 130. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 105
Şekil 131. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 106
Şekil 132. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 106

Şekil 133. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 107
Şekil 134. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 107
Şekil 135. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü 108
Şekil 136. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Tercih Edilen Duvar Kâğıt Görseli ... 108
Şekil 137. Ilıklık Bölümü Mekânsal Dönüşüm Sonrası Sol Kısımda Olan Bölümün Görseli 109
Şekil 138. Ilıklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Sağ Kısımda Olan Bölümün Görseli 110
Şekil 139. Ilıklık Bölümü Halvet Hücresi Mekansal Dönüşüm Sonrası Filgözü Aydınlatma Görseli 110
Şekil 140. Ilıklık Bölümüne Girişte Solda Yer Alan Mekansal Dönüşüm Sonrası Personel Odası Olarak Düzenlenen Odanın Olduğu Bölümün Görseli 111
Şekil 141. Ilıklık Bölümüne Mermer Duvar Kaplama Görseli 111
Şekil 142. Hela Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 112
Şekil 143. Hela Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 113
Şekil 144. Hela Bölümü Kabin İçlerinde Yer Alan Filgözlerinin Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 113
Şekil 145. Sıcaklık Bölümünün Girişinde Sağda ve Solda Yer Alan Eyvanın Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 114
Şekil 146. Sıcaklık Bölümünün Girişinde Sağda ve Solda Yer Alan Eyvanın Mekansal Dönüşüm Sonrası Duvar ve Tavan Görseli 115
Şekil 147. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 115
Şekil 148. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Göbektaşı Görseli 116
Şekil 149. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Kubbe ve Filgözü Görseli . 116
Şekil 150. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücreleri Arasında Yer Alan Eyvan Hücresi Görseli 117
Şekil 151. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Süslemeli Mermer Aynaların Görseli 117

Şekil 152. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Görseli 118
Şekil 153. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Görseli 119
Şekil 154. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Tavan Görseli 119
Şekil 155. Nevmekan Selimiye Sıcaklık Bölümü Köşe Halvet Hücresi İçerisinde Yer Alan Sergi Görseli 120
Şekil 156. Billur Cam Sergisi Nalın Görselleri 121
Şekil 157. Billur Cam Sergisi Köşe Halvetler İçerisinde Yer Alan Kaftan Görselleri 121
Şekil 158. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümünde Yer Alan Ferman Görseli 122
Şekil 159. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümünde Yer Alan Şifalı Taş Ve Kalkan Görselleri 122
Şekil 160. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli 123
Şekil 161. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli 123
Şekil 162. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli 123
Şekil 163. Billur Cam Sergisi Sıcak Bölümü Giriş Görseli 124
Şekil 164. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 124
Şekil 165. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 125
Şekil 166. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Eklenen Mutfak Bölümü ... 125
Şekil 167. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Mutfak Alanı . 126
Şekil 168. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli 126
Şekil 169. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Karşılama ve Kasa Alanı Görseli 127

KISALTMALAR

TDK : Türk Dil Kurumu

1.GİRİŞ

1.1 Problem

Günümüzde, yaşanan kentsel dönüşüm süreci, mekânı ve kent planlama anlayışını temelden değiştirmektedir. Kentsel dönüşüm, yenileme, yeniden işlevlendirme, yerinde dönüşüm ve restorasyon projeleri mekansal dönüşüm ile birlikte; kentsel kimlik ve kent estetiğinin değişimine neden olmaktadır. Mekansal dönüşüm sürecinden çevre hem estetik hem de ekolojik açıdan etkilenmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının bu denli kritik öneme sahip olduğu dönemde, mekânsal dönüşüm ile çevreye duyarlı yeni yerleşimler oluşturulabildiği takdirde belirli kazanımlar sağlanabilmektedir.

Mekansal dönüşüm kavramı açısından yapılar incelendiğinde; kimi mekanların kapsamlarının değiştiği fakat işlevinin aynı şekilde kaldığı, kimi mekanlarda kapsamlarının aynı kalıp işlevini yitirdiği, kimi mekanlarda ise hem kapsamlarının, hem de işlevlerinin değişerek özünü kaybettikleri gözlemlenmektedir. Bu bağlamda zamanla işlevini yitiren ve günümüzde kullanımı azalan tarihi yapıların yaşamdan kopmaması ve yeni şehir düzenine entegre olabilmeleri için çeşitli koruma ve yeniden kullanım yöntemleri geliştirilmektedir.

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen sosyal yaşam koşulları, işlevini yitiren hamam yapılarını kısmen boş, kısmen de farklı bir işlevle tutma eğilimindedir. Nadiren kullanılan binalar, mekânsal karakterini korusa da ısıtma, havalandırma ve aydınlatma gereksinimlerine yapılan müdahalelerle yapısal karakterini giderek kaybetmektedirler. Kullanılmayan hamam yapılarının modern yaşamda, günümüz dünyasında yeniden kullanılabilir hale getirilmeye çalışılması; mekânsal dönüşüm ile restorasyona uğrayarak eski işlevi bir nevi müze olarak sergilenmeye başladığı görülmektedir. Mekânsal dönüşüm ile yeniden işlevlendirilen yapılardan birisi de kapsamının aynı kalıp işlevinde değişikliğe uğrayan İstanbul ili Üsküdar ilçesinde bulunan Selimiye Hamamı'dır.

Küreselleşme ile beraber günümüz yapılarında, öncesinde modernleşme izleri onu izleyen dönem ile beraber de postmodern dönemin etkileri görülmektedir. Yeme içme

mekânlarının artması ve bu durumun artık bir kazanç sağlamaya dönmesinden kaynaklı olarak, küreselleşme ve çevresel faktörlerin etkisi ile mekanlarda ek işlevler ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Mekansal dönüşüm öncesi İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı'nın tarihsel yapısı ile restorasyona uğrayarak dönüşüm sonrası Nevmekan Selimiye adı ile günümüze ulaşan bu mekân tez kapsamı olarak incelenecektir. Bu kapsam bağlamında çalışmada; ıslak hacim, hamam ve mekânsal dönüşüm kavramları üzerinden literatür taraması yapılacak; Selimiye Hamamı mekânsal dönüşüm kavramı üzerinden döneminin tarihsel çerçevede ele alınmasıyla incelenecek, ardından mekânda işlevsel dönüşüm sonrası Nevmekan Selimiye'nin de kütüphane, restoran, kafe konseptiyle günümüzdeki halinin iç mekân analizi yerinde gözlem yöntemi ile yapılacaktır.

1.2 Amaç

Tezin amacı; mekânsal dönüşüm öncesi İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı'nın döneminin tarihsel çerçevede inceleyerek analiz edilmesi ile mekânsal dönüşüm sonrasında kurulan Nevmekan Selimiye'nin de iç mekân mekân analizinin yapılarak yerinde gözlem sonucu elde edilen verilerle ortaya koymaktır.

1.3 Önem

Seçilen örneklemin dönemin oluşturduğu etki ile ıslak hacimlerdeki yansımaları incelenecektir. Aynı zamanda tarihsel süreçte yapının dönüşüm öncesi ve sonrası şu anki yapıyı ne denli yansıttığı, yapının ne kadar korunduğu, mekânsal dönüşüm sonrasına nelerin aktarıldığı vb. olumlu, olumsuz yönleri ve İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı mekanı ile Nevmekan Selimiye mekanıyla ilgi her türlü verinin araştırılması tezin önemini oluşturmaktadır.

Literatür incelendiğinde mekânsal dönüşüm ve iç mekân analizi kavramlarını içerisinde barındıran çalışma ve analizler sınırlı sayıdadır. Mekânsal dönüşüm kavramının tarihsel çerçeve içerisinde hamam mekânları üzerinden önemini ortaya koymak ve mekânsal dönüşüm sonrası ortaya çıkan mekânların iç mekân analizinin incelenmesi tezin önemini oluşturmaktadır.

1.4 Sınırlıklar

Mekânsal dönüşüm kavramı bağlamında dönüşüm öncesi ıslak hacimler çerçevesinde İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı ile mekânsal dönüşüm sonrasında Nevmekan Selimiye ile çalışma sınırlıdır. Çalışmada Selimiye Hamamı'nın mekânsal dönüşüm sürecine yönelik Üsküdar Belediyesin'den ve yapılacak çalışmanın bir suretinin Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı ile Basın ve Halkla İlişkiler Müşsavirliğine gönderilmesi şartı ile Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü'nden şahsen bilgi ve izin alınmıştır.

1.5 Yöntem

Yapılacak çalışmada, ıslak hacim ve mekansal dönüşüm kavramları üzerinden literatür taraması yapılacaktır. Bu çalışmada nitel veriler kullanılmaktadır. Çalışma kapsamı içerisinde İstanbul Anadolu Yakasında bulunan mekânsal dönüşüm öncesi Selimiye Hamamı olarak yer alan mekânın dönüşüm sonrası Nevmekan Selimiye olarak adlandırılan restoran, kafe ve kütüphane kısımları birincil veri toplama yöntemi kullanılarak yerinde gözlem ile iç mekân analizi yapılacaktır. Elde edilen veriler şekiller ile desteklenerek değerlendirilecektir.

1.6 Tanımlar

Mekan; Mekan "Yer, bulunulan yer, ev, yurt ve uzay" anlamlarına gelmektedir (TDK). Mekan kavramı mimarlığın ana konusu olup; insan algısına ve mekanın sınırlamalarına bağlıdır. Farklı sınırlayıcı unsurlara göre doğal mekan, yapay mekan ve karma mekan kavramlarını kullanılmaktadır. Mekan kavramlarını tüm duyu organları ile algılar ve bu algılar hatırlananlar ile karşılaştırılır. Mekansal hayal gücü ve mekansal davranış toplumlar arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Bunun nedeni sosyokültürel farklılıklar olmaktadır. Zamanla, her kültürel sistemin kendi yaşam biçimini mekan anlayışı ve kullanımı aracılığıyla yansıttığı görülmektedir. Tarihsel olarak incelendiğinde de günümüze kadar oluşturulan mekanların varlığı mekan kelimesinin değişmeyecek tek bir anlamı olmadığını da ortaya koymaktadır.

Mekansal Dönüşüm;Yapılar sosyal, ekonomik, çevresel ve teknolojik faktörler nedeniyle zamanla özgün işlevlerini kaybederler. Zamanla işlevini yitiren yapılar terkedilmekte ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Birçok yapı türünde,

yapının ayakta kalabilmesi için çeşitli işlevlerde yeniden kullanım sıklıkla tercih edilmektedir. Tarihsel ve kültürel açıdan önemli olan ve mimari kimliğiyle toplum belleğinde yer edinen birçok yapı, yeniden kullanım yöntemleriyle günümüze ulaşmıştır. Mekanları yeniden düzenlerken göz önünde bulundurulması gereken en önemli faktörlerden biri, yeni işlevlere duyulan ihtiyaçtır. Her özelliğin kendine özgü gereksinimleri vardır. Bu nedenle her mekan her fonksiyona uygun değildir. Mekanın ilk olarak yeni fonksiyonun olan etkisi incelenmelidir. Dönüşüm sonrası mekan; mekânsal kurgusunu, taşıyıcı sistemini, cephesini ve teknik altyapısını etkilemektedir. Bu etkinin derecesi mevcut mekanın yeni fonksiyona uygunluğuna göre değişmektedir.

Mekansal dönüşüm kavramı bağlamında yapılar incelendiğinde; kimi mekanların kapsamlarının değiştiği fakat işlevinin aynı şekilde kaldığı, kimi mekanlarda kapsamlarının aynı kalıp işlevini yitirdiği, kimi mekanlarda ise hem kapsamlarının hem de işlevlerinin değişerek özgün halini kaybettikleri gözlemlenmektedir. Tez kapsamında ise mekânsal dönüşüm kavramı, hem seçilen örneklem hem de literatür çalışmaları bağlamında; kapsamının aynı kaldığı fakat işlevinin değiştiği örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

Islak Hacimli Mekanlar; Islak hacimler, kişisel temizliğin sağlanması ve kullanılan eşyaların temizliğinin karşılanması için sıhhi tesisatın ve eylemleri gerçekleştirmeye yardımcı ekipmanların bulunduğu hacimlerdir. Bulundukları mekanın işlevi, kullanıcı sayısı ve profili vb. faktörler ıslak hacim niteliğini etkilese de genel olarak mutfak, hamam-banyo/tuvalet ve çamaşır odası olmak üzere birkaç farklı ıslak hacim türünden söz edilebilir.

Hamam; Hamam, insanların suyu ısıtarak yıkanmaları için kullanılan genel bir terimdir. Dilimize Arapçadan gelen "hamam" kelimesi, “ısıtmak, sıcak olmak” anlamına gelen Hamm (hamam) kelimesinden gelmektedir. "Hamam" kelimesinin sözlük anlamı "sıcak yer" olup, yıkanılan yer anlamında kullanılmaktadır. Farsça karşılığı germâbe'dir (Ülgen, 1950).

Hamamlar, erkekler ve kadınlar için ayrı bölümlerin yapılıp yapılmadığına bağlı olarak, özel ve umumi hamamlar ile tek ve çift hamamlar olarak kullanımlarına göre sınıflandırılır. Müstakil hamamlar erkekler için yapılır ve günün belirli saatlerinde kadınlara ayrılır. Çiftli

küvetler ise yan yana inşa edilmiş biri erkek diğeri kadın olmak üzere iki küvetten oluşmaktadır. Çift banyolarda genellikle erkekler bölümü bayanlara göre daha geniştir, giriş kapıları meydana veya ana yola açılırken, bayanlar bölümünün giriş kapıları mahremiyet düşüncesiyle yan yola açılır. Giriş kapılarının aynı sokağa açıldığını çok az örnek göstermektedir (Eyice, 1960).

2. ISLAK HACİM OLARAK HAMAM MEKANLARI ANALİZİ VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Tarihsel sürece bakıldığında insanlar yıkanmayı, dini ve manevi bir ritüel olarak uygulamışlar ve bu ritüel, insanların vücutlarını temizlemelerine olanak sağlamıştır.

Hamam kelimesi Arapça, “Hamma” ve İbranice “Hamam” kelimesinden türemektedir. Kelimenin anlamı yıkanılacak yer, yunak, ısıdam demektir (TDK, 2022). Hamam kültürü, Sümerlerden günümüze kadar her dönemde, uygarlığın devam eden bir kültürel bileşeni haline gelmiştir. Asur'da eski İsrail krallıklarında hamamın sıkça kullanılmakta olduğu ve günümüze kadar korunan bir hamam olan Şita Havuzları bilinmektedir. Hindular ise su kenarına tapınaklar inşa ederek; suyu her zaman kutsal su olarak görüp yıkanarak günahlarından arındıklarını düşünmektedirler. Ganj nehrinin kıyısında bulunan Benares tapınağı örnek olarak verilebilir (Şekil 1). Hintliler suyun koruyucu işlevine inanarak bazı ritüeller yoluyla suyun; ruhu ve bedeni kötülük ve pisliklerden arındırdığına inanarak günümüze kadar bir gelenek olarak uygulamaya devam etmektedirler. Hititler de benzer ritüelleri Anadolu'da uygulamıştır ve aynı gelenek Mısır tarihinde de görülmektedir. Museviler ise hahamları kutsadıkları bir havuzda yıkayarak günlerini tamamlamaktadır. Hristiyanlar ise, kutsal su ile yıkanarak tüm günahlarının silinebileceğine inanmaktadırlar.

Şekil 1. Ganj Nehri – Benares Tapınağı (www.istockphoto.com/tr)

Uygarlıklar tarihi boyunca suya ve kullanıldığı mekanlara çok fazla önem verildiğinden birçok yapıda ıslak hacimler inşaa edilmiştir. Bu mekanların en önemli örneklerinden biri de hamamlardır. Yıkanma, temizlik ve dinlenme gibi ihtiyaçların da karşılandığı tek yerdir. Antik çağlardan beri yıkanmak için yapılan ilk iç mekanların izleri, Hindistan, Eski Mısır, Eski Ege ve Yunan uygarlıklarında bulunmaktadır. Tüm uygarlıklar arasında Romalılar yıkanmaya ve banyo yapmaya en sadık olanlardır. Bu derin ilginin özü, yaşamlarında ve kültürlerinde yatmaktadır. Batı medeniyetinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de hamam bir sosyalleşme aracı olarak günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İslam inancına göre dinin emrettiği temizliği yerine getirebilmek için yıkanma kültürü nedeniyle hamam mimarisi önem kazanmıştır. İslamiyet, yıkanmanın durgun su yerine akan su ile yapılmasını emretmiştir. Bu durum yapısal işlevi etkilemekle birlikte, ilk Müslüman hamamları Antik Dönem hamamlarına benzerlik göstermektedir. Ancak Türkler, hamamları gerek yıkanma şekli gerekse mimari estetikte gereksiz süslemeden kaçınarak, ihtiyacın doğurduğu düzen ve sadelik içinde inşa etmiştir. İslam'da temizliğin akan su ile yapılması gerektiği düşüncesiyle; Roma hamamlarında kullanılan yıkanma havuzları ve banyo tekneleri kullanılmamıştır.

Hamamların bir diğer yönü de buhar banyolarına dayalı Fin hamamlarıdır. Fin hamamları (sauna), Türk hamamlarından farklı bir gelenek türüne sahiptir. Kayıtlara göre, en eski saunalar M.S 5. ila 8. yy.'lar da ortaya çıkmıştır. Erken dönem saunalar tepelere veya höyüklerin içine kazılmıştır. Aletler ve teknoloji geliştikçe ahşap yapılar kullanılmaya başlamıştır. Şömine içerisinde bulunan taşlar odun ateşinde ısıtılıp içerisinde yer alan havanın sirkülasyonu ile odaya sıcaklık nüfuz etmektedir. İstenilen seviyeye gelen sıcaklık ile yıkanmak isteyen kişiler odaya girebilmektedir. Odadaki yanan odun kokusu ise temizlik ritüelinin bir parçası haline gelmektedir. Bu aromaterapi banyosuna Fince savusauna (dumanlı sauna) denmektedir.

Bu mekân içerisine gelen insanlar duman ve odun kokusunu rahatlatıcı bulmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Fin Hamamı (Sauna) Görseli (https://ap.if.ua/news/show/oblashtuyte-sobi-laznyu)

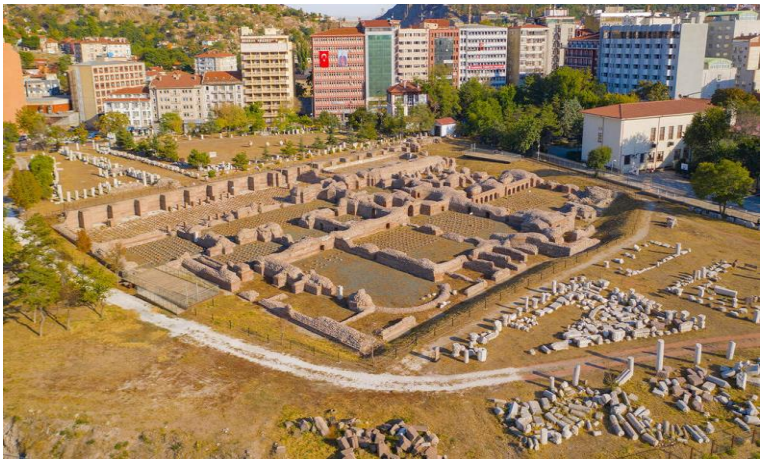
İnsanların yaşadığı hayat standartları nedeniyle hamam kültürü giderek zayıflamaya başlamıştır. Artık insanlar evlerinde oldukça lüks banyolarda konforlu biçimde banyolarını yapmaktadırlar. Günümüzde hamama gitmeyi tercih eden insanlar hamamın sağlığa olan faydasını bilen, bunun yanında sauna, buhar banyosu gibi çeşitli hamam özelliklerinden yararlanmak isteyen insanlar olmaktadır. Hamam kültürü artık daha çok otellerde ve çeşitli tesislerde devam etmektedir. Çünkü insanlar buralarda hamamla birlikte farklı etkinliklerden de yararlanmaktadırlar. Günümüzde eskisi gibi hamamlar ayrı ve özel olarak inşa edilmemektedir. Pek çok tesiste ve otellerin içerisinde hamamlar mevcut olup; ancak ısıtma koşulları geleneksel hamamlar gibi olmamaktadır. Zamanla her şeyde olduğu gibi hamamlarda da değişiklikler olabilmektedir. Tarihi olan hamamlara günümüz etkileriyle spa, sauna (fin hamamı), havuz, jakuzi gibi farklı kültürlerin temizlenme ritüelleri de eklenmiştir.

Şekil 3. Otel (Hamam, Sauna, SPA, Havuz) Görseli (www.titanic.com.tr)

2.1 Hamam Mimarisinin Tarih İçerisindeki Dönemsel Analizi

Hamam mekânları tarihsel açıdan incelendiğinde döneme ve kültüre göre değişen benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Dönemsel olarak ele alındığında Roma hamamlarının birçok yönden Osmanlı hamamlarından farklı olduğu görülmektedir. Roma hamamları, spor merkezleri (gymnasium), kütüphaneler vb. gibi halkın kullanımına yönelik diğer yapılarla bütünleşmiş mimari yapılardır. Roma hamamları birçok işleve hizmet etmiştir. Örneğin; önce Apodyterium yani soyunma odalarının bulunduğu alan, bu aşamadan sonra ılık hacime geçilir ve bu odadan sonra da sıcak hacime geçiş yapılırdı. Calgarim olarak da bilinen sıcak odadan çıktıktan sonra ise soğuk suyla durulanan bir alan ve havuz bulunurdu. Roma hamamları adeta sağlık merkezi olarak hizmet veren merkezler olduğu için burada Palestra adı verilen bir jimnastik ve temizlik alanı da yer alırdı. Isıtma sistemi ise zemin altındaki boşluklarda ve duvarlardaki kanallarda dolaşan sıcak hava ile sağlanmaktaydı. Roma hamamından sonra Bizans ve Türk hamamlarında da aynı sistem kullanılmıştır. Hipokost sistemi olarak da adlandırılan bu sistem genellikle hamamları ısıtmak için kullanılsa da soğuk aylarda evleri ısıtmak için de tercih edilmektedir.

Şekil 4. Ankara Roma Hamamı Görseli. (www.bilgeyik.com)

Romalıların, Osmanlıların ve ardından Türkiye'nin kültürünü yansıtan hamamlar tarihimizde de önemli bir yere sahiptir. Roma'da hamamlar, zengin ve fakirin bir arada sosyalleştiği yerlerdir; aynı sosyalleşme ihtiyacını karşılayan bir mekan olarak kültürümüze de yansımıştır. Özellikle Osmanlı döneminde gündelik hayatın önemli bir parçası haline gelen sosyal bir araçtır. O dönemde hamamların bu kadar önemli bir sosyalleşme merkezi olmasının nedeni, hamamların sadece kadınlara mahsus, İslami kurallar gereği yanında erkeksiz dışarı çıkamayan kadınlara özel olmasıdır. Osmanlı döneminde hem kadınlar hem de erkekler hamama yıkanmaya gider; ama bunun ötesinde "düğün hamamı", "damat hamamı" ve "kırk hamamı" vb. sosyal olayların gerçekleştiği mekânlardan olan hamam, gelenek haline gelen ritüeller olarak günümüze kadar gelmektedir.

Türk hamamları, antik dönemdeki hamamlarla benzer şekilde, Soyunmalık, Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet bölümlerinden oluşmaktadır. Mimari açıdan İstanbul hamamlarına bakıldığında çifte hamam olarak inşa edilmiş özel bir gruptan söz edile bilinmektedir. Kadın ve erkek bölümlerinin ayrı olduğunu ifade eden mimari işaretlerin yanında başka bir yönü, iki ayrı bölümün kapılarının aynı yere baktırılmamasına gösterilen özendir. Hamamlar, özel ve genel olarak ayrılabildiği gibi tek ve çift olarak da gruplandırılabilir. Tek hamamlar erkekler tarafından kullanılmakla birlikte farklı saat aralıklarında kadınlar tarafından da kullanılmaktadır. Çifte hamamlarda genellikle erkekler kısmı kadınlar kısmından büyük tutulmuştur.

2.1.1 Erken dönem hamamları

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren temizlik ihtiyacına paralel olarak oluşturulan hamam yapıları birçok medeniyette önemli bir yere sahiptir. En eski hamamlarda M.Ö.'de Pakistan'ın batısında bulunmuştur. İndus uygarlığının en önemli şehri Mohenjo-Daro'da M.Ö 2500-1500 yılları arasında ortaya çıkan gelişmiş su ve kanalizasyon sistemi, burada hamamların olduğunu düşündürmektedir. Asurlular, dünyanın en eskisi olduğu düşünülen bir yıkanma tesisine sahiptir (Şekil 5), (Eyice, 1997, s. 402).

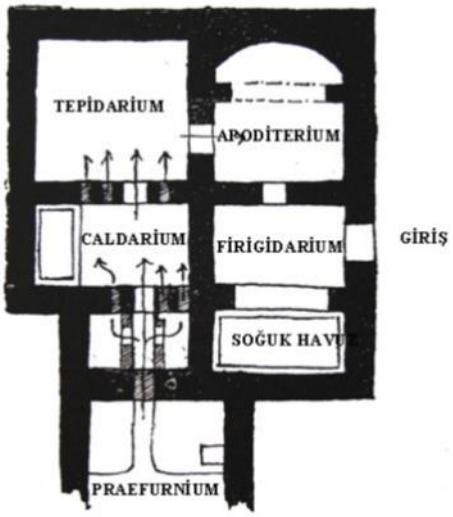
Şekil 5.İndus Vadisi Uygarlığı (www.nereye.com.tr)

Arkeolojik çalışmalarda farklı coğrafi bölge ve tarihlere ait hamam izlerinin bulunduğu kaydedilmekle birlikte, ilk olarak M.S. bu yüzyılda Atina'da bulunduğu sanılmaktadır. Bu dairesel kat planları, dikdörtgen yan parçalarla desteklenir ve soba ile ısıtılmaktadır. Eski Yunanistan'da su, bedeni arındırmanın yanı sıra zihni de arındırmanın bir yolu olarak görülmektedir. O zamanlarda tapınağa yıkanmadan girmek mümkün olmamakta ve bayramlarda dini nedenlerle bazı heykeller yıkanmaktadır (Yılmazkaya, 2002).

Görkemli mimarisi ile Roma hamamları, Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere İslam medeniyetinin yıkanma ve arınma kültürünü büyük ölçüde etkilemiştir. Hamamların kuruluşunda önemli rol oynayan Roma, zaman içinde Osmanlı kültür ve mimarisinin etkisinde gelişerek Türk hamamları olarak tarih sayfalarında yerini bulmuştur.

2.1.2 Roma hamamları

Roma eyaletlerinde, sıcak hava veya buhar banyolarının yaygın olmasından kaynaklı çoğu evin ve antik kentlerin kalıntılarında açık banyo tesislerine rastlanıldığı bilinmektedir. Roma ve Osmanlı hamamlarında bazı bölümler bulunmaktadır. Romalılarda sıcak banyo mekânı dört farklı şekilde görülmektedir. Soyunma ve giyinme bölümüne verilen ad Apodyterium'dur. Terlemenin başladığı Tepidarium yani ılıklık kısmında, sıcaklığa katlanamayanlar için ılık su verilmektedir. Orta kısımda havuz bulunan ve yıkanılan bölümün adı ise Calidarium yani sıcaklık bölümüdür. İçerisinde bazen iki adet soğuk su havuzu bulunan, ısıtılmamış hatta çoğu zaman üstü açık olan Frigidarium yani soğukluk bölümlerinden oluşmaktadır. Bazı hamamlarda soğukluk kısmı bulunmamakla birlikte diğer bölümlerin mutlaka olması gerekmektedir. Laconicum bölümünde sıcak buhar ile ter altılır, Elaeothesium bölümünde ise masaj yapılmaktadır. Pompei'de bulunan villaların hamamlarında da aynı mantığa rastlanmaktadır (Şekil 6-7), (Batur E. , 1990, s. 108).

Şekil 6. Roma Hamamı Plan Şeması (Aru, "Türk Hamamları Etüdü", 1949).

Şekil 7. Roma Hamamı Görseli (www. okuryazarim.com)

2.1.3 Bizans hamamları

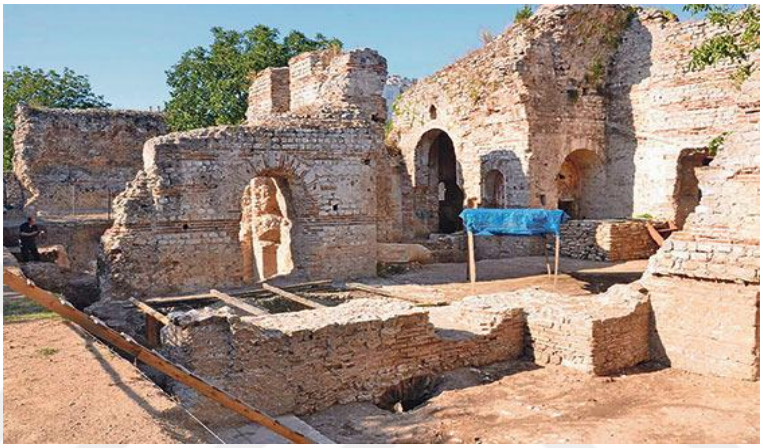
Anadolu üzerinde hamam kültürünün tarihsel kökeni VIII. yy' a kadar uzanmaktadır. Bizans'ın doğu sınırında önemli bir ticaret merkezi olan Suriye'de Emeviler, son yüzyılda mimari gelenekleri Anadolu'ya aktarmış ve İslam sanatının yorumlarıyla bir orta çağ Türk hamamı tipolojisinin gelişmesinin önünü açmıştır. Selçuklulardan itibaren Türk hamamları, beylikleri ve Osmanlı döneminin tarihi seyri boyunca dini ve ticari yapıları kent yaşamının çekirdeğini oluşturmuştur. Başta İstanbul olmak üzere Anadolu şehirlerinin imaret sistemi çerçevesinde oluşması, hamamların diğer yapılar ile birlikte doğal olarak ilişki kurmasını sağlamıştır (Işın, 1990).

Toplu olarak yıkanma âdeti Osmanlı döneminde İstanbul'da Bizans ile olan ilişkilerle başlamaktadır (Batur E. , 1990). İlk hamamlar Bizans hamamlarının kalıntıları üzerine inşa edilmiştir (Şekil 8). Sonrasında ilkel bir mimari üslup devreye girerek yerini almıştır. Evliya Çelebi İstanbul'da yapılan ilk hamamın Fatih'in isteği üzerine inşa edilen Irgat Hamamı olduğunu söyleyerek kendi döneminde şehirde 151 adet hamam bulunduğundan bahsetmektedir. Türk hamamlarının mimari özellikleri ile ilgili ilk kapsamlı araştırmayı yapan Saim Ülgen, genellikle "çifte hamam" anlayışının benimsenmiş olduğu konusuna dikkat çekmiştir. Eyice ise iç mekân organizasyonunu şu şekilde özetlemektedir:

> Hamamın mimari özellikleri ve farklı örnekleri camekân kısımda değil, iki kısım ile sıcaklık denilen ana yıkanma işleminin birleştiği yerde görülmektedir. Mekân; ortasında göbek taşı ile güzel bir mimari düzenlemeye sahiptir. Türk hamam

mimarisinde göbek taşı etrafında halvet hücreleri bulunmaktadır". Eyice, hücreler olacak şekilde dairesel duvarın inşa edilmesinin genellikle kaplıcalarda uygulandığını, Anadolu'daki Roma dönemi hamamlarından ilham alındığını belirtmektedir (Eyice, 1960, s. 109).

Justinianus'tan önce Anadolu bölgesi, Roma hamamlarına ev sahipliği yapmıştır. Hamamlarda Hristiyanlık esintileri olduğu ve eğlence vb. unsurlar barındırdığı için Fatih bu durumun kendi kurallarıyla çelişmesi üzerine birçok hamamı kapanmıştır.

Şekil 8.Sinop Balatlar Kilisesi Altında Bulunan Bizans Dönemi Hamam Görseli (www. mimdap.org)

2.1.4 Anadolu dışındaki islam hamamları

İslam ülkelerindeki eski hamamlar pek bilinmemekteydi. Doğu Romalıların hamam kültürü İslam dünyasıyla temasa geçince tarikat anlayışının yanı sıra hamamın önemi daha da artmıştır. İslam'ın yayılması burada yeni hamamların ilham kaynağı olmuştur. Müslümanların yaptığı hamamlar arasında en önemlisi VIII. yüzyılda Emevîler döneminde yapılmıştır. Bunların en önemlileri; Kusayru Amra, Kasrü'l-Hayr, Hamamü's-Sarah ve Hırbetü'l-Mefcer'de bulunan hamamlardır (Şekil 9).

Şekil 9. Kusayru Amra Saray Hamamı (www.sanatinyolculugu.com)

Kusayru Amra Saray Hamamı, 715 yılında I. Velid tarafından yaptırılmıştır. Beşik tonozlu bir giriş, tonozlu bir sıcak oda ve kubbeli bir girdaptan oluşan küçük bir hamamdır ve Roma yıkanma ilkelerini takip etmektedir. Bütün bu hamam yapıları aynı tipolojik tiptedir.

2.1.5 Selçuklu devri hamamı

Türk hamamlarının Anadolu'ya yerleştiklerinde İslami şartlara adapte edildiğine inanılsa da bunun sadece ılıca ve kaplıcalar için geçerli olduğu, ısıtılmış su banyoları için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni, Türklerin yaptırdığı hamamların İslami kurallara göre akan su kullanması ve bu nedenle antik hamamlardan farklı bir tarza sahip olmasıdır. Diğer bir sebep ise mimari geleneklerdeki farklılıklardır. Selçukluların Anadolu'da yapmaya başladıkları hamamlarda havuza su dökülüp yıkanılır, ayrı bir kapalı terleme odası yerine göbek taşı kullanılmıştır. Soyunma odaları da görkemli anıtsal mekânlar haline gelmiş, dinlenme ve rahatlama için ortasına bir şadırvan yapılmıştır. Selçuklu kaplıcalarının burada olduğu gibi komşu bölgelerden, Suriye'den ve aynı zamanda Orta Asya tasarımından ilham aldığı görülmektedir (Önge, 1998).

Beylikler döneminde Osmanlı beyliği ve diğer bölgelerde çok sayıda küçük hamam yapılmıştır. Bazıları Batı Anadolu'da Efes, Bergama, Bursa ve İznik'te görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Bursa Tahir Ağa Hamamı (www.bursasancak.com.tr)

2.1.6 Osmanlı devri hamamı

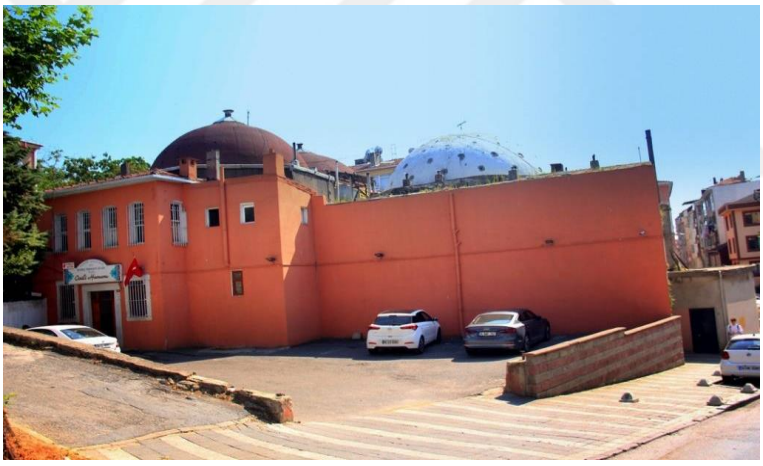
İstanbul'da Osmanlı döneminde çok sayıda hamam inşa edilmiştir. Bunun iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi hamamlar iyi gelir getirmekte ve hayır amacıyla yapılmış olan binalara gelir kaynağı olarak vakfedilmektedir. İkinci sebebi ise hamamların bulundukları yapı topluluğunun merkezi konumda olan camiye cemaat çekme bakımından faydalı olması kanaatidir (Aru, 1949, s. 538-542).

Süleymaniye, Bayezid, Fatih ve Yeni Camii Külliyeleri gibi birçok külliyenin kendisine ait birer hamamları olduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminde hamamlar genellikle yarısı kadınlar yarısı da erkekler için olacak şekilde çifte hamam olarak yapılmıştır. Bu hamamların özelliklerinden birisi de nadir durumlar haricinde hiçbir zaman iki ayrı hamamın da kapılarının sokağa veya ana caddeye açılmamasıdır. Bu dönemde çifte hamamlara göre tek hamamların sayıları oldukça azdır. Özel hamamların yapıldığı ve zamana bağlı olarak bulundukları kurumun ortadan kalkması ile varlıklarını korudukları da bilinmektedir. Buna örnek olarak Şehzade başında bulunan Acemoğlu Hamamı'dır. Bu inşa Acemioğlanlar Yeniçeri Kışlası'nın bir parçası iken kışlaların kaldırılması ile günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Acemoğlu Hamamı (www.turkiyenintarihieserleri.com)

XVI – XIX. Yy. arasında bulunan Türk hamamları incelendiğinde ise, klasik dönem İstanbul hamamlarında Mimar Sinan'ın imzası görülmektedir. Çifte planlı yapılardan klasik döneme damgasını vurmuş olan Çinili Hamam önemli bir mimari yapıdır (Şekil 12).

Şekil 12. Üsküdar Çinili Hamam (www.turkiyenintarihieserleri.com)

XVII. yy'dan sonra hamamların önemli bir türü sayılan külliye hamamlarına pek rastlanamamaktadır. Bu dönemin sonlarından itibaren külliyelerin yapımı durmuş ve eskiye göre daha küçük çapta çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Sultanahmet külliyesi hamamı ise çifte plan tipinde olmayıp tek planlı olarak tasarlanmıştır. Üsküdar ilçesinde bulunan ve Mahpeyker Sultan tarafından yaptırılan Çinili Camii Külliyesi (Şekil 12) hamamı bu yüzyılın önemli yapılarından biri olarak bilinmektedir. Bu yapıya kadınlar kısmı sonradan eklenmekle birlikte amaç Çinili Külliyesi'ne vakıf geliri sağlamaktır.

XVIII. yy'ın parlak örneklerinden birisi ise çifte plan olacak şekilde tasarlanmış Şekil 13'de de görüleceği üzere Cağaloğlu Hamamı'dır (Şekil 13), (Işın, 1990).

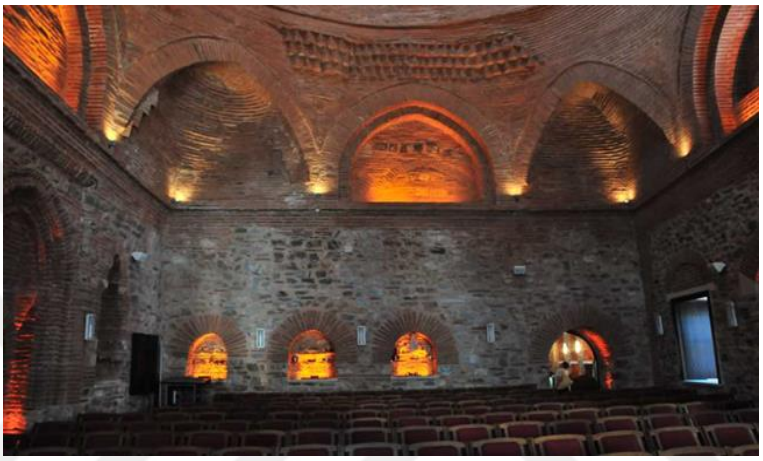
Şekil 13. Fatih Cağaloğlu Hamamı (www.cagalogluhamami.com.tr)

XIX. yy'da hamam kültürü en renkli dönemine girerek canlılık kazanmıştır. Semt ve çarşılarda bulunan hamamlarda bu canlılık bir çeşit halk eğlencesi ile sınırlı kalarak, işlevini kaybeden ve geliri azalan hamamların yıkım işlemine geçilmiştir. Mahallelerde bulunan hamamlara tanzimat döneminden sonra ilgi giderek artmıştır. Kadınların gündelik hayata girmesi ile konak ve hamam arasındaki mesafe azalmıştır. Zengin konakların cariye sayısının artması ile geniş hamamlarda yıkanmak yerine mahalle hamamları içerisinde üst tabaka ayrıcalığına bu mekânlarda rastlanmaktadır. Tanzimat devrinde hamam kültürü ve zevki kadına bir özgürlük olarak sunulmuştur. Konak hamamları ise Abdülaziz döneminde sönmeye başlamıştır. II. Abdülhamit dönemi sonlarına doğru ise konak hamamları yerini Avrupa tarzı banyolara bırakmaya başlamıştır (Işın, 1990, s. 110-111). Türk kültüründe hamamların mimarisinde ve iç mimarisinde Soyunmalık (Camekân), Ilıklık, Sıcaklık ve Külhan gibi bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümlerin iç mekânlarındaki işlevsel özellikleri büyük öneme sahiptir.

2.1.7 Cumhuriyet dönemi ve günümüze kadar hamamlar

Türk hamamı dönemi Cumhuriyeti dönemi ile birlikte kapanmaya başlamıştır. Bu süre zarfında hamamlar kullanılamaz hale gelmiş, bir kısmı tamamen yıkılmış, ayakta kalanlar ise modernize edilerek işlev değiştirmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle hamamların işlevi kaybolmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte musluk suyu her eve girmiş, su ısıtmak için çeşitli ekipmanların icadıyla birlikte

yıkanma kültüründe değişim yaşanmaya başlanmıştır. Cumhuriyeti döneminde hamamlar iki şekilde varlığını sürdürmüştür. Birincisi, lüks otel ve tatil köylerinde mermerden yapılmış egzotik ve turistik yapılar ile turizme dönüşen hamamlardır. İkincisi ise hamamların işlevinin değiştirilmesidir. Örneğin Şekil 14'da görülen Bursa'daki Ördekli Hamamı kültür merkezine, Şekil 15'de görülen Muradiye Hamamı ise engelliler için eğitim merkezine dönüştürülmüştür. Bu tip yapıların sıkça örneği karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 14. Bursa Ördekli Hamam Kültür Merkezi (www.kulturportali.gov.tr)

Şekil 15. Bursa Muradiye Hamamı Engelli Eğitim Merkezi (www.kulturportali.gov.tr)

2.2 Türk Kültüründe Hamam Mimarisi/İç Mimarisi ve İç Mekân İşlevsel Özellikleri

Türk hamamları genellikle; soğukluk, ılıklık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır. Temizlenmek için hamama gelmekte olan kişi ilk olarak soyunma kısmına geçerek burada yıkanmak üzere hazırlık yapmaktadır. Ardından genel olarak giriş kapısının karşısında bulunan kapıdan geçilerek ikinci adım olan ılıklık kısmına geçiş sağlamaktadır. Vücut ısısını düzenli bir şekilde sıcaklığa alıştırmak için bu kısımda biraz beklenmektedir. Sonrasında üçüncü adım olan kısım sıcaklık bölümüdür. Temizlenmek için hamama gelen kişi burada yıkanmakta sonrasında bu bölüme kadar ilerlenen istikametin tam tersini takip ederek mekândan çıkış yapılmaktadır. Hamamların asıl ısıtma bölümü olan kısmın adı külhandır. Bu bölüm hamamın son ve dördüncü bölümüdür. Sırası bu şekilde olan hamamlarda amaç ısıyı kademeli bir şekilde artırmaktır. Böylelikle temizlenmek için hamama gelen kişi ısıya yavaş yavaş alışarak merkeze doğru ilerlemektedir.

Soğukluk, ılıklık, sıcaklık ve külhan bölümlerinin her birinin özellikleri birbirinden farklıdır. Bu bölümlerin işlevleri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1 Soğukluk bölümü

Türk hamamlarında soğukluk bölümünün giriş kısmında rüzgârlık bulunmaktadır. Bu kısımda hamama gelen kişilerin ayakkabılarını koymaları için raflar vardır. Ayakkabılarını raflara koyan kişiler sonrasında hamama giriş yapmaktadır. Günümüz hamamlarına bakıldığında ise bu işleyişin devam etmediği bilinmektedir. Bununla birlikte geçmişte hamam girişinde hamam sandığı, arkasında da sahibinin müşterileri buyur ettiği ve temizlik sonrasında ücret talep ettiği kısım bulunmaktadır (Taşçıoğlu, 1998, s. 74).

Soğukluk bölümünün bir diğer adı da camekandır. Aydınlık olan bu kısım genellikle kare veya kareye yakın dikdörtgen formunda tasarlanmakta, duvarlarda bulunan pencereler ise hamam dışından içerisi gözükmeyecek şekilde, tavan kısmında yer alan çatı feneri ise aydınlığın ve havalandırma işleminin sağlanacağı şekilde tasarlanmaktadır. Soğukluk bölümü sıcaklığın olmadığı bölümdür. Soğukluk bölümüne örnek olarak Haseki Hürrem Sultan Hamamı ve Beylerbeyi Hamamı verilebilmektedir (Şekil 16-17).

Şekil 16. Haseki Hürrem Sultan Hamamı Soğukluk Bölümü (www.tripadvisor.com.tr)

Şekil 17. Beylerbeyi Hamamı Soğukluk Bölümü (www.neredekal.com)

Soğukluk bölümünde yıkanan müşterilerin soyunduğu ve giyindiği bu bölümde bir de kahve ocağı kısmı bulunmaktadır. Müşterilerin temizlik işleminden sonra hamamdan çıkmadan önce burada soluklanmaları ve bir şeyler içmeleri için bu kısım oluşturulmuştur. Soğukluk bölümünden sonra ılıklık bölümüne geçiş yapılır.

2.2.2 Ilıklık bölümü

Ilıklık bölümü hamama girişte ikinci adımdır. Soğukluk bölümü ile sıcaklık bölümü arasında bir geçiş kısmıdır. Bu bölüm çok sıcak değildir. İlk adım olan soğukluk bölümünün serinliği ile üçüncü adım olan sıcaklık bölümünün arasında bulunan ılıklık bölümü vücut ısısının alışması için bir adımdır.

Giriş kapısının karşısında bulunan kapıdan geçilerek ikinci adım olan ılıklık kısmına geçiş sağlanmaktadır. Ilıklık bölümü aynı zamanda sıcaklığa katlanamayan müşteriler için yıkanma işleminin de gerçekleştiği bir bölümdür. Bu bölüme örnek olarak Nişancı Hamamı ve Kadırga Hamamı verilebilmektedir (Şekil 18-19).

Şekil 18. Nişancı Hamamı Ilıklık Bölümü (www.istanbultarihi.ist)

Şekil 19. Kadırga Hamamı Ilıklık Bölümü (www.tripadvisor.com.tr)

Yıkanma işleminin son bölümü olan sıcaklık bölümünden çıkıp ters istikamette gerçekleştirilen hamamdan çıkışa doğru ilerlendiğinde; tekrardan ılıklığa dönüldüğünde bu bölüm gusül abdestinin alındığı yer olmaktadır. Bu bölümde de kurnalar bulunmaktadır. Ilıklık bölümünden sonra sıcaklık bölümüne geçilir.

2.2.3 Sıcaklık bölümü

Sıcaklık bölümü hamama girişte üçüncü adımdır. Bu bölüm yıkanma işleminin gerçekleştiği ana kısımdır. Sıcaklık bölümünde özel yıkanma alanlarına “halvet”, ortak olarak yıkanma işleminin gerçekleştiği genel alana ise “eyvan” adı verilmektedir. Halvet

bölümleri küçük olup, kapıları bulunmamakla birlikte peştamal ile örtülmektedir. Eyvan bölümü ise bir bölümü açık olup; halvetlerin ara kısmında kemerli veya tonoz şekilli niş ile belirlenmektedir. Bu bölüm hamamın zemin kısmından biraz yüksek olarak tasarlanmaktadır. Özel yıkanma alanları ve ortak alanlarda sıcak ve soğuk suların bulunduğu kurnaların yerleştirildiği sedirler bulunmaktadır. Mermer sedirler yerden 20 cm yüksekte olup, 70-100 cm genişliğinde tasarlanmaktadır. Mermer sedirlerin kenarları eğimli olup buralarda yerleştirilmiş olan dere kısımlarından kirli sular akmakta ve bu kirli sular ılıklık bölümünün tuvalet kısmından akıtılmaktadır (Atlı, 1990, s. 36-38).

Hamamın kalbi olarak adlandırılan göbek taşı bu bölümde yer alıp sıcaklık kubbesinin altında bulunmaktadır. Bu bölümde göbek taşı; dinlenmek, terlemek, sabunlanmak ve masaj yapmak için kullanılmaktadır. Göbek taşı, zeminden 40-50 cm yükseklikte olup, poligonal formda ve mermer ile döşenmektedir. Sıcaklık bölümüne örnek olarak Cağaloğlu Hamamı ve Süleymaniye Hamamı verilebilmektedir (Şekil 20-21).

Şekil 20. Cağaloğlu Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü
(www.cagalogluhamami.com.tr)

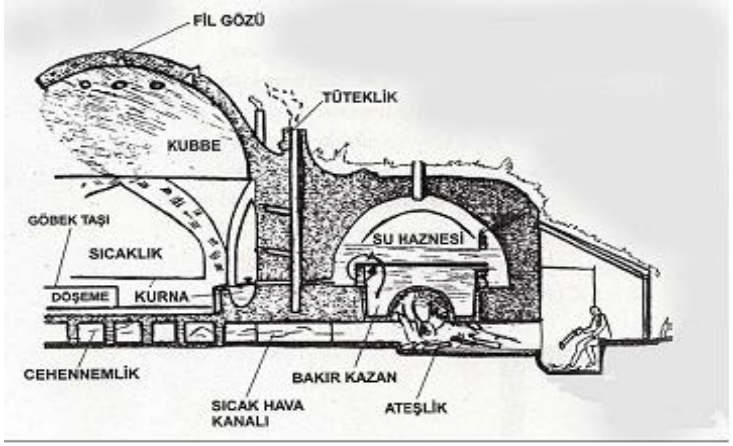

Şekil 21.Süleymaniye Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü (www.tripadvisor.com.tr)

Sıcaklık bölümünün zemin kısmı tamamen mermer döşemelidir. Bu bölümün duvarları ise mermer kaplı veya sıvalı olabilmektedir. Sıcaklık bölümü hamamın en sıcak bölümü olup 30-35ºC dir. Halvet bölümlerinde ise bu sıcaklık 40ºC'ye çıkabilmektedir. Külhan bölümüne yakın olan halvetlerde ise sıcaklık 40ºC'yi geçebilmektedir.

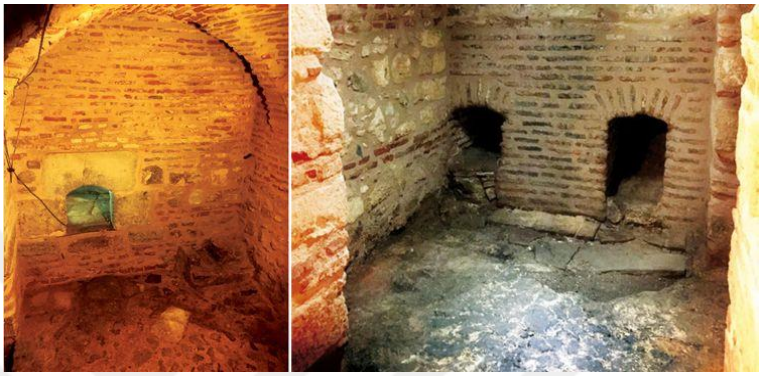
2.2.4 Külhan bölümü

Külhan bölümü hamamın son bölümü olup, hamam içerisinde suyun ısıtıldığı ana bölümdür. Son bölüm olan külhan, hamamın arka tarafında bulunup su tesisatının dağıtım merkezidir. Bu bölümde sıcak ve soğuk su depoları bulunmaktadır (Şekil 22). Külhan bölümüne hamam içerisinden giriş bulunmamakta bu bölüme girişler dışarıdan olmaktadır.

Şekil 22. Külhan Bölümü (Aru, "Türk Hamamları Etüdü", 1949).

Külhan bölümü 1,80-3,50 m arasında boyutlarda, fırına benzer şekilde daire şeklinde inşa edilmektedir. Külhan ocağının üzerinde bakırdan bir kazan yer almaktadır. Ateş ile sıcaklığın artırılması için, bakır kazanın alt kısmı oldukça kubbelendirilmektedir. Külhanın döşeme yüksekliği, hamamın döşeme yüksekliğinden daha alçakta bulunmaktadır. Külhanın yan kısımlarındaki duvara cehennemlik kanallarına kadar uzanan yarıklar açılmaktadır (Şekil 23).

Şekil 23.Topkapı Sarayı Hünkar Hamamı Külhan Bölümü (www.arkeolojikhaber.com)

Ocak üzerinde yakılmakta olan ateşin ısısı hamam döşemelerinin altında bulunan bu kanallarda dolaşmakta ve döşeme taşlarını ısıtmaktadır. Yapıların yapımı esnasında hamam duvarlarının içlerinde konumlandırılmış olan "tüteklik" adı verilen borular ile döşemeler, duvarlar ısınmakta ve aynı zamanda duman da dışarıya atılmaktadır. Hamamda bulunan döşemeler, ,70-1,50 m yükseklikte ve 0,40-,50 m^2'lik yüzeyde ayaklar üzerinde kemerlere oturmaktadır (Aru K. , 1941, s. 39).

2.3 Hamam Mekânları Tipleri

Roma hamamları ile Osmanlı İmparatorluğu hamamları arasında teknik açıdan benzerlikler bulunmaktadır. Anadolu Türk hamamlarının plan şeması yüzyıllarca aynı kalmış, ancak kullanılan yeni teknoloji ve malzeme nedeniyle mimari kurgu ve detaylarda önemli farklılıklar görülmüştür. Benzer farklılaşmaları asırlar boyunca İstanbul hamamlarında da gözlemek mümkündür.

Hamamları inşa eden mimarlar, planlamalarında farklı deneyler yapmışlardır. Bazen arazinin ihtiyacına göre farklı uygulamalar yapılmaktadır. Hamam yapıları planlanırken bu konuya dikkat edildiği anlaşılmaktadır, bu amaçla İstanbul'a gelmeden önce özellikle

Bursa ve Edirne'de yapılan denemelerle belli bir olgunluğa erişen Osmanlı mimarlığı, İstanbul'da inşa etmeye başladığı hamamlarda simetrik plan anlayışıyla dört eyvan şemasına uygun sıcaklık bölümlerinin inşa edildiği görülmektedir. Araştırmacılar hamamlarla ilgili yaptıkları çalışmalarda, tarihi gelişim ve değişimi göz önünde bulundurarak sınıflandırma yapma gereği duymuşlardır. Yapılan bu çalışmalardan en fazla dikkate alınanı Semavi Eyice'nin yaptığı çalışmalardır (Eyice, 1960, s. 99-120; Eyice, "Hamamlar", 1993, s. 402-430). Eyice yaptığı çalışmada sicaklığa göre sınıflandırma yapılmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. Eyice'ye göre; hamam yapıları sıcaklık bölümleri esas alınarak altı şekilde sınıflandırılır;

1.Dört köşeli,

2.Dikdörtgen,

3.T Şekli,

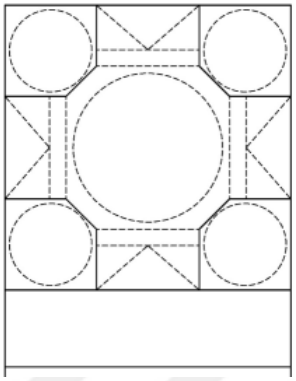
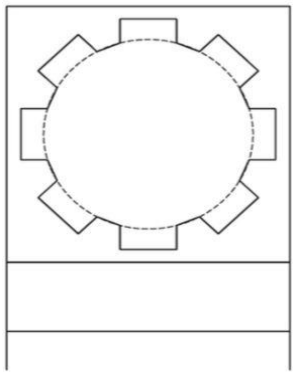
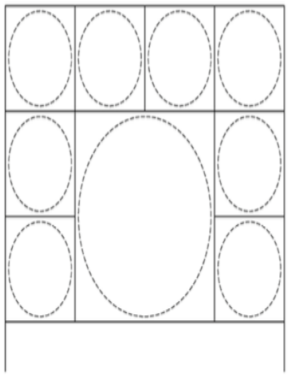
4.Yonca yaprağı,

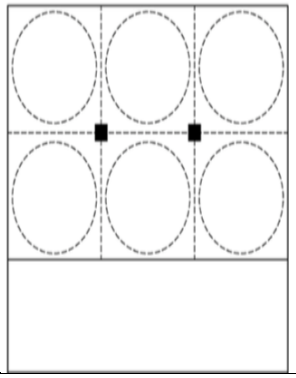
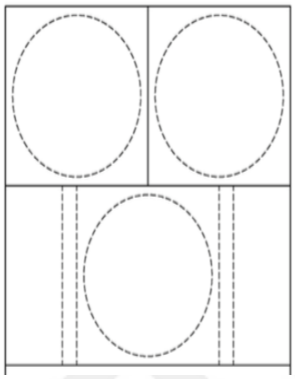
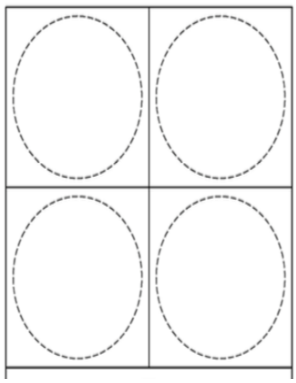
5.Çapraz şekli,

6.Çok köşeli dairevi veya halvetlerin adedine göre sınıflandırmıştır (Ülgen, 1950, s. 177-178).

Semavi Eyice ve Yılmaz Önge sıcaklık tertibi açısından bütün hamamların sıcaklıklarının aksiyal ve radyal şemalara bağlı kaldıkları için, Türk hamam plan sınıflandırılmasında bu bölümün esas alındığını belirtmektedirler. Türk hamamları sıcaklıklarına göre 6 şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlar sırayla Tablo 1'de açıklanmıştır.

Tablo 1. Hamam Tipleri

Hamam Tipleri	**Özellikleri**	**Şekiller**	**Örnek Yapılar**
A Tipi (Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Tipi)	Dört eyvanlı ve köşeli hücreleri bulunmaktadır. Hücre sayısının bazı hamamlarda azaldığı gözlemlenmektedir.		- Beyazıd Hamamı - Cağaloğlu Hamamı - Edirnekapı Hamamı
B Tipi (Yıldızvari Sıcaklık Tipi)	Göbektaşı mekânı çepeçevre nişlerle "yıldızvari" açılmaktadır.		- Vefa Koğacılar Hamamı - Kılıç Ali Paşa Hamamı
C Tipi (Halvet Hücreli Tip)	Ortada bulunan göbek taşının mekanı üç taraftan olacak şekilde kubbeli hücreler ile sardığı tiptir.		- Tahtakale Hamamı (Kadınlar Bölümü)

D Tipi (Çok Kubbeli Sıcaklıklı Tip)	Dikdörtgen sıcaklığı iki payeye ayrılan tiptir.		- İstanbul'da bulunan Yeni Camii yanındaki Haseki Hamamı
E Tipi (Orta Kubbeli, Enine Sıcaklığı olan Çifte Halvetli Tip)	Küçük kubbeli sıcaklığa açılan yan yana iki halveti bulunan tiptir.		- Balat Hamamı Çukurçeşme Hamamı
F Tipi (Soğukluğu, Sıcaklığı ve Halvet Odalarının Eş Olduğu Tip)	Sıcaklık bölümü kare olup; kubbelerin dört eşit bölümde ayrılmış olduğu tiptir.		- İstanbul'da örneğine rastlanılamamaktadır.

3. KAMUSAL MEKANLARDA DÖNÜŞÜM KAVRAMI VE HAMAM MEKANLARINDAKİ ETKİSİNİN İÇ MEKAN ANALİZİ

Kamusal mekan kavramı, kamusallığın fiziksel sınırlarını aşan farklı boyutlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu yaklaşımda, iletişimsel bir olgu olarak kamusal mekanların üretimi ve yeniden üretimi fiziksel alandan bağımsızdır. Fiziksel sınırları aşan kamusal boyutlar, herhangi bir şehirde geleneksel kamusal mekanın varlığını inkâr etmez veya yok sayamaz. Öte yandan şehirler, farklı toplulukları ve faaliyetlerini birleştirerek sosyal süreçler için mekansal bir arayüz sağlarken, aynı zamanda sosyal süreçler şehirleri mekansal olarak tanımlar ve dönüştürür. Kısacası insanlar arası iletişim sürecinden bahsetmek gerektiğinde mekândan bağımsız bir anlayış mümkün değildir (Yıldırım, 2015, s. 47).

Türkiye'de kamusal alanın gelişimine bakıldığında da mimari bilincin büyük ölçüde etkilendiği ve değiştiği görülmektedir. Ancak bu mekanların, mekansal karakteri ve amaçlanan işlevi; kullanıcıların sosyal ve kültürel yapısının etkisi altında şekillenmektedir. Bu nedenle her dönemin kamusal alanları kendi içinde tanımlanmalı ve anlaşılmalıdır. Tarihsel süreç içinde daha net olarak görülen bu durum, dönemsel olarak kamusal mekanların çeşitli örneklerinde gözlemlenebilir.

Kamusal mekân kavramı, esas olarak, kamuoyu gibi bir şeyin oluşturulabileceği bir sosyal yaşam alanı anlamına gelir. Kamusal alan; insanların cinsiyet, ırk, din, dil, meslek vb. tüm özelliklerinden bağımsız, devlet bürokrasisi sınırları dışında ve ortak toplumsal konularda özgürce bir araya gelebildiği, eleştirinin olduğu iletişim ortamıdır (Habermas, 1991). Başka bir ifadeyle kamuoyu, insanların devlet biçiminde örgütlenmiş egemen yapıyı eleştirme, denetleme ve güçlendirme konusundaki sorumluluk ve yeteneklerini ifade etmektedir. Bu nedenle, halkın kendisi, yani tüm vatandaşlar, onu üreten ve yeniden üreten devletin otoritesini oluşturmaktadır.

İnsanların başkalarını görme ve duyma, başkalarıyla konuşma, etkileşim ve iletişim kurma, çevreleyen yaşam/süreçlerin farkında olma yeteneği, kamusal makanın fiziksel temsili ve en önemli özelliğidir. Medya ile ilgili çeşitli fırsatların ikamesi olarak görülebilse de, yüz

yüze ilişkilerin ve değişmez bilginin gerçekliği ve içselleştirilmesi ile karşılaştırılamaz. İnsanların başkalarıyla birlikte olmaya doğal bir eğilimi vardır ve bu eğilim onların yer seçimlerine de yansır. Yaş, cinsiyet, ırk vb. insanlar, yalnızlık ve tefekkür ihtiyacının yanı sıra, özellikleri ne olursa olsun, genellikle başkalarıyla çeşitli temaslar kurabilecekleri yerleri tercih etmektedirler. Çünkü insanların fiilleri ve konuşmaları başkalarını ilgilendiren nitelikler ve ortak özellikler taşır. Örneğin, görece yaşlı insanların birinci katlarda yaşamayı tercih etmeleri, sadece fiziksel durumları ve erişimleri ile ilgili değil, aynı zamanda bir pencere veya bahçe aracılığıyla diğer insanlarla görsel ve işitsel temas kurabilmeleri ile de ilgilidir (Demir, 2010, s. 28-51).

Bireylerin kamusal mekanlar aracılığıyla kentlerle kurdukları ilişki sonucunda o toplumun ve kentin karakteristik "kent yaşamı" ortaya çıkmaktadır. Kent yaşamı, halk kutlamaları, karnaval ve pazarlar, arkadaş toplantıları, çevre gezileri, sergiler, iş amaçlı çevre düzenlemeleri gibi her türlü kentsel katılım etkinlikleri sonucunda gelişen kent ve insan arasındaki çok özel bir iletişim biçimidir. Toplumda kültürel ve tarihsel bağların oluştuğu kamusal alan, yaratıcı sosyal yaşamın doğduğu, arkadaşlar ve yabancılar arasındaki ilişkilerin geliştiği, birçok şeyin paylaşıldığı ve farklı düşünce ve değerlerin doğduğu yerlerdir (Curran, 1983).

Kamusal mekanların işlevsel ve araçsal olmak üzere iki temel iletişim görevi bulunmaktadır. İletişim, yüz yüze iki kişinin sözlü iletişim olmadan birbirlerinden haberdar olmaları ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla birbirlerinden fikir almaları ile başlar (Cüceloğlu, 2002). Dolayısıyla iki kişinin ilk kez karşılaşmasını sağlayan kamusal mekanların işlevsel niteliği, ilk iletişim görevine karşılık gelmektedir. Yerleşimi anlamak ve deneyimlemek için farklı mevsim, gün ve saatlerde izolasyonunu ve kalabalığını yaşamak gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında kamusal mekanlar, yerleşimi ziyaret edenlerin yerleşim ile en fazla bilgiyi özümsediği ve etkileşimde bulunduğu yerlerdir.

3.1 Kamusal Mekan ve Mekansal Dönüşümü

Kamusal mekanların bir takım nitelikleri vardır. Tanyeli, kamusal mekanı fiziksel bir çevre olarak ele alırken, kamusal alanı daha çok toplumsal bağlamda tanımlayarak temsil alanı olarak ifade etmektedir (Tanyeli, 2010). Kamusal alanın mutlaka kapalı bir alanı tanımlaması gerektiği düşünülmemelidir. Kapalı mekanlarla birlikte açık mekanları

mekansal olarak tanımlanabilen ve bu durum için gerekli niteliklere sahip kamusal mekanlar olarak tanımlamak mümkündür. Kamusal alan bağlamında, mekana yaklaşımında olduğu kadar mekanın toplumsal üretimi de önemlidir. Mekan toplumsal bir üründür ve her üretim tarzı kendi mekanını üretir. Mekanın üretim sürecinde yaratılan yeni mekanlar aynı zamanda yeni sosyal ilişkileri de doğurduğundan, toplumsal ilişkilerin şekillendirdiği kamusal mekanların tanımında önemli bir yere sahip olduğuna inanılmaktadır (Lefebvre, 2014, s. 22).

Kamusal alan daha geniş bir anlama sahiptir ve soyut temsil durumlarını da içerebilir. Tüm kamusal alan zorunlu olarak kamusal alan özelliklerine sahiptir, ancak bunun tersi zorunlu değildir. Başka bir deyişle, kamusal alan kavramı kamusal alanı içermektedir. Kamusal alan terimi, Türkçe anlamı nedeniyle çoğu zaman "kamu binası" ile karıştırılmaktadır. 'Mekan' teriminin aynı zamanda devlet idaresi, teşkilatı veya birliği altındaki alanları da çağrıştırdığı varsayılmaktadır (Yıldırım, 2015, s. 45-49). Bu nedenle kamusal alan kavramı kamusal yapı olarak tanınmakta ve kullanılmaktadır. Ancak yapının devlet tarafından yapılmış olması, bu yapının her zaman halka açık olduğu anlamına gelmeyebilir.

Dünyadaki yeni değişimler sosyal hayatı ve faaliyetleri etkilemektedir. Bu durum insanların farklı rollerde etkileşime girmesini sağlar. Gelişim ve değişim sürecindeki toplumsal yapı, yeni biçimsel oluşumları takip etmekte, farklı anlayış ve kültüre sahip kullanıcılar, farklı koşul ve gereksinimler, çevre standartları, yapı kodları ve mekansal organizasyondan kaynaklanan değişim ve gelişimler gerçekleşmektedir. Günümüzde toplumsal yapının yeni biçimler ve kurallar için çabaladığı hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yapılara da yansıyan bu değişimle birlikte sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel çevre koşulları da ait oldukları dönem ve bağlama göre değişmektedir. Bu sistem ve ortamda taşıdıkları değerlere göre toplumun dayanak noktası haline gelen binalar, kendilerinden beklenen performansı tam olarak yerine getirememektedir. Diğer bir deyişle, binalar özgün işlevlerini koruyabilen bir bağlam olmakla birlikte işlevsel eskime ya da zamana bağlı yapısal bozulmalar (fiziksel eskime) nedeniyle yetersiz hale gelmektedir. Bu durumda yapıların yeniden kullanılması kaçınılmazdır. Temeli "değişim" olan geri dönüşüm, kendini hal değişikliği olarak gösterir. İnsanların kültürel birikimlerinin oluşturduğu yapısal çevreyi doğrudan etkileyen bu değişim, kimlik arayışlarını gündeme getirmektedir.

Kamusal mekan, gelişen bir tasarım süreciyle şekillenen, sosyal ve sosyal deneyimlerin zamana ve kullanıma göre şekillendiği ve nitelendirildiği bir yerdir. Toplumsal kesimin kamusal mekana olan ilgisinin hızla artmasıyla birlikte kentler hem fiziksel hem de sosyal açıdan önemli değişimler geçirmektedir. Bu dönüşümler özellikle üretim ve tüketimin etkileşim içinde olduğu alanlar yaratmaya odaklanır. Kamusal mekanlarda mekânsal dönüşüm sonucu kafe, kütüphane, restoran vb. yapıların oluşturulduğu görülmektedir

3.2 Hamamlarda Mekansal Dönüşüm ve Fiziksel Çevre Faktörleri

Uygarlık tarihi, "su, hava, toprak ve ateş" gibi evreni oluşturan dört temel unsur ile eski çağlardan günümüze kültürlerin yeryüzüne koyduğu değerler potasında kültürel ritüelleri ortaya çıkarmıştır. Anadolu kültürünün yüzyıllar boyunca yaşattığı değerler bağlamında bilinen içe dönük şehirler, irili ufaklı kubbeler; günümüzde toplumsal değişimler nedeniyle yıkılsalar da, mahalle kültürünü yaşatan az sayıdaki hamam varlığını sürdürmektedir.

Hamamlar, halkın toplanabileceği halka açık bir yer kimliği kazanmışlardır. Özellikle Tanzimat'tan sonra Anadolu il ve ilçelerinde hamamlara olan talep artmıştır. Bu dönemin en karakteristik özelliklerinden biri, kadınların gündelik hayatın dışında bir kamusal mekanda kaynaşma ve buluşma eyleminde kendilerine yer bulmalarıdır (Algül, 2011). Eksiksiz banyo bohçaları, avret yerlerini örtmek ve kurutmak için kullanılan "futalar" ile yıkandıktan sonra saçtaki nemi emen dört tarafı "çevreler" olarak adlandırılan ince pamuklu kumaştan tülbentleri içeriyordu. Sahiplerinin maddi zenginliğini yansıtan gümüş, inci veya fildişi ile süslenmiş "ayakkabılar" bohçaların vazgeçilmez aksesuarlarındandı.

Halkın yaşam biçimiyle özdeşleşen Türk hamamı, sadece temizlenme ve yıkanma yeri değil, aynı zamanda toplumsal bir arada yaşama ritüellerinin yaşandığı; tellak, natır ve külhanbeyi aracılığıyla hayat bulan sembolleriydi (Başa, 2009, s. 209). Temizliğin yanı sıra sosyal hayatın bir parçası olan hamam; Osmanlı kültürünün toplumsal düzeydeki toplumsal sınıflarda benimsediği ve İslami geleneklerle anlamlı bir kimlik kazanmış yeni bir yaşam biçimidir. Ancak günümüzde İslami kuralların hakim olduğu ve sosyal hayatın bir parçası olarak dolaylı yapılaşmanın devam ettiği bir toplumda kaybolan hamamların yerini mekânsal dönüşümler sonrası yeni tesisler almaktadır. Popüler kültür ve toplumsal hafızada önemli bir yere sahip olan, her türlü keyif ve eğlencenin bir arada bulunduğu, hamamların dönüşümünden önceki halini yansıtan “SPA (salus per aquam) ve Wellness

merkezleri" kafe ve barlar; günlük yaşamda sosyal uyum alanlarına dönüşmüşlerdir. Ortak günlük yaşam ya da dini inançlar için bir alan sağlayan hamamlar, insan davranışı, gelenekleri, ritüelleri ya da insan doğasından kaynaklanan çelişkilerin dışsal ötesinde kalmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi sırasında hamamlar, şehirlerin ve mahallelerin kültürel ve sosyal bütünlüğünü sağlayan ve kamusal alanlar haline gelen kahvahaneler (kıraathaneler) gibi şairlerin kış aylarında da toplandıkları yerlerdi (Ertuğrul, 2009, s. 243). Ancak geleneksel Osmanlı sosyal hayatında cinsiyet (erken kadın) ayrımında ve ayrıca sosyal ilişkiler boyutunda keskin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kadınlar, ev dışında günlük aktiviteleri yönlendiren ve paylaşıma ait mekanlarda kendilerine yer bulmakta zorluk yaşamak zorunda kalmışlardır. Hamam kültürünün yaşattığı temizliğin etkisinden doğan eğlence kadınların ilgisini çekebilecek bir sosyal alana dönüşmüştür (Bozok, 2006, s. 71). Hamam'a cinsiyetler bağlamında farklı bir anlam yükleyen kadınlar; toplum hafızasında komşuların, akrabaların, eşlerin bir araya geldiği, eğlenceli bir ortamda sohbetlerin yapıldığı, annelerin kızları oğullarına tercih ettiği veya mahalle dedikodularından haberdar oldukları yerler olmuştur. Bu mekanlar sadece mimari bir yapı olmayıp, aynı zamanda kendi ürettiği halk geleneklerinin ve mekanın özünün yüzyıllar boyunca tarihsel zaman çizelgesinde devam etmesini sağlamıştır.

Buna örnek olarak İstanbul İli Beşiktaş ilçesinin Ortaköy semtinde 300 yıl boyunca hamam olarak işlev gören Hüsrev Kethuda Hamamı verilebilmektedir.

3.2.1 Ortaköy hamamı (Hüsrev Kethüda Hamamı)

Şekil 24. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Öncesi Görünümü (www.archives.saltresearch.org)

Ortaköy Hamamı (Hüsrev Kethuda Hamamı), 16. yy'da Mimar Sinan tarafından Sadrazam Kara Ahmet Paşa'nın kethüdası için inşaa ettirilen önemli hamam yapılarındandır. Hüsrev Kethüda Vakfı'nın malı olan yapı 300 yıl boyunca hamam olarak işletilmiştir. Birinci sınıf tarihi eser olan Ortaköy Hamamı mimari özellikleri korunarak restore edilmiş ve restoran ve bar olarak dekore edilmiştir. 2011 yılında geçirdiği mekânsal dönüşüm sonrası tekrar özgün haline kavuşan yapı günümüzde Delta Tasarım Atölyesi olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 25) .

Şekil 25. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası Görünümü (www. tr.pinterest.com)

İki kare bölümden oluşan yapıda iki de kubbe bulunurken, klasik Osmanlı mimarisinin bir örneği olan taş hamamda, 13 ayrı odacık bulunmaktadır. 90 kişi yemekli, 300 kişiye kadar kokteyl düzeninde organizasyon kapasitesine sahiptir.

Şekil 26. Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası İç Görünümü.(www. tr.pinterest.com)

Hamamların iç mekan bölümlerindeki fonksiyonlar ise hem ayrı hem de birbirlerini tamamlayacak şekilde oluşturulmuştur. Türk hamamlarındaki iç mekân bölümlerini ve kullanım alanlarına Eski Roma planlarında rastlanmaktadır. Bu bölümler bir önceki başlıkta da bahsedildiği şekilde; Eski Yunan ve Roma hamamlarında olduğu gibi Türk hamamlarında da görülen soyunmalık, soğukluk ve sıcaklık bölümleridir.

Camekan olarak da adlandırılan soğukluk bölümü; hamamın ilk kısmını oluşturmaktadır. Bu bölüm Roma döneminde Apoditerium isimli kısımdır. Hamama gelen kimseler bu bölümde soyunup, eşyalarını bırakıp; temizlik sonrasında da bu bölümde dinlenebilmektedirler. Hamamların bazılarında şırvan adı verilen galeri katı bulunmaktadır. Bu alanda ahşap sütunlar üzerinde soyunma alanı bulunmaktadır. Duvar kenar hattı üzerinde dolaşan tas veya ahşap bir seki üzerinde sedir bulunmaktadır. Sedir altında ise ayakkabıların veya nalınların konumlandırılması için niş alanlar bulunmaktadır. Galeri katında bulunan bu alanın orta kısmında genellikle şadırvan adı verilen fıskiyeli bir havuz yer almaktadır.

Roma dönemindeki hamamlarda Tepiderium adını alan soğukluk bölümüne ılık mekân da denmektedir. Soğukluk bölümünün duvarlarında alçak sedirler yer almaktadır. Soğukluk

bölümü ılık olduğundan kış aylarında camekan olarak da kullanılmaktadır. Külhan bölümünden çıkıp hamam içerisinden geçen borular duvarlardan ve döşemelerden geçtiği için bu bölüm de ısınmaktadır. Soğukluk bölümünün yan taraflarında alçak bölümler halinde hela ve "usturalıklar" bölümleri yer almaktadır. Sıcaklık bölümüne girmeden önce vücudu sıcağa alıştırmak için kullanıldığı gibi fazla sıcaklığa dayanamayan kimseler için de yıkandıkları bir mekân olmaktadır.

Roma döneminin hamamlarında caldarium isminin karşılığı olan sıcaklık-cehennemlik bölümünde büyük bir salon ve salonun etrafında halvet denilen hücreler bulunmaktadır. Bu hücrelerin kapısı bulunmamaktadır. Halvet hücreleri içerisinde duvar kenarlarında mermer sedirler ve bunların arasında sıcak ve soğuk su musluklarının konumlandığı kurnalar bulunmaktadır. Sedirin dibinde yer alan açık oluklardan kirli sular soğukluk bölümünden geçerek hela kısmına ilerlemektedir. Bu bölümün ortasında ise yerden 40 cm yükseklikte kimi zaman yuvarlak kimi zaman da çokgen biçiminde bir göbektaşı bulunmaktadır. Bu bölüm külhana çok yakın olduğu için yapının en sıcak bölümüdür.

Roma dönemindeki hamamlarda Hypocaust adını alan külhan; hamamın ısıtılmasını, sıcak ve soğuk suyun dağılımını sağlayan sistemlerin biraz altında bulunan bölümdür. Bir fırını andıran bu bölümün ocağında yakılan odun, içinde suyun depolandığı bir kazanı; ocaktan yükselen sıcak hava ve duman ise hamam içerisinde bulunan döşeme taşlarının altından dolanarak döşeme taşlarını ısıtmaktadır. Duvarların içerisinde bırakılmış olan tüteklik adı verilen bacalar içerisinden geçen sıcak hava ve duman; hamamın duvarlarını ısıtarak kubbeler arasındaki delikler vasıtası ile havaya dağılmaktadır.

Hamamların iç kısımları kubbeler üzerinde bırakılan küçük cam gözlerden içeriye sızan ışıkla aydınlatılmaktadır. "Filgözü" adı verilen tepe cam fanuslar çan şeklindedir. Tepe camlarında bulunan fanuslar renkli de olabilmektedir (Aru K. , 1941, s. 37). Bu fanuslar kubbede bırakılan deliklere kuvvetli bir harç ile monte edilmektedir. Hamam aydınlatmalarında çıkıntı ve geniş gölgeler oluşturacak kornişlerden kaçınılmaktadır. Tüm mekanlar içerisinde cam gözler vasıtası ile aydınlatma eşit miktarda olmaktadır.

Soyunmalık bölümü türk hamamlarında giriş bölümünde bulunan en büyük alana sahip olan yerdir. Anadolu'da XV. yy'dan önce yapımı gerçekleşmiş olan hamamlarda ahşap tavanın örtüldüğü ancak taş inşaatın devam ettiği örnekleri bulunmaktadır. Buna Kayseri

ve Mardin illerinin hamamlarının merkezlerinde bulunan soyunmalık bölümlerinin tek bir kubbe veya tonoz gibi kagir örtü ile kaplanması örneği verilebilmektedir. Genellikle soyunmalık bölümü ahşap ile kaplanmış olan büyük hamamlarda doğal aydınlatma mimarisi dikkat çekmektedir (Şekil 27).

Şekil 27. Beyazıt Hamamı Aydınlık Feneri (www. cdn.istanbul.edu.tr)

Bu büyük hamamların tavanlarındaki mimari detay yükselen aydınlık fener görüntüsü vermektedir. Soyunmalık bölümü kâgir kubbe ile örtülü olan hamamlarda ise genellikle kubbenin merkezi noktasında bir aydınlık fener bulunmaktadır. Kâgir yapıda olan fenerler genellikle XVI. yy yapısında ve ileriki yapılarda görülmektedir. Bu yapıya İstanbul Çemberlitaş hamamı örnek olarak verilebilir. İstanbul Çemberlitaş hamamında sekiz adet sütunun taşıdığı etek kısmı taçlı bir kubbecik ile örtülü sütunlar bulunmaktadır. Bu sütunlardaki fenerlerde kâgir yapı görülmekte olup; fener bölümündeki ışık deliğini örten piramit veya konik şeklinde bir cam kapak bulunmaktadır.

XV. yy.'dan itibaren soyunmalık bölümüne daha fazla ışık sağlamak amacı ile kubbe, etek seviyesine yakın üst pencerelerde açılmaya başlanmıştır (Önge, 1978, s. 122-126). Ayrıca kubbe kasnaklarında da pencereler bulunmaktadır (Şekil 28).

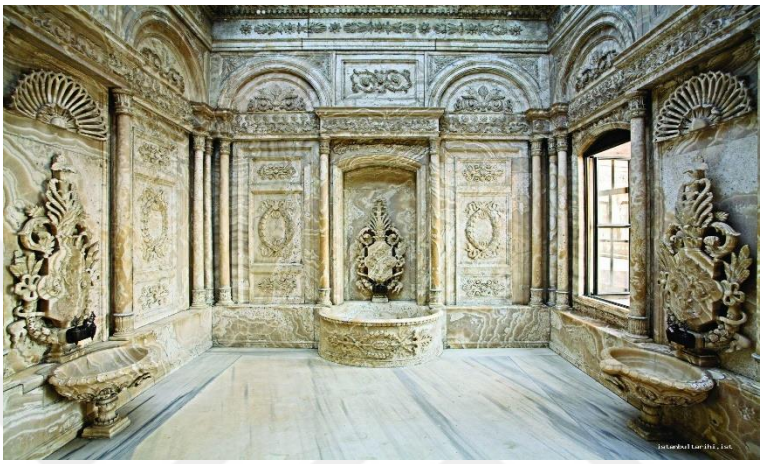

Şekil 28.Kılıç Ali Paşa Hamamı Aydınlatma Pencereleri (www.tripadvisor.com.tr)

Eski Türk hamamlarında basit bir tonoz veya küçük bir kubbe ile örtülmüş olan hela, tıraşlık ve koridor gibi tali kısımlarda; su deposu, külhan gibi tonoz ile örtülü tesisat bölümlerinde aydınlatma doğal ışıkla olup, fil gözleri ile sağlanmaktadır. Tonoz ve kubbelerde yer alan ışık gözlerinde genellikle dörtgen, daire, altıgen ve yıldız gibi şekillerin yanı sıra üçlü yuvarlak gözler halinde birleşik olarak şekiller de görülmektedir. XIV. yy'dan sonra ise bu şekillere beşgenler, dilimli rozetler, bademler, eşkenar dörtgen ve bunlara benzer şekilde altıgen şekiller de ilave edilmeye başlanmıştır. XVII. yy.'dan sonra ise elips ve karmaşık motifler gibi değişik şekillerin uygulandığı bilinmektedir. XVIII. ve XIX. yy.'larda özellikle İstanbul'da saray ve köşk hamamlarında soğukluk ve sıcaklık bölümlerinde üstü basık kubbe ve tonozlar ile örtülerek daha çok ışık gözlerinin açıldığı dikkat çekmektedir. XV. Yy'dan itibaren doğal aydınlatmaların dışında bazı hamamlarda nişlerin içerisinde şamdanlar, kandiller ve fenerler konumlanmaktadır. Yapay aydınlatma ile ilgili en dikkat çeken hamam Mimar Sinan tarafından inşa edilen Ayasofya Hamamıdır (Önge, 1978, s. 132-134). Erkekler hamamında soğukluk ve sıcaklık bölümlerinde kandil veya şamdanların konumlandırılabilmesi için sıvadan yapılmış üstü yaşmaklı konsollar Türk hamamlarının yapay aydınlatmasında önemli bir rol oynamakta ve gelişmeyi işaret etmektedir. XVIII – XIX. yy.'larına özel hamamlarda çırağman detayına rastlanılmaktadır. Çırağman detayı; genellikle soğukluk ile sıcaklık bölümlerini ayıran duvardaki kapının bir

veya iki yanına yapılmış olan fenerlerin konumlanacağı pencerelerdir. Her iki yüzü de madeni doğramalı birer camlı kanat ve tavanında bir is deliği bulunan duvar boşlukları şeklindedir.

Buna örnek olarak Dolmabahçe Hünkâr hamamında bulunan fenerlik pencereleri verilebilmektedir (Şekil 29).

Şekil 29. Dolmabahçe Hünkar Hamamı (Batur A. , 2015).

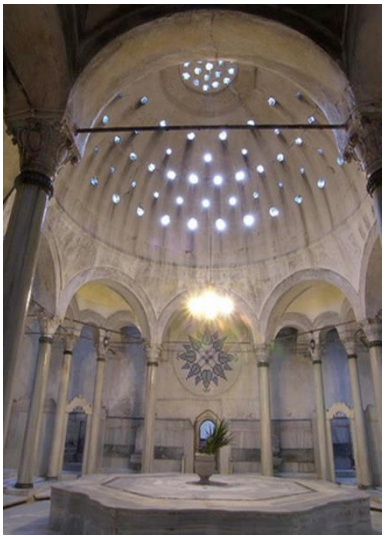
3.2.2 Hamam Mekanlarında Fiziksel Çevre Faktörleri

3.2.2.1 Aydınlatma

Hamamların aydınlatılması ile ilgili mimari detaylar incelendiğinde doğal aydınlatma (gün ışığı) ve yapay aydınlatma olmak üzere iki şekilde olmaktadır.

3.2.2.1.1 Doğal aydınlatma

Yapı elemanlarında gün ışığından faydalanmak için bırakılan açıklıklar, doğal aydınlatma sisteminin elemanları olarak tanımlanmaktadır. Modern binalarda pencere, kapı, ışıklık gibi unsurlardan oluşan doğal bir aydınlatma sistemi Türk hamam mimarisinde ışık/ışık feneri, ışık penceresi, ışık gözü/fil gözü ve ışık çatılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 30-31).

Şekil 30. Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli (www.fotografya.gen.tr)

Şekil 31. Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli (www.diyarbakirhafizasi.org)

Aydınlık pencerelerine Beylikler döneminde büyük hamamların soyunma odalarını kubbelerle örtmeye başlamasından sonra rastlanmaktadır. İlk uygulamalarda iki sıra pencereli soyunma odası duvarlarında kullanılmış, daha sonra kubbeye küçük pencereler eklenmiştir. Soyunma odalarının ışıklı fenerlerinden sonra en çok dikkat çeken mimari detaylar, ılıklık odalarında Türk saunalarının doğal ışığı ile buluşmaktadır. Camlı gözler, banyolar başta olmak üzere birçok yerde kullanılması tavsiye edilen özel pencerelerden biridir.

3.2.2.1.2 Yapay aydınlatma

Hamamların gece kullanıldığı durumlar bilinmektedir. Gece zamanında olduğu gibi gün ışığının yetmediği durumlar içinde yapay aydınlatma ihtiyacı doğmaktadır. Yapay aydınlatma için şamdan ve kandil kullanılmaktadır. Önge (1978) bir kaynakta bazı hamam yapılarının sıcaklık, hücre ve ılıklık bölümünde bulunan nişlerin bir amacının da kandil veya şamdanlar için konulacak yer teşkil etmesi olduğunu belirtmiştir. Aynı kaynakta kandillerin bazen duvarlara asıldığından da bahsedilmektedir (Önge, 1978).

Şekil 32. Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli (www.tripadvisor.com.tr)

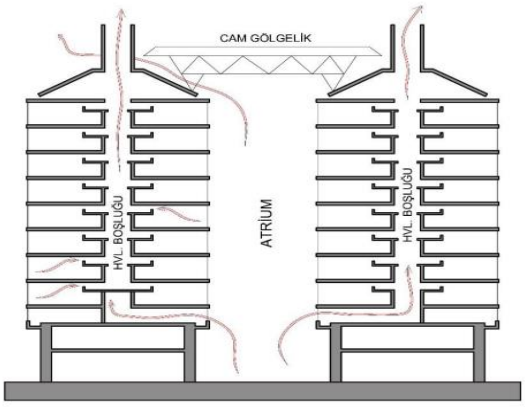

Şekil 33. Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli (www.tripadvisor.com.tr)

3.2.2.2 Havalandırma

Havalandırma sistemleri geçmişten günümüze banyo yapılarının sağlıklı ve konforlu olması için kullanılmış ve günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Antik çağlardan

beri Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar ve hemen hemen tüm devirlerde hamam yapılarında rüzgâr sistemleri yer almıştır. Roma mimarisinde açık avlu ve bahçelere atrium adı verilir. Atriumlar, pasif havalandırma ve aydınlatma sağlayan, havayı ısıtma prensibiyle çalışan sistemlerdir; Bina içinde ısınan hava atriumlarda yükselir ve yukarıdan dışarı atılır ve yerini taze hava alır. Atriumlar sadece havalandırma sağlamakla kalmaz, aynı zamanda koridorlar, lobiler ve galeri boşlukları gibi alanları da aydınlatır (Şekil 34).

Şekil 34. Atrium Boşluğu ve Etrafında Yer Alan Mekânlardaki Hava Akımını Gösteren Şema

Geleneksel hamam yapılarında atriumlar aydınlatma ve havalandırma sistemi olan ışıklık fenerleri ile aynı çalışma prensibine sahip olup, aynı çalışma teorisine bağlı olarak çalışırlar.

3.2.2.3 Isıtma

Hamamlar Anadolu'da eski tarihlerden beri kullanılmaktadır. Binlerce yıllık birçok tarihi hamamda ısıtma sistemlerini görmek hala mümkündür.

Eski hamamlarda hamamın külhan bölümünde yer alan odunlukta ateş yakılır ve bu ateşin sıcaklığı ile hamam zemin ve duvarlarının ısıtılması sağlanırdı. Sıcaklık hacminin duvarının bitişiğinde yer alan sıcak su deposunun gerisinde bulunan, boyutları her hamamda farklı olan, hamamın ısıtılmasını sağlayan ateşin yakıldığı, yakıtın depolandığı ve atıklarının biriktirildiği hacim olup; yakıt olarak odun, mazot, kömür ve doğalgaz tercih edilebilmektedir.

3.2.2.4 Malzeme

Hamamlarda tercih edilen malzemelerden biride mermerdir. Arapça kökenli olan mermer; bileşiminde %75'ten çok kalsiyum karbonat bulunan, genellikle beyaz, renkli ve damarlısı da olan, cilalanabilme özelliği olan billurlaşmış kireç taşıdır. Mermer aynı zamanda beyaz ve ince bir tür bez anlamına da gelmektedir (TDK).

Şekil 35. Hamam Dekorasyonunda Mermer Kullanımı (www. granices.com)

Hamamlarda yaygın olarak kullanılan yapı ve süsleme malzemelerinin başında mermer gelmektedir. Soyunma bölümünün yer döşemeleri, sedirleri, soyunmalık bölümünün ortasında bulunan havuz, döşemeler, duvar kaplamaları, sütunlar, kurnalar ve göbektaşları hep mermer malzemeden yapılmaktadır. Soyunmalık bölümünün ortasında bulunan mermer havuz oyulmakta ve çoğu kez Türk motifleri ile işlenmektedir. Duvarlarda ve göbektaşlarında renkli mermerler de tercih edilebilmektedir. Bazı hamamların giriş kapılarının dış ve iç çerçeveleri de çoğu kez süslenmiş mermerlerden yapıldığı görülmektedir.

Şekil 36. Hamam Dekorasyonunda Mermer Kullanımı (www. granices.com)

3.2.2.5 Yapı elemanları

Mimari yapılarda olduğu gibi hamamlarda da duvarlar taşıyıcı eleman olarak görev almaktadır. Bir başka taşıyıcı unsur olan sütunlar ile Türk Hamamında duvarlardan uzakta kalmakta ve kemerlerle birbirlerine bağlanmaktadırlar. İlk Türk hamamlarındaki sütunların başlığı ve malzemesinin devşirme olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir (Meriç, 1990, s. 114). Hamamların duvarları ve sütunları arası genellikle sivri kemer formu ile birleştirilmekte olup; çatı örtüsü genellikle kubbe şeklindedir. Kubbeler dört veya sekiz köşeli kasnaklar üzerine oturmaktadır. Tonozlar ise geçitlerin, helaların, su haznelerinin üst kısımlarını örtmek amacı ile kullanılmıştır. Sadece soyunmalık bölümlerinde pencere bulunmaktadır ve bu pencereler içeriden ve dışarıdan mermerler ile çevrelenmektedir. Bazı hamamlarda bu bölümlerde üst pencereler de bulunabilmektedir.

Yapının en önemli unsurlarından birisi de dış kapıdır. Dış kapılar bazı hamamlarda Taç kapıya dönüşmekte ve kapı açıklığının üst kısmında kitabeler konumlandırılmaktadır. Hamamın iç bölümlerine geçmeye yarayan iç kapılar ise çoğu zaman yuvarlak ve sivri kemerli olmaktadır. Soyunmalık bölümünden soğukluk bölümüne geçişte bulunan kapının üst kısmında ocak bacası şeklinde bir külah bulunmaktadır. Bu külah hamam içerisinden gelen rutubetli havayı yukarıya doğru çektiği gibi aynı zamanda soyunmalık bölümünün de havasını yenileme görevini üstlenmektedir. Yapı ve süslemede kullanılan stalaktitler, yapı elemanı olarak kubbeye geçiş kısmında kullanılırken; nişleri doldurmakta, tavan

firizlerinde, sütun başlıklarında ve Taç Kapıların çerçevelerinde ise süsleme elemanı olarak kullanılmaktadır (Eyice, 1960, s. 114).

İstanbul hamamları, ait oldukları Osmanlı hamam geleneğini ve daha önceki Roma dönemi yapım tekniklerini devam ettirecek şekilde tasarlanmıştır. Bu bağlamda benzer bir teknik ve mekansal düzenlemeye sahiptirler. Kısaca soyunmalık, ılıklık (soğukluk), sıcaklık ve külhan bölümlerinde mimari detaylar geliştirilmiş ve kullanılmaya devam edilmiştir. Sosyal hayattaki değişikliklerle hamamlara olan eğilim zayıflayıp, maddi gelir durumu azalınca; yeni hamamlar yapılmayıp eskileri de kaldırılmaya başlanmıştır. Hamamların kazançlı olma özelliğini yitirmesinin yanı sıra sanat eseri sayılan hamam yapıları ya tamamen yıkılmış ya da kısmen kaldırılmıştır. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde İstanbul'un bazı hamamları, yeterli su ve ısınma malzemesi bulunamadığı için kısa sürede yıkılmıştır. XX. yüzyılda işlevini yitirmesi ve niteleyici tedbirler alınması gibi etkenler hamam yapılarının hızla feda edilmesine yol açmıştır. Günümüzde bazı hamam yapıları turizm amaçlı olarak restore edilerek özgün işlevini sürdürmektedir. Bunların yanı sıra işlevini yitiren hamam yapıları başka işlevlerle birlikte kullanılmaktadır.

4. MEKANSAL DÖNÜŞÜM KAVRAMININ ISLAK HACİMLER KAPSAMINDA İNCELENMESİ: SELİMİYE HAMAMI ÖRNEĞİ

İstanbul ili Üsküdar ilçesinde bulunan Selimiye Hamamı, Selimiye Camii'nin kuzeyinde yer almaktadır. Selimiye Hamamı Sokağı, Selimiye Camii Sokağı ve Şerif Kuyusu Sokağı ile çevrili olan alanın tamamına yakın bir bölümünü Selimiye Hamamı oluşturmaktadır. Şekil 37'de Selimiye Hamamı ve çevresinde bulunan yapıların uydu görseli bulunmaktadır.

Şekil 37. Selimiye Hamamı ve Çevresi Uydu Görseli (Üsküdar Belediyesi, 2022).

Şekil 38. Selimiye Hamamı Helikopter ile Çekilmiş Fotoğrafı (Üsküdar Belediyesi, 2008).

Nizam-ı Cedid askerlerinin yıkanma ihtiyaçlarının karşılanması için Sultan III. Selim tarafından Selimiye Kışlası ile beraber yaptırılmış olan Selimiye Hamamı, günümüze kadar yalnızca askerlere açık olan tek hamam özelliğindedir (Haskan, 2001, s. 973). Günümüze gelene kadar ise hamam metruk vaziyette gözükmektedir.

Selimiye Hamamı, Hadikatü'l-Cevami'nin yazarına göre Selimiye Camii ile birlikte yapılmıştır: "1216 (10801-1802) senesi binasına bağlanıp 1220 Muharrem ayının 5. Günü (5 Nisan 1805) külliye hitam" bulmuştur. Selimiye Hamamı bu bilgilere göre 1802 tarihinde yapılmıştır.

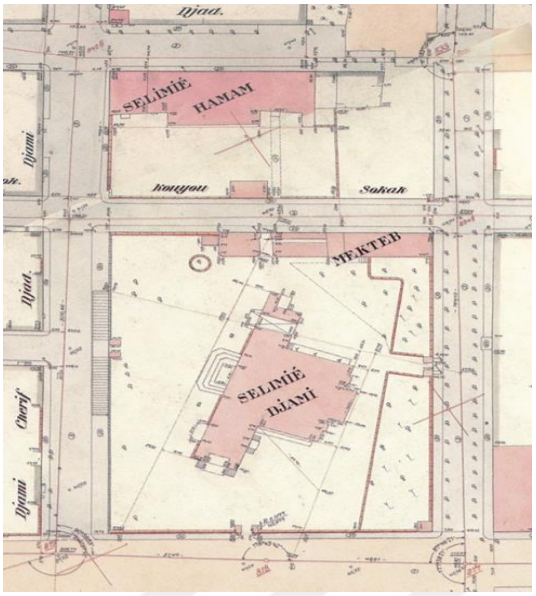
Selimiye Hamamı; Selimiye Camii'nin kuzeyinde yer almaktadır. Kışla ve Camii'nin batısından geçmekte olan Hamam, bugünkü Harem İskelesi ve Selimiye İskelesi olarak anılan eski iskele günümüze ulaşamamıştır.

3.3 Selimiye Hamamı ve Tarihsel Gelişim Süreci

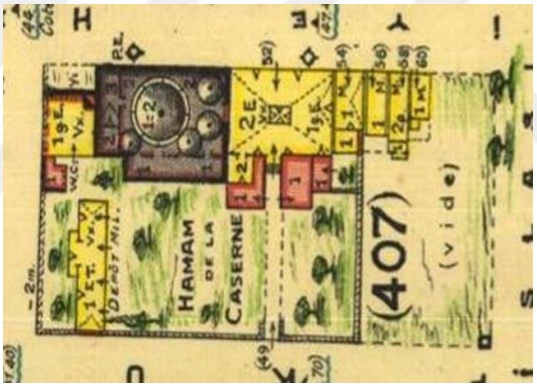
Selimiye Hamamı; İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, Selimiye mahallesi sınırları içerisinde 2 pafta, 330 ada, 2 parselde yer almaktadır. Yapının bulunduğu parsel, semte adını veren Selimiye Kışlası'nın yakınında bulunmaktadır. Sultan III. Selim tarafından Nizam-ı Cedid askerlerinin yıkanması için Selimiye Kışlası ve Camisi 1802 yılında beraber yapılmıştır.

Askerler tarafından kullanılan Selimiye Hamamı yapısı; kuzeydoğu yönünde Selimiye Hamamı sokağı, kuzeybatı yönünde Selimiye Camii sokağı, güneybatı yönünde Şerif Kuyusu sokağı ve güneydoğu yönünde ise komşu parseller ile çevrelenmektedir.

Günümüzde müze, kütüphane ve restoran olarak kullanılan yapının, mekânsal dönüşüme uğramadan önceki çeşitli dönemlerine ait görseller bulunmaktadır. Bu görseller tarih sırası ile şu şekildedir; ilki Şekil 39'de bulunan 1913 yılına ait olan Alman Mavileri Haritasıdır. İkincisi Şekil 40'da bulunan 1931 yılına ait olan Pervititich Haritasıdır. Üçüncüsü 1949 yılında hazırlanmış olan Aplikasyon Krokisidir. Dördüncüsü Şekil 41'de bulunan 1966 yılına ait olan hava fotoğrafıdır. Beşincisi ise kurul arşivinden alınan 1928 yılına ait kadastro kaydı ile harita plan örneğidir.

Şekil 39. 1913 yılına ait Alman Mavileri Haritası (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 40. 1931 yılına ait Pervititich Haritası (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 41. 1966 yılına ait olan hava fotoğrafı (Üsküdar Belediyesi)

Yapıya ait belgeler incelendiğinde; yapının soğukluk, soyunmalık ile külhan bölümünün zaman içerisinde sökülüp yerini betonarme yapıların aldığı tespit edilmiştir (Üsküdar Belediyesi). Şekil 40' da bulunan 1931 yılına ait olan Pervititich haritası ile Şekil 41'de bulunan 1966 yılına ait olan hava fotoğrafı da bu tespitleri desteklemektedir. Hava fotoğrafında; soyunmalık bölümü mekânsal dönüşüme uğramadan önce betonarme yapıda olup; güneydoğu yönünde bulunan 3 nolu parsel ile ayrık nizam olarak konumlanmaktadır. Ancak Pervititich haritalarında yapının güneydoğu yönünde bitişik nizamda konumladığı ve soğukluk, soyunmalık ile külhan bölümünün ahşap karkastan yapılmış olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle günümüzdeki hali için yapılan restitüsyon çalışmaları 1949 yılına ait aplikasyon krokisi ile belirtilen kontürlerde ve Pervititich haritasında gözlemlenen sistemde hazırlandığı şeklindedir (Üsküdar Belediyesi).

3.4 Mekansal Dönüşüm Öncesi Selimiye Hamamı ve Yapının İç Mekân Analizi

Soyunmalık; Geniş bir alan içerisinde yer alan Üsküdar ilçesinde bulunan Selimiye Hamamı'nın Şerifkuyusu Sokağı ile Selimiye Hamam Sokağı'na açılan kapıları bulunmaktadır. Selimiye Hamamı'nın bölümleri ve mekânda işlevsel dönüşüm bağlamı ile iç mekân analizi kapsamlı bir şekilde incelendiğinde; Doğu-Batı yönünde uzanan hamamın Soyunmalık (Camekan) kısmı özgünlüğünü zamanla kaybettiği; betonarme karkas sistemde yeniden inşa edildiği görülmektedir.

Şekil 42. Soyunmalık Bölümü Ön Cephe (Üsküdar Belediyesi)

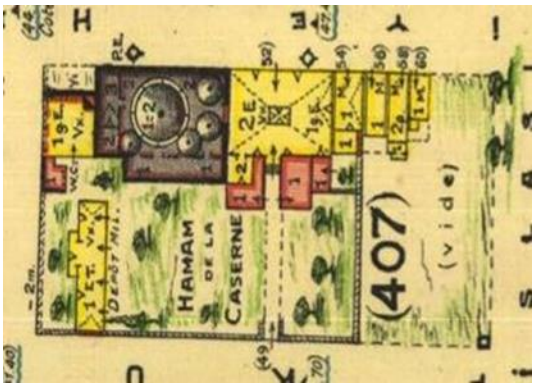
Ilıklık; Soyunmalık bölümünden ılıklık bölümüne geçiş kısmında kapının sağında yer alan duvarda mermer duvar çeşmesi bulunurken günümüzde yerinde duvar çeşmesi bulunmamaktadır. Ilıklık bölümü dikdörtgen planlı, tavanı fil gözlü tonozla kaplıdır. Bu

bölümün sağında ve solunda halvet odaları ile en dış sol kısmında özgün helalar yer almaktadır. Halvet odalarının çatı kısmı da tonoz ile örtülü olup, içlerinde mermer sekiler ile mermer kurnalar bulunmaktadır.

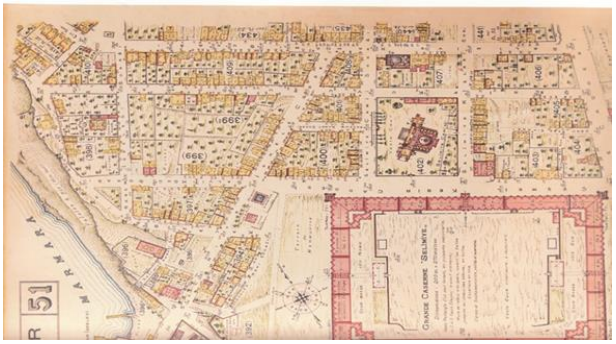

Şekil 43. Selimiye Hamamı Eski Hali Tuvalet Önü Çatı Feneri Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Selimiye Hamamı'nın aydınlatması tavandaki çatı feneri ile sağlanmaktadır. Hamam içerisinde zemin mermer ile kaplı olup, hamamın bu kısmında soyunma odaları, muhdes kantin ve çoğu hamamlarda olduğu gibi süs havuzu yer almaktadır. Bu kısmın çatısı Marsilya tipi kiremitlerin kullanıldığı çatı ile örtülüdür. Pervititich haritasında görülmekte olan üst örtü; ahşap çatı ve üzerinde yer alan bir aydınlık fenerden meydana gelmektedir. Pervititich haritası aşağıda Şekil 44-45'de görülmektedir.

Şekil 44. 1931 tarihli Pervititich Haritası – Selimiye Hamamı'nın Vaziyet Planı (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 45.1930 tarihli Pervititich Haritası – Selimiye Hamamı'nın Vaziyet Planı (Üsküdar Belediyesi)

Sıcaklık; Ilıklık bölümünden esas yıkanma mahalli olan sıcaklık bölümüne geçiş olmaktadır. Hamamın merkezinde dikdörtgen olarak yer alan mermer göbek taşının etrafında, dört eyvanlı ve köşelerde hücreleri olan tip şeklinde hücreler bulunmaktadır. Barok dönemi içerisinde değerlendirilmiş olan İstanbul'da bulunan Cağaloğlu Hamamı, Beyazıd Hamamı, Edirnekapı Hamamı örnek olarak verilebilmektedir. Dört eyvanlı ve köşelerde hücreleri olan tipteki hamam örneklerine bir önceki başlıkta bulunan Osmanlı Dönemi'ndeki hamam tiplerinde tablolar ile yer verilmiştir. Bu hamam tipinde köşelerde yer alan dört adet halvet kısmında mermer kurnalar ve sekiler yer almaktadır. Halvet kısımlarının çatıları ise filgözü aynalı tonoz ile örtülmektedir. Göbektaşının yer aldığı harare kısmı ise yine filgözleri ile aydınlatılırken sekizgen kasnak üzerine oturan büyük bir kubbe ile örtülmektedir. Eyvanlı kısımların üzerleri ise filgözlü beşik tonoz ile geçilmiştir (Şekil 46-47).

Şekil 46. Selimiye Hamamı Sıcaklık Kısmı (Göbektaşı-Eyvan) Halvet Filgözü (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 47. Selimiye Hamamı Sıcaklık Kısmı (Göbektaşı-Eyvan) Halvet (Üsküdar Belediyesi)

Külhan; Selimiye Hamamı'nın külhan bölümünde ise muhdes yakıt depoları yer almaktadır. Ocaklık kısmına bahçeden giriş sağlanmakta olup bu kısmın özgün olduğu bilinmektedir. Külhanın batı kısmında yer alan son mekân mutfak bölümü olarak kullanılmıştır ve muhdes durumdadır.

Çamaşırlık-Odunluk Bölümü; Eski haritalardan yola çıkılarak parsel üzerinde batı yönde yer alan tek katlı ahşap karkas bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Güneydoğu yönünde dört adet ayrı girişi verilmekte olan yapının külhana yakın olması, hamam içerisinde yer alan mekanların yakacak deposu ve hamama hizmet vermekte olan bir çamaşırlık olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Üsküdar Belediyesi).

Selimiye Hamamı'nın mekânsal dönüşüm öncesi soğukluk-soyunmalık, ılıklık, sıcaklık, külhan bölümlerinin detaylandırılmasına yönelik incelemeler bir sonraki başlıkta tanımlanacaktır.

Selimiye hamamı, İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, Selimiye mahallesi, 2 pafta, 330 ada, 2 parselde yer almakta, mülkiyeti Selimi Salis Vakfı'na ait olan parsel içerisinde; Nizam-ı Cedid askerlerinin kullanması için III. Selim tarafından Selimiye Kışla'sı ile beraber yaptırılmış kâgir yapıda bir hamam yapısı bulunmaktadır. Tapu kayıtlarına göre 2.163,20 m^2 alana sahip parselin kuzey yönünde konumlandırılmış olan bu hamamın yapısı; girişin açıldığı soyunmalık, ılıklık, sıcaklık, külhan ve üç adet su deposu ve bir adet mutfaktan oluşmaktadır (Üsküdar Belediyesi).

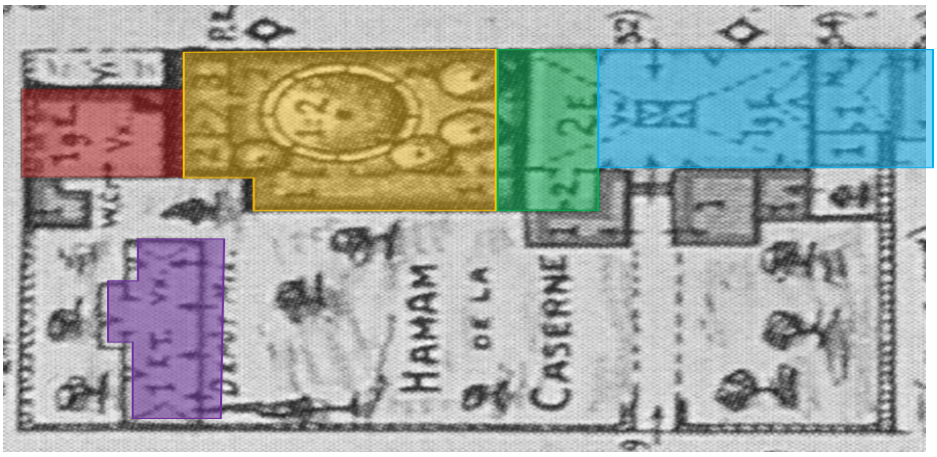

Şekil 48. Selimiye Hamamı Dış Cephe Eski Görseli

Geniş bir avlu içerisinde bulunan Selimiye Hamamı'nın kapısı iki sokağa açılmaktadır. Bu sokakların isimleri Şerifkuyusu Sokağı ve Selimiye Hamam Sokağı'dır. Bu sokaklarla çevrelenen ve köşe parselde yer alan eski haritaların incelenmesi sonucu parsel üzerinde; ahşap ve kâgir bölümlerden oluşan Selimiye Hamamı, yapısı ile tamamı ahşap karkas sistemden oluştuğu belirtilen tek katlı bir binadır. Doğu ve batı yönünde uzanan Selimiye Hamamı'nın soyunmalık bölümü zamanla özgünlüğünü kaybetmiş olup, betonarme karkas sistem ile yeniden yapılandırma işlevine girmiştir.

Hamamın yapısı; soğukluk –soyunmalık- bölümünün yer aldığı iki katlı ahşap bir yapı ve bu yapıya bitişik şekilde konumlanan, ılıklık ve sıcaklık bölümlerinin yer aldığı kâgir hamam binası ile tek katlı ahşap külhan bölümünden meydana gelmektedir. Parselin batı yönünde konumlanmış olan tek katlı ahşap yapının ise hamama hizmet vermekte olan çamaşır ve odunluk olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

KÜLHAN SICAKLIK ILIKLIK SOYUNMALIK

ÇAMAŞIRLIK/ ODUNLUK

Şekil 49. Selimiye Hamamı Bölümleri (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 49'de mavi renk ile işaretlenen bölümün soyunmalık, yeşil renk ile işaretli olan bölümün ılıklık, sarı renk ile işaretli olan bölümün sıcaklık ve kırmızı renk ile işaretli olan bölümün külhan olduğu görülmektedir. Parsel üzerinde mor renk ile işaretlenmiş olan bölümün de hamama hizmet vermekte olduğu düşünülen çamaşırlık ve odunluk bölümüdür. Harita üzerinde renkler ile işaretlenen alanlar dışında kalan tek katlı kısımlar ise yapıya zaman içerisinde eklenildiği düşünülmekte olup; hamamın restitüsyon proje çalışması içerisine dahil edilmemiştir (Üsküdar Belediyesi).

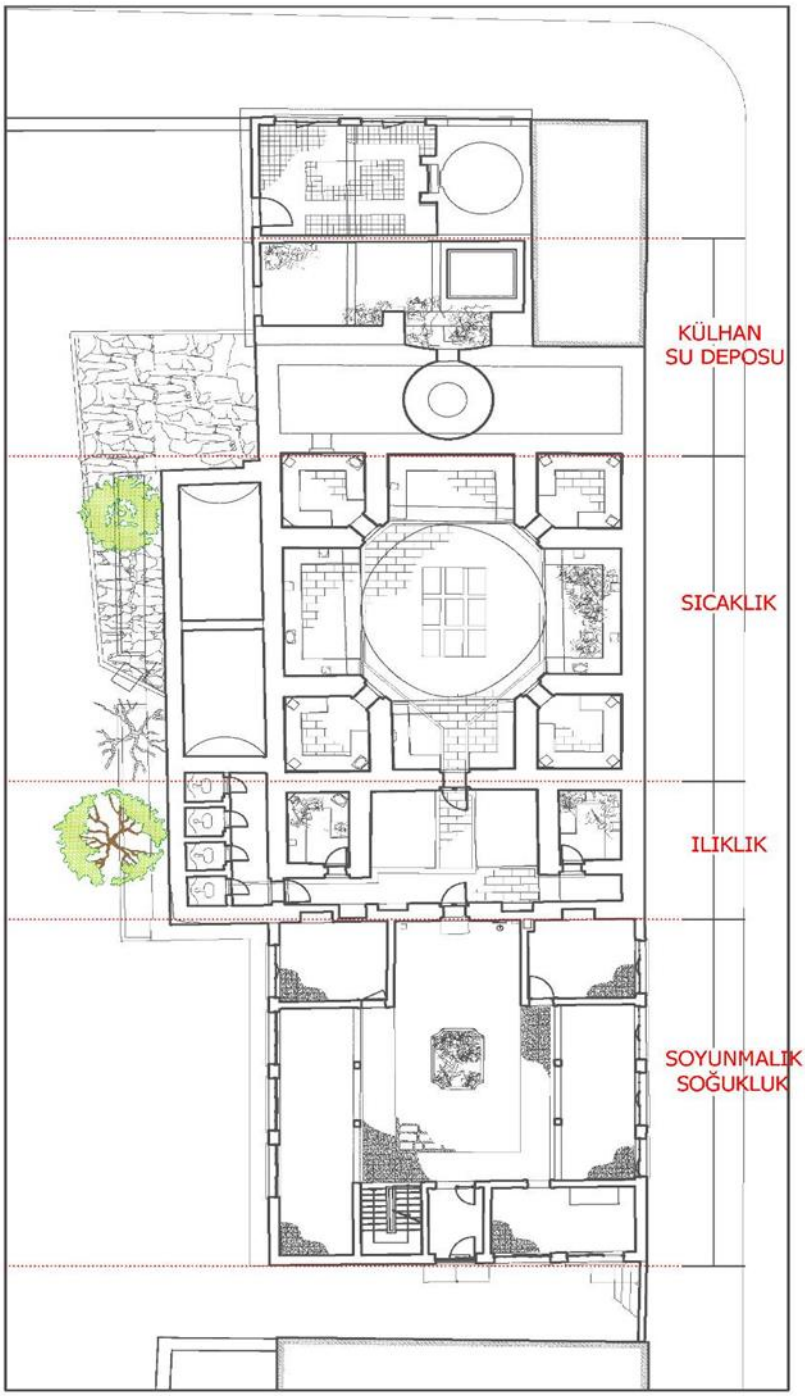
Hamam'ın yapısının; kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerinde parsel sınırı ile bitişik olarak konumlandırılığı, parselin geri kalan kısmında yer alan bölümlerin ise bahçe kısmı olup taş duvar ile çevrelendiği belirtilmektedir (Üsküdar Belediyesi). Parsel dâhilinde bulunan bahçe girişi güneybatı yönünde yer almakta olan Şerif Kuyusu sokağına çıkmaktadır.

Eski belgeler incelendiğinde yapıya ve parsele girişin Selimiye Hamamı sokağı üzerinden sağlandığı görülmektedir. Ancak günümüzde yapının devamı niteliğinde olan taş duvarlar parseli çevrelemiş olup; Şerif kuyusu sokağı üzerinden demir sürgü kapı ile parsele giriş sağlandığı görülmektedir. Hamam yapısının cepheleri incelendiğinde hamam ve soyunmalık bölümü olmak üzere yapının ikiye ayrıldığı gözükmektedir. Giriş niteliğinde olan soyunmalık bölümünün özgün olmadığı, 1940-1950 li yıllar içerisinde var olan özgün

yapıdaki soyunmalık bölümünün yıkılarak yerine görsellerine de erişimin sağlandığı yapının yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 50).

Şekil 50. Selimiye hamamı yapısı ve cephe görselleri (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 51. Selimiye Hamamı Zemin Kat Planı / Plan Bölümleri

Taş duvarlarla çevrelenen parselin girişi güneybatı yönünde bulunan Şerif Kuyu Sokak üzerinden demir sürgü kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 52). Demir kapı hamam yapısının yer aldığı bahçeye açılmaktadır.

Şekil 52. Selimiye Hamamı Giriş Kapısı (Üsküdar Belediyesi)

İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı'na girildiğinde çift kanat ahşap kapı karşılamakta ve kapıdan içeriye girişte ahşap bir kolon yer almaktadır. Ana alanda neredeyse bütün hamamların girişlerinde yer alan mermer süs havuzu bulunmaktadır. Giriş kapısının tam karşı aksında ise yine bir giriş kapısı yer almaktadır. Ana alanda yer alan mermer süs havuzunun sağında asma kata çıkış merdiveni yer alıyor olup; sağında, soyunma odasına giriş kapısının önünde ahşaptan yapılmış olan emanet dolapları konumlanmaktadır. Asma kata çıkış merdivenin solunda ise personel odası ve bu odaya girmeden hemen solda da yine ahşap emanet dolabı yer almaktadır.

Ana alanda yer alan mermer süs havuzunun solunda yer alan soyunmalık bölümüne girmeden bu bölümün sağında ve solunda hamama giriş ve çıkışlarda oturup dinlenilebilecek ahşap sedirler bulunmaktadır. Bu sedirleri geçip soyunmalık-avluluk bölümüne geçildiğinde sağ kısımda bu sefer havluluk odası, sol kısımda ise kantin yer almaktadır.

Soyunmalık-avluluk bölümünden ılıklık bölümüne geçişte ağırlık mekanizmalı ahşap bir kapı ile karşılaşılmaktadır. Bu ahşap kapı geçildiğinde sağlı sollu yatay bir koridor hattı ile karşılaşılmaktadır. Sağ ve sol kısımlarda mermer kurnaların ve mermer sekilerin yer aldığı

birer adet halvet hücresi yer almaktadır. Yatay olan bu koridor hattının solunda yer alan halvet hücresinin devamında ise hela bölümü yer almaktadır.

Ilıklık bölümünden sıcaklık bölümüne geçişte de yine ağırlık mekanizmalı ahşap kapı yer almaktadır. Bu kapı ılıklık bölümüne doğru açılmaktadır. Sıcaklık bölümüne girişte sağlı sollu olarak mermer kurnalar yer alıp zeminde yer alan atık su yolu hattı tüm mekânı dolaşmaktadır. Sıcaklık mekanının merkezinde mermer kaplama göbek taşı yer almaktadır. Merkezde yer alan göbek taşının 4 köşesinde halvet hücreleri konumlanmaktadır. Böylelikle Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı'nın dört eyvanlı bir hamam olduğu anlaşılmaktadır. Bu dört adet halvet hücresinin ara bölümlerinde ise yine mermer seki ve mermer kurnalar konumlandırılmıştır.

Sıcaklık bölümün sırt kısmında külhan bölümü ve bu bölüm içerisinde ocak ve su deposu yer almaktadır. Bu depodan halvet hücrelerine sıcak su gelmektedir. Külhan bölümüne giriş hamam dışından yapılmaktadır.

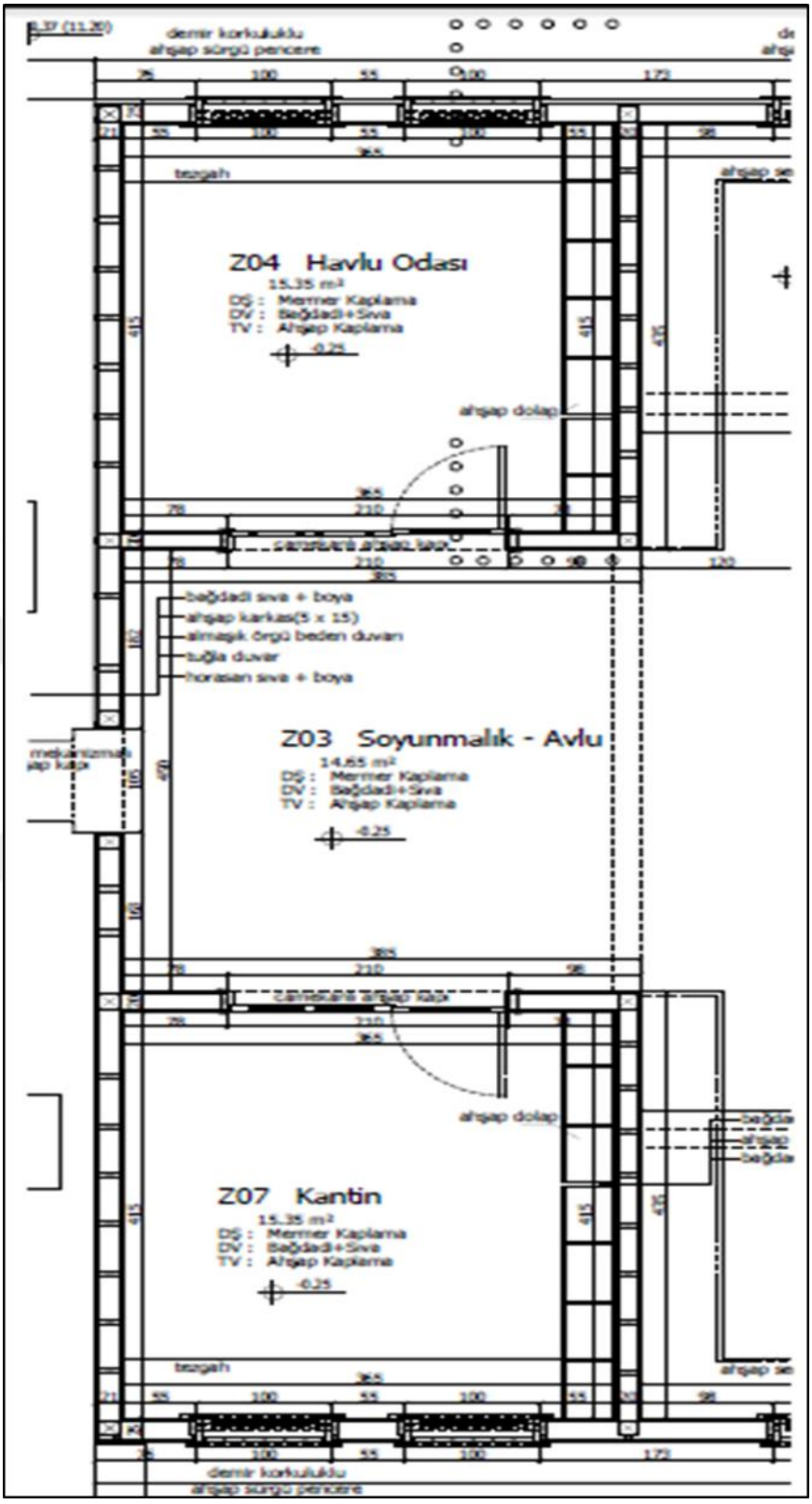
Bu bölümlerin detaylı bir şekilde anlatımı başlıklar ile aşağıda yer almaktadır.

3.4.1 Soğukluk –soyunmalık bölümü

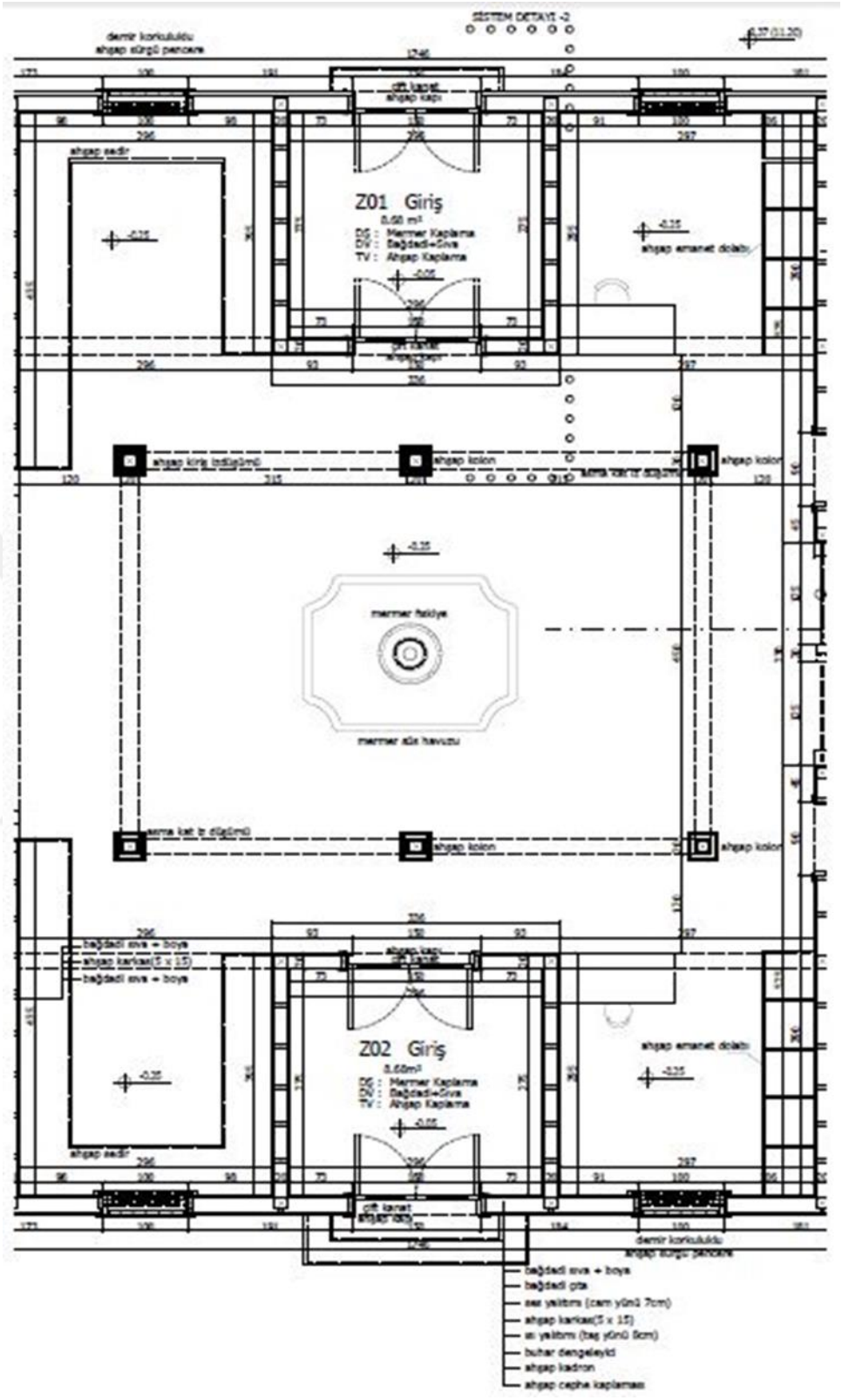
Selimiye Hamamı'na kuzeydoğu yönünde yer alan cephesinin sokağından giriş sağlanmakla birlikte bu sokak ve parsel üzerinde bulunan bahçeden karşılıklı olarak da giriş yapılabilmektedir. Dikdörtgen plan yapısına sahip olan yapının zemin katı; girişlerin açıldığı orta avlu, avlunun köşelerinde konumlandırılmış dört oda ve odalar arasındaki açıklıklarda yer alan ahşap sedirlerden oluşan karşılama birimleri bulunmaktaydı. Güneydoğu duvarına yaslanan U planlı ahşap bir merdiven ve avlunun ortasında konumlanmış olan süs havuzu bulunmaktaydı. Avlunun köşelerinde yer alan odalardan kuzeybatı yönünde yer alan iki oda; ılıklık bölümüne yakın olmaları sebebi ile kantin ve havlu odası olarak kullanıldığı, merdivenin iki yanında yer alan odaların ise hamamcı odası ile soyunma/dinlenme odası olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Girişlerin sağlanacağı rüzgarlık bölümleri ise odalar arasında yer alan kısımlarda, gelen müşterilerin karşılanacağı, emanet eşyalarını bırakabilecekleri dolapların bulunduğu alanlar ile kısa süreli oturulacak ahşap sedirlerin bulunduğu alanlar simetrik bir şekilde karşılıklı olarak konumlandırılmıştır. Ahşap sedirlerin altlarında ise ayakkabıların ve nalınların koyulabilmesi için küçük nişlerin olduğu düşünülmektedir.

Pervititich haritası üzerinde soyunmalık bölümünün iki katlı olarak belirtilmesi ve çatı kısmında çatı fenerinin bulunması, birçok hamamda da yer alan galerili asma katın bu hamamda da olduğunu göstermektedir. Bundan yola çıkılarak zemin katta bulunan avlunun çevresinde galeri boşluğunun bulunduğu asma katı taşıyan ahşap kolonların olduğu ve üst katın kolonlarla desteklenip; ahşap merdiven ile ulaşılan galeri holü ve hole açılan 11 dinlenme/soyunma odasından oluştuğu düşünülmektedir. Hamamın zemin katında bulunan havlu odası ve kantin olduğu varsayılan mekanlara ve üst katta orta aks hizasında konumlandırılan dinlenme odalarına girişlerin camekanlı ahşap kapılarla, diğer mekanlara girişin ise tek kanat ahşap kapılarla sağlanıldığı düşünülmektedir. Benzer yapıların tipolojilerinden yola çıkılarak; yapının zemin katında bulunan mekanların döşemelerinin mermer kaplama olduğu, üst katta bulunan dinlenme odalarının ise zeminlerinin ahşap kaplama olduğu önerilmektedir.

Soyunmalık bölümüne ait herhangi bir bilgiye ulaşılamadığından, benzer yapıların tipolojileri ve Selimiye Hamamı'nın plan yapısı göz önüne alındığında orta aks hizasında yer alan çift kanat giriş kapılarının yer aldığı ve kapının her iki yanında mekan ayrımlarının cepheden de algılandığı üzere tek ve ikili ahşap sürgü pencereler yerleştirilmiştir. Selimiye Hamamı yapısının birinci kat cephesinde de zemin katların pencere aksları yinelenmiş ancak zemin katta bulunan pençelere demir korkuluklar, birinci katta bulunan pencerelerde ise ahşap kafesler yerleştirilmiştir. Yapı ahşap karkas sistemden oluştuğu için cephelerinin de ahşap kaplama olduğu, çatı fenerine sahip olan kırma çatının ise alaturka kiremit ile kaplı olduğu düşünülmektedir (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 53. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı

Şekil 54. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı

Cephenin orta aksında bulunan girişin açıldığı rüzgârlık bölümünden geçilerek soyunmalık bölümüne ulaşılmaktadır. Yaklaşık olarak 190m^2lik oturma alanına sahip olan soyunmalık bölümü; bir zemin kat ile galeri açıklığı bulunan bir asma kat olmak üzere toplamda iki kattan oluşmaktadır (Şekil 55).

Şekil 55. Soyunmalık Bölümü Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Soyunmalık bölümünden çift kanatlı ahşap kapıdan geçilerek dikdörtgen planlı hole ulaşılmaktadır. Holden ise bir basamak ile havuzun bulunduğu avluya iniş sağlanmaktadır. 1.90 m x 2.50 m ebatlarındaki mermer süs havuzu, kuzeybatı duvarında yer alan mermer duvar çeşmesi avluya adeta zenginlik katmaktadır. Ancak yapı günümüzde kullanılmadığından duvar çeşmesinin çanağı ve süs havuzunda bulunan mermer çeşme yok olmuştur. Günümüze ulaşabilen çeşme ve havuzda bulunan mermer aynalarda da kırılmalar meydana gelmiştir (Şekil 56-57-58), (Üsküdar Belediyesi) .

Şekil 56. Mermer Süs Havuzu (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 57. Duvar Çeşmesi (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 58. Duvar Çeşmesinin Çanağı (Üsküdar Belediyesi)

Tavandaki çatı fenerinde bulunan dört pencere ile ışık alan avlunun duvarları ve tavanı sıvalı olup; zemini ise dökme mozaik harçlı mermer kaplama ile kaplanmıştır (Şekil 59).

Şekil 59. Çatı Feneri Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Avlunun kuzeydoğusunda ve güneybatısında bulunun iki eyvan betonarme kolon ve kirişler ile avludan ayrılmaktadır. Fakat bu iki mekân arasında herhangi bir bölücü bulunmamaktadır (Şekil 60).

Şekil 60. İki Eyvan Arası Kolon ve Kiriş Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Eyvanların kuzeybatısında, ahşap kapılar ile girişleri sağlanan iki adet havlu odası yer almaktadır (Şekil 61).

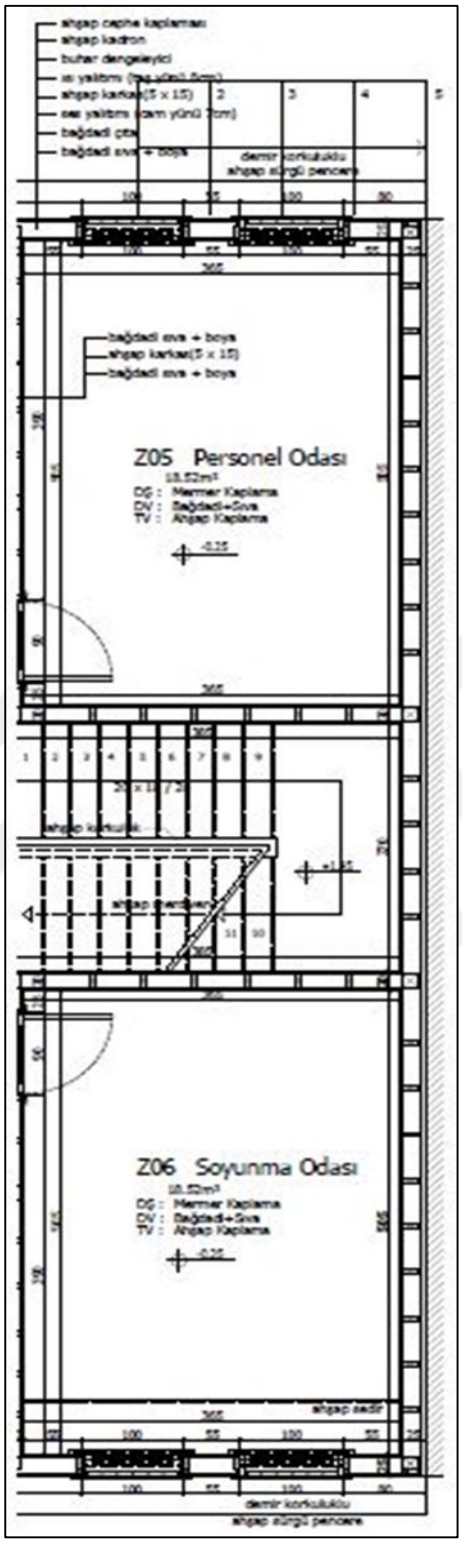

Şekil 61. Havlu Odaları Giriş Bölümü (Üsküdar Belediyesi)

Yaklaşık olarak 12.5 m^2lik alana sahip olan bu odalar iki yanı sabit vasistas pencereler ile ışık alıp aydınlanmaktadır. Ancak pencerelerin çoğunun kasa ve kanatları sökülmüş olup; ahşap çıtalar ile kapatılmıştır. Odaların içerisinde kuzeybatı duvarlarında birer adet niş yer almaktadır (Şekil 62). Kuzey yönünde konumlanan odanın güneybatı duvarında örgü tuğla baca yer almaktadır. Odaların zeminleri ise karomozaik olup duvar ve tavanları sıvalı olduğu görülmektedir (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 62. Havlu Odası Niş Görseli (Üsküdar Belediyesi)

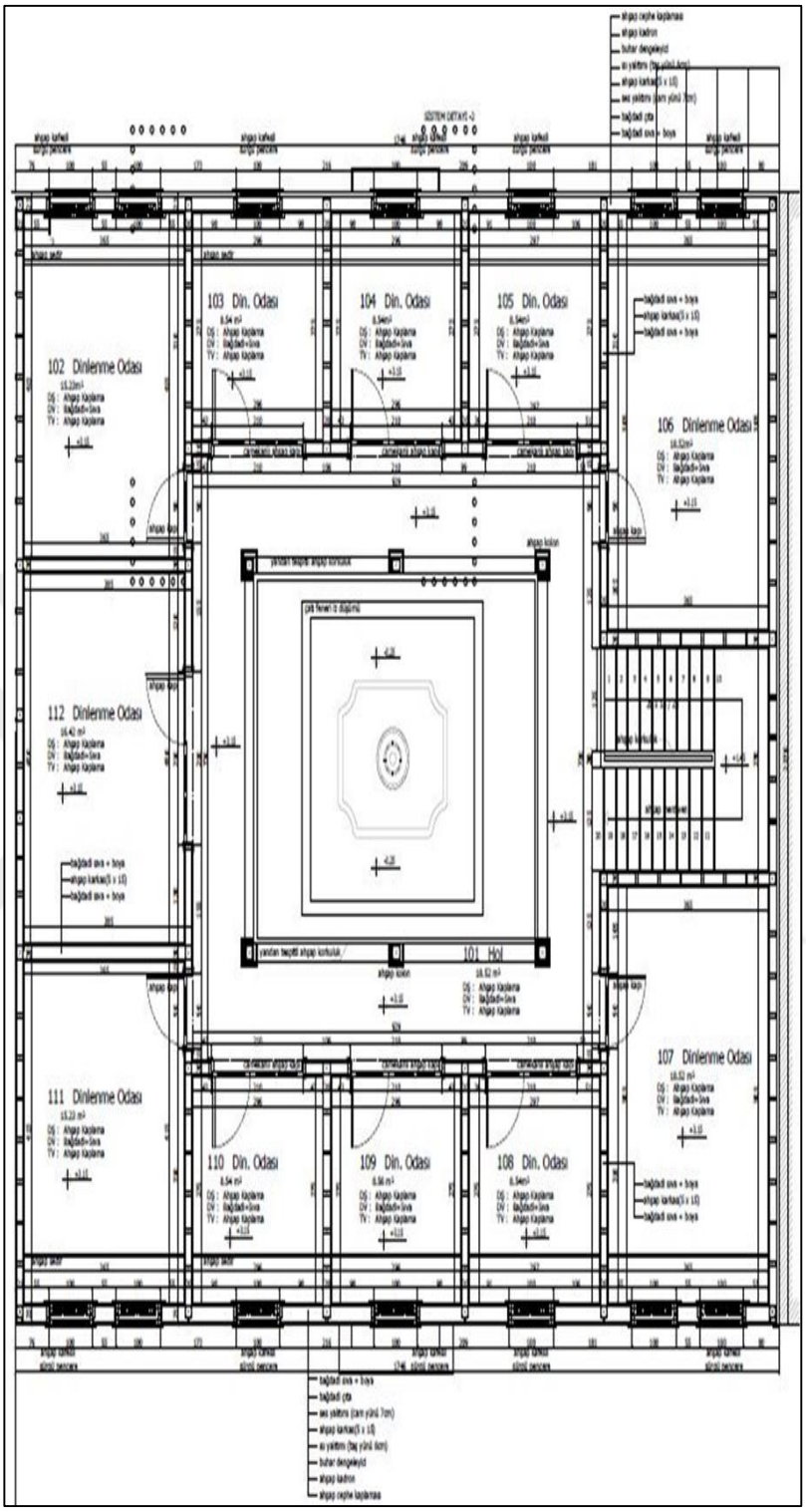

Şekil 63. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Planı (Üsküdar Belediyesi)

Girişin sağlandığı rüzgarlık bölümünün kuzeydoğusunda kantin olduğu düşünülen dikdörtgen planlı bir oda yer almaktadır. Avludan tek kanat kapı ile girişi sağlanmakta olan odanın güneydoğu duvarında iki adet pencere bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 14m^2 lik alana sahip olan bu odanın zemini karomozaik kaplı olup; duvarları ve tavanı sıvalıdır (Şekil 64).

Şekil 64. Kantin Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 65. Selimiye Hamamı Soyunmalık-Avlu-Kantin-Havlu Odası Bölümü Asma Kat Planı

Rüzgârlığın güneybatısında yer alan u planlı merdiven ile asma kata ulaşılmaktadır. Ahşap küpeşteli, demir korkuluklu olan bu merdiven dökme mozaik basamaklardan oluşmaktadır (Şekil 66).

Şekil 66. U Planlı Merdiven Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Merdiven ile ulaşım sağlanılan asma kat; orta bölümde galeri açıklığı ve bu açıklığın üç kenarında konumlandırılmış soyunma ve dinlenme odaları yer almaktadır. Toplamda bu odaların sayısı dokuzdur. Galerinin kenarlarında yer alan odalardan kuzeybatı yönünde konumlandırılmış iki baş kısımda bulunan odaya tek kanat ahşap kapı ile giriş sağlanırken; yanlarında bulunan odalara ise ahşap camekânlı kapılar ile giriş sağlanmaktadır (Şekil 67).

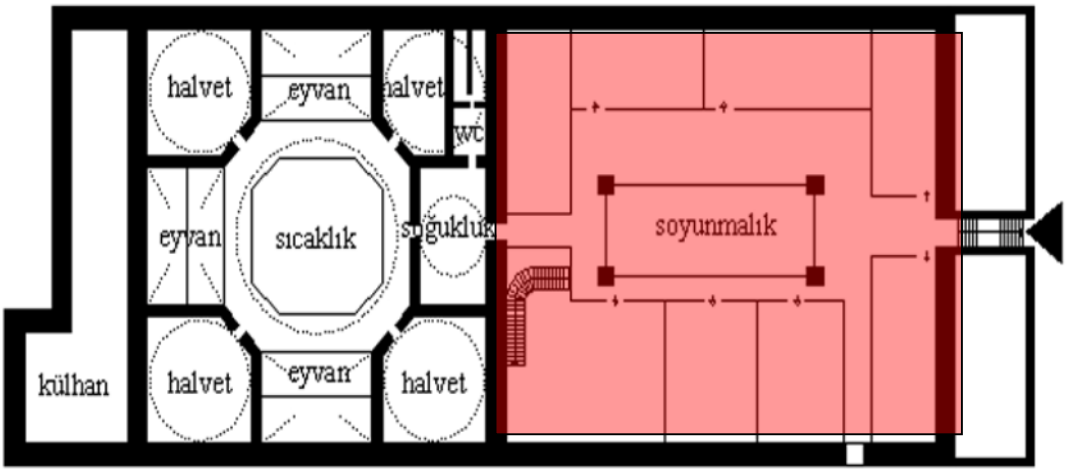

Şekil 67. Soyunma ve Dinlenme Odaları Görseli (Üsküdar Belediyesi)

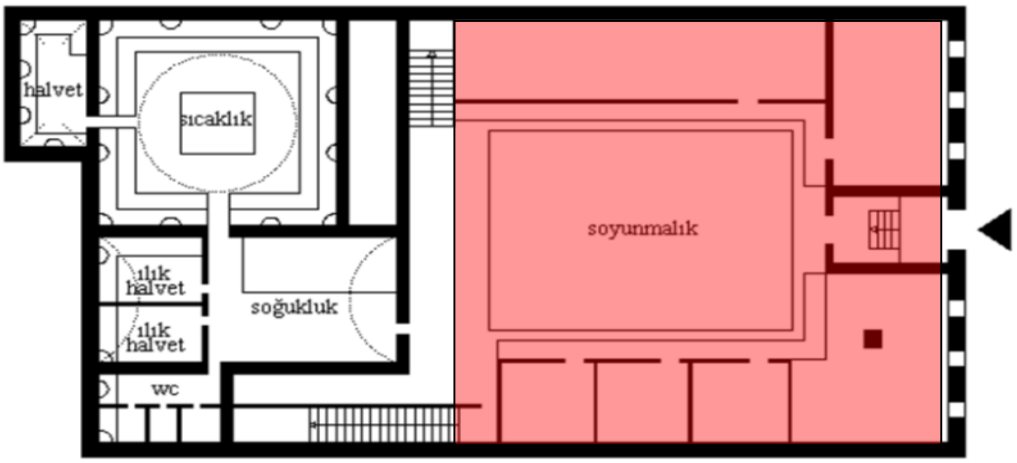
Merdivenin kuzeydoğusunda bulunan odanın giriş kısmında herhangi bir bölücü bulunmamakta olup; bu alanın diğer odalara nazaran daha büyük olmasından kaynaklı olarak dinlenme odası olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Üsküdar Belediyesi). Bu alanda yer alan pencereler ise iki yanı sabit, ortası vasistas açılır olup aydınlatmaları bu pencereler vasıtası ile gerçekleşmektedir. Zeminler karomozaik kaplı, duvarların ve tavanların yine sıvalı olduğu görülmektedir.

Hamama girişte karşılama niteliği taşıyan soğukluk –soyunmalık- bölümü; parselin doğu yönünde yan parsele bitişik olacak şekilde nizami bir şekilde konumlandırılmıştır.

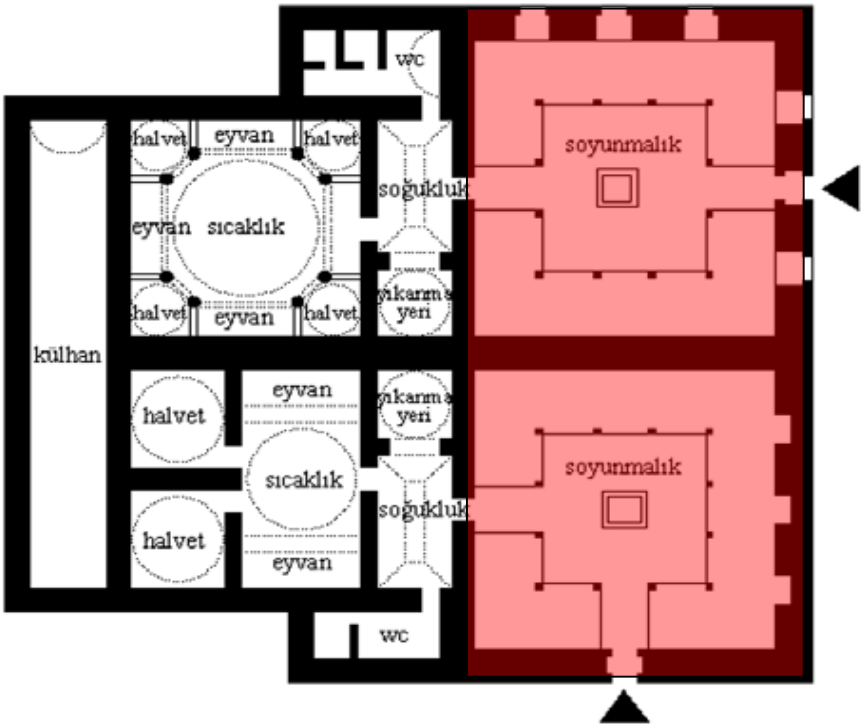
Yapıya ait kontür harici, plan şeması, cephe fotoğrafı veya herhangi bir belgeye ulaşım sağlanmadığından soyunmalık bölümünün restitüsyonu benzer yapı tipolojilerine göre hazırlanıp bir çalışma yapılmıştır (Üsküdar Belediyesi). Bu benzer yapı tipolojileri incelendiğinde; Şekil 68'de Beyoğlu Ağa Hamamı soyunmalık bölümü, Şekil 69'da Beyoğlu Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı, Şekil 70'de Karaköy Yeşil Direk Hamamı bulunmaktadır. Bu hamamlara giriş kısmında bulunan soyunmalık bölümleri, İstanbul ili Üsküdar içesinde yer alan Selimiye Hamamı soyunmalık bölümüne benzerlik sağlamaktadır. Hamamların soyunmalık bölümlerinin ortasında süs havuzu bulunmaktadır.

Şekil 68. Beyoğlu Ağa Hamamı Zemin Kat Planı (Üsküdar Belediyesi)

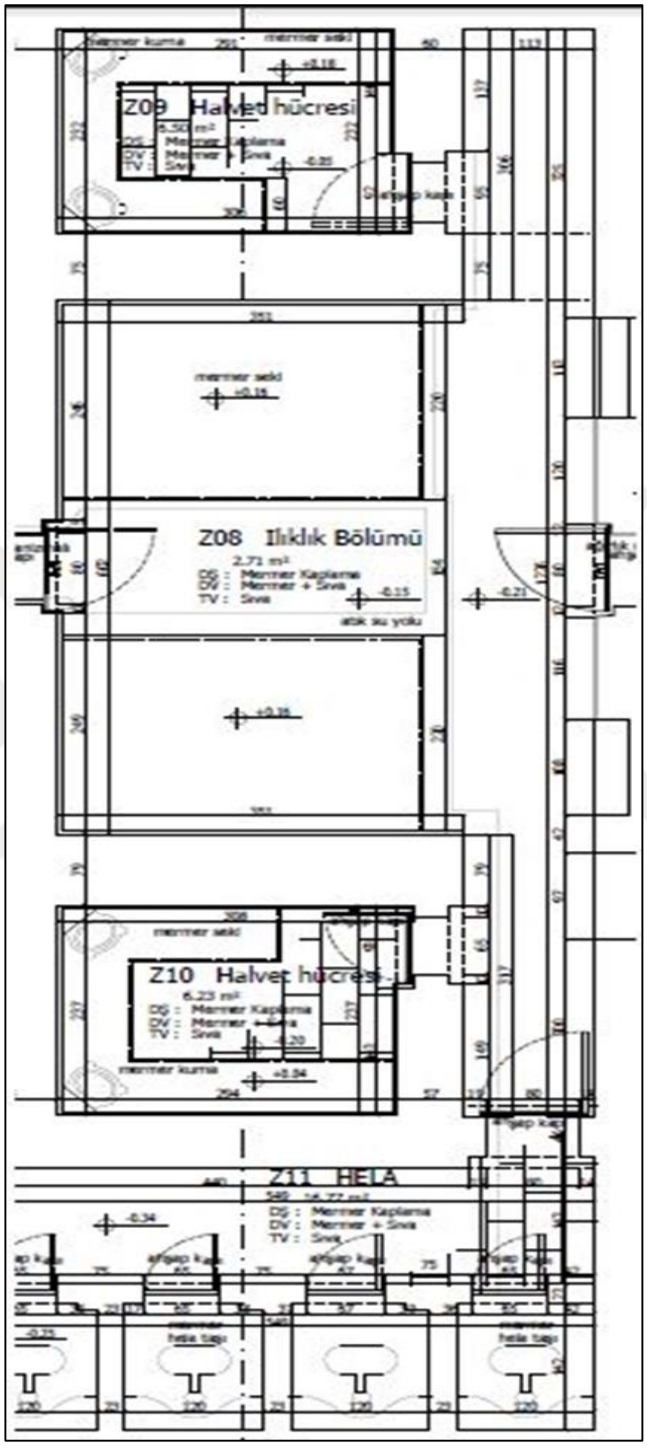

Şekil 69. Beyoğlu Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı Zemin Kat Planı (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 70. Karaköy Yeşil Direk Hamamı Zemin Kat Planı (Üsküdar Belediyesi

3.4.2 Ilıklık bölümü

Şekil 71. Selimiye Hamamı Ilıklık-Halvet Hücreleri-Hela Bölümü

Hamamın ana kısımlarını oluşturan ılıklık ve sıcaklık bölümlerine soyunmalık bölümündeki avludan açılan tek kanat ahşap kapı ile ulaşılmaktadır. Ilıklık bölümü,

sıcaklık bölümüne geçmeden önce vücudu sıcağa alıştırmak ve hamamdan çıkarken kısa bir süre de olsa dinlenebilmek için ayrılmış bir bölümdür. Ilıklık bölümünde dinlenebilmek için sekilik, iki halvet hücresi ve hela bölümünden oluşmaktadır. Soyunmalık bölümünden girişin sağlandığı tek kanatlı ahşap kapı ılıklık bölümünün hol kısmına açılmaktadır. Holün iki yanında 3m x 2m genişliğinde 30 cm yüksekliğinde mermer sekiler yer almaktadır. Mermer sekilerin bulunduğu ılıklık mekânının güneydoğu duvarında iki adet niş bulunmaktadır. Bu nişlerin birinde mermer sekiler yer almaktadır. Mermer sekilerin kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde ise simetrik bir şekilde konumlandırılmış halvet hücreleri yer almaktadır. Kemer açıklıkları bulunan hollerden tek kanat ahşap kapılarla girişleri sağlanan halvet hücrelerinde mermer sekiler ve sekilerde ikişer kurna yerleşmektedir. Kubbe tonoz ile örtülü olan ılıklık bölümünün döşemeleri ve duvarlarının bir kısmı mermer kaplı, duvarların üst kısımları ise sıvalıdır (Şekil 56). Ilıklık bölümünün üstü kubbe tonoz sistemlerle örtülmektedir. Mekânlar, kubbelerde yer alan fil gözleri vasıtası ile ışık alabilmektedir. Yapı uzunca bir süre kullanılmadığı için kubbede yer alan fil gözleri zamanla kırılmış ve dış etkenlere maruz kalmıştır. Bu nedenle kubbenin genelinde ve duvarlarda rutubetlenme, sıva dökülmeleri gibi yoğun deformasyonlara rastlanmaktadır (Şekil 72).

Şekil 72. Selimiye Hamamı Ilıklık Bölümü (Üsküdar Belediyesi)

Doğal yollar ile oluşumunu tamamlayan ağaçların kökleri yapının çatısında yer alan kubbelerin gözlerinden yapının içerisine girerek sıva altından duvarları kaplayarak yapının statiğini de tehlikeye sokmaktadır (Şekil 73-74).

Şekil 73. Selimiye Hamamı Ilıklık Bölümü Aydınlatma Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 74. Statiği Bozulan Kubbe Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Ilıklık bölümünün güneybatısında ve kuzeydoğusunda simetrik olacak şekilde halvet hücreler yer almaktadır. Kemerli açıklıkları bulunan bu hollerden tek kanat ahşap kapılar vasıtası ile giriş yapılmaktadır.

Halvet hücreleri içerisinde 25 cm yüksekliğinde mermer sekiler ve sekiler üzerinde ikişer adet kurna yerleştirilmiştir (Şekil 75-76).

Şekil 75. Halvet Hücresi (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 76. Halvet Hücresi (Üsküdar Belediyesi)

Mermer kurnaların büyük bir kısmı harap bir hale geldiğinden kırılarak sökülmüş ve günümüze ulaşamamıştır.

Aynalı tonoz ile kaplı olan halvet hücrelerinin zeminleri ve duvarlarının 1.75 m yüksekliğine kadar olan kısmı mermer kaplama olup, duvarların üst kısmı ise sıvalıdır (Şekil 77).

Şekil 77. Halvet Hücresi (Üsküdar Belediyesi)

Ilıklık bölümünün güneybatısında ve kuzeydoğusunda, hela ve tıraşlık bölümleri yer almaktadır. Yine tek kanat ahşap kapı ile girişi sağlanan 16 m^2' lik bu mekânda dört adet hela bulunmaktadır (Şekil 78).

Şekil 78. Hela Bölümü (Üsküdar Belediyesi)

Mermer hela taşlarının bulunduğu kabinlere bölücü duvarda yer alan ahşap kapılar ile giriş yapılmaktadır (Şekil 79).

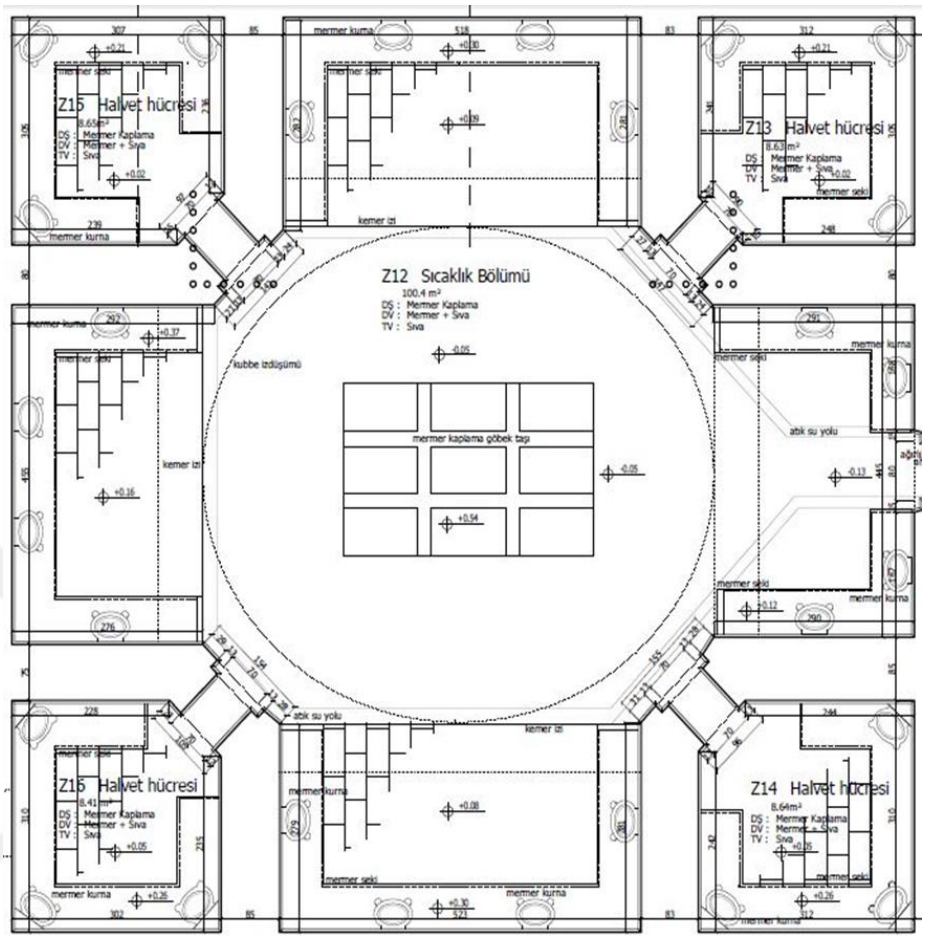
Şekil 79. Hela Bölümü (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 80'de ise hela iç mekan görseli bulunmaktadır. Sıvalı beşik tonoz ile örtülü olan bu mekânın zemini mermer kaplama olup; duvarlarının bir kısmı mermer bir kısmı ise sıvalıdır.

Şekil 80. Hela Bölümü İç Görseli (Üsküdar Belediyesi)

3.4.3 Sıcaklık bölümü

Şekil 81. Selimiye Hamamı Sıcaklık-Halvet Hücreleri Bölümü Planı

Sıcaklık bölümü, hamamın esas yıkanma yeri olup; ılıklık bölümünden açılan tek kanat ahşap bir kapı ile giriş sağlanmaktadır (Şekil 82).

Şekil 82. Ilıklık Bölümü Giriş Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Dikdörtgen plan yapısına sahip olan sıcaklık bölümü; mekân içerisinde köşe kısımlara yerleştirilmiş dört adet halvet hücresinden oluşmaktadır. Hücreler arasında yer alan kısımlara konumlandırılmış olan dört eyvan ve mekânın ortasında yer alan bir göbek taşı bulunmaktadır. Göbek taşının bulunduğu yerden tek basamak ile eyvanlara ulaşılabilmektedir. Bu eyvanlarda mermer sekiler ve sekilerde yer alan mermer kurnalar bulunmaktadır. Eyvanların orta kısımlarının ayrılıp belirlenmesi için mermer sekilerin baş kısımlarında süslemeli mermer aynalar yapılıp yerleştirilmiştir (Üsküdar Belediyesi).

Mekâna giriş sağlandığında güneydoğu yönünde iki kurnalı; kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı yönlerinde ise dört adet eyvan yer almaktadır. Göbek taşının bulunduğu kottan yaklaşık 15 cm üst kota yerleştirilmiş olan eyvanlarda, 25 cm yüksekliğinde mermer sekiler ve sekiler üzerinde yer alan mermer kurnalar yer almaktadır (Şekil 83).

Şekil 83. Sıcaklık Bölümü Eyvan Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Eyvanları orta bölümden ayırmak için mermer sekilerin baş kısımlarına süslemeli mermer aynalar konumlandırılmıştır (Şekil 84).

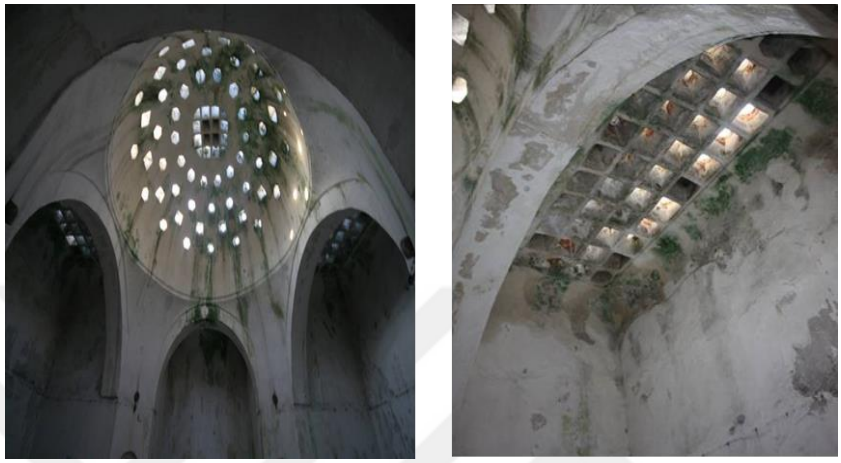
Şekil 84. Sıcaklık Bölümü Süslemeli Mermer Aynalar Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Sıcaklık bölümünün ortasında yer alan dikdörtgen formdaki göbek taşı yaklaşık olarak 3.65m x 2.30m ölçülerinde 60 cm yüksekliğindedir. Sade bir görünüme sahip olan göbektaşı eyvanlardan yaklaşık olarak 2 m uzaklıkta konumlandırılmıştır. Göbektaşının çevresinden dolanarak tüm eyvanların önünden geçen ve ılıklık bölümünde yer alan helalarda son bulan atık su yolu, döşemede farklılık yaratarak eyvanları orta mekândan ayırmaktadır (Şekil 85) .

Şekil 85. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Su Yolu Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Göbek taşının bulunduğu orta kısmın üstü kubbe tonoz ile örtülüdür. Kubbe tonoz yaklaşık olarak 6.70 m çapında olup; eyvanlar ise aynalı tonozlarla son bulmaktadır, Kemerler ile desteklenen kubbe ve aynalı tonozlar, kare ve altıgen formlarla oluşturulan filgözleri ve havalandırma bacaları ile hem aydınlatma hem de havalandırma işlevini yerine getirmektedir (Şekil 86-87).

Şekil 86. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Aynalı Tonoz Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 87. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Filgözleri ve Havalandırma Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Sıcaklık bölümünün zemin döşemeleri mermer kaplı olup; duvarları da 1.60m yüksekliğinde mermer kaplamadır. Bu mermer kaplamaların üst kısımları ve çatı örtüleri ise sıvalıdır. Sıcaklık bölümünün dört köşesinde kare plan yapısına sahip dört adet halvet hücresi bulunmaktadır. Aynı niteliklerde ve formlarda olan halvet hücrelerine sıcaklık bölümünden kemerli açıklıklar aracılığı ile ulaşılabilmektedir (Şekil 88).

Şekil 88. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Halvet Hücresi Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Bu halvet hücreleri yaklaşık olarak $9m^2$ lik alana sahiptirler. Sıcaklık bölümünden 60 cm genişliğindeki olan kemer açıklıklarla ulaşılan halvet hücrelerinde; 3 duvara da yaslanan yerden 20 cm yüksekliğinde mermer sekiler ve sekiler üzerinde yer alan mermer kurnalar yer almaktadır. Döşemeleri mermer olan halvet hücrelerinin üst kısımları sıvalı tonozlar ile kapatılmıştır. Halvet hücreleri içerisinde bulunan kubbe tonozlarda da altıgen ve kare formda filgözlerine ve havalandırma bacası uygulandığı görülmektedir (Şekil 89).

Şekil 89. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Halvet Hücresi Filgözleri ve Havalandırma (Üsküdar Belediyesi)

Ilıklık ve sıcaklık bölümüne ve bu mekanlar içerisinde bulunan halvet hücrelerine girişte, içeride bulunan ısıyı korumak amacı ile ağırlık mekanizmalı ahşap kapılar kullanılmıştır (Şekil 90).

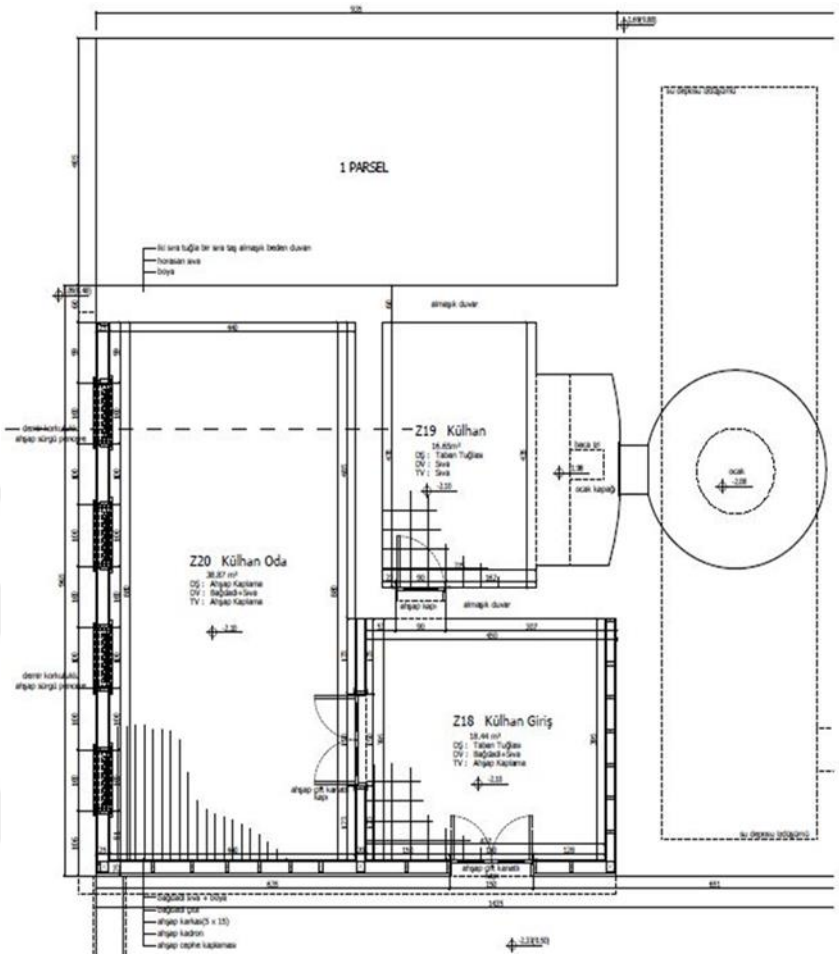
Şekil 90. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Ahşap Kapı Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Sıcaklık bölümünde kullanılan mermer kurnalar ise Şekil 91'de görülmektedir.

Şekil 91. Selimiye Hamamı Sıcaklık Bölümü Mermer Kurnaların Görseli (Üsküdar Belediyesi)

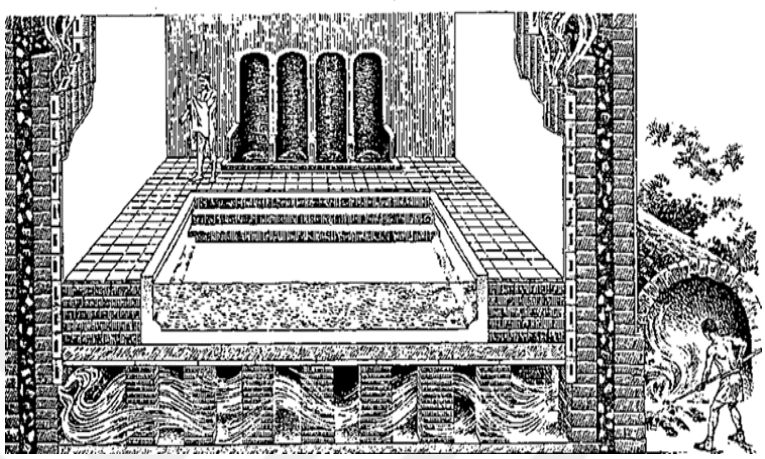
3.4.4 Külhan bölümü

Şekil 92. Selimiye Hamamı Külhan Bölümü Planı (Üsküdar Belediyesi)

Külhan bölümü, Selimiye Hamamı'nın kuzeybatısında sıcaklık bölümünün hemen arkasında yer almaktadır. Bu bölüm vasıtası ile hamamda kullanılacak suyu ısınmakta, yakılacak malzemeler bu ocak bölümü sayesinde yakılmaktadır. Hamamın ılıklık ve sıcaklık bölümü mekânlarının ve döşemelerinin ısıtılması işlemi; ocağın yakıldığı zaman açığa çıkan sıcak havanın, bu mekânların döşemelerinin altında varolduğu düşünülen cehennemlik bölümünü dolaşarak sağlanmaktadır (Üsküdar Belediyesi).

Bu anlatımın görseli Şekil 93'de bulunmaktadır. Bu sıcak hava duvarların içinden tüteklikler ile çatıdan havaya karışmaktadır. Külhan bölümünün kuzeybatısında dikdörtgen planlı bir mekân bulunmaktadır. Bu mekânın külhanbeyleri tarafından dinlenme mekânı ve yakacak malzemeleri depolayacakları bir alan olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Şekil 93. Hamam Mekânının ve Döşemelerinin Isıtılma İşlemi Kesit Görünümü (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 94. Külhan Bölümü Dış Görseli (Üsküdar Belediyesi)

30 m^2 lik bir alana sahip olan bu yapıya dışarıdan demir bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Külhan bölümünde tuğla kemerli bir baca ve bu bacaya bağlı demir kapaklı dairesel formda bir ocak ile muhdes bir yakıt tankı yer almaktadır.

Şekil 95. Külhan Bölümü İç Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Külhan bölümü içerisinde güneydoğu yönünde yer alan duvarda ocak bulunmaktadır. Bu ocağın gerisinde ve belirli bir yükseklikte sıcak suyun depolandığı su deposu yer almaktadır. Depo içerisinde ısınan su, hamam içerisine dağılmaktadır. Su deposu, sıcaklık bölümünün batı köşesinde yer alan halvet hücresine küçük bir pencere ile bağlıdır (Şekil 96).

Şekil 96. Külhan Bölümünden Sıcaklığın Sağlandığı; Sıcaklık Bölümü Batı Köşede Yer Alan Halvet Hücresinin Penceresi (Üsküdar Belediyesi)

Bu pencere, görseller üzerinden de görüldüğü kadarıyla sıvalı tuğla tonozdan oluşmaktadır (Şekil 97).

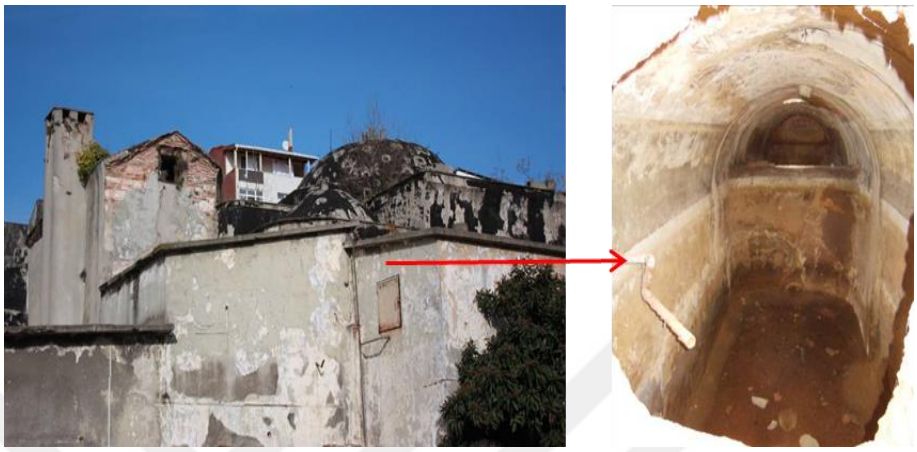
Şekil 97. Külhan Bölümü Sıvalı Tuğla Tonoz Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Set duvarlar ile üç bölüme ayrılmakta olan su deposunun üst kısmında çatıdan ulaşılan bir depo daha bulunmaktadır. Ancak bu depo ile külhan bölümünde yer alan depo arasında herhangi bir bağlantıya rastlanılmamıştır (Şekil 98).

Şekil 98. Külhan Bölümünün Çatısında Bulunan Ekstra Bir Depo Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Sıcak su depolarının haricinde hamamın güneybatısında dışarıdan demir bir kapak ile ulaşım sağlanılan üzeri tonoz kaplı bir depoya ulaşılmıştır. Bu depo ise soğuk su deposudur (Şekil 99).

Şekil 99. Soğuk Su Deposu (Üsküdar Belediyesi)

Külhan bölümü içerisinde yer alan ocak ve baca tuğla kemerlerden meydana gelmiştir (Şekil 100). Yapının genel hali ele alındığı vakit külhan bölümünün geri kalan kısmının betonarme yapıda olması; bu mekânın zamanla yeniden inşaa edildiği ve yakıt deposunun sonradan eklendiği düşünülmektedir (Üsküdar Belediyesi). Kuzeybatı duvarında yer alan üç ahşap pencere ile ışık alan külhan bölümünün duvarları ve tavanı sıvalı olup; zemin döşemesinin şap ile kaplı olduğu görülmektedir (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 100. Külhan Bölümü Ocak Ve Bacanın Bulunduğu Alanın Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Pervititich haritasına bakılarak hazırlanan restitüsyon projesinde; Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı yapısının güneybatısında bahçe kısmından girişin sağlandığı tek katlı bir ahşap yapı önerisi yapılmıştır (Üsküdar Belediyesi).

Çift kanatlı ahşap kapı ile girişi sağlanan mekândan tek kanatlı bir kapı ile ocağın bulunduğu külhan bölümüne ulaşım sağlanmaktadır (Şekil 101). Külhan bölümünün sürekli sıcak olması nedeniyle bu bölümün duvarlarının yığma taştan yapıldığı düşünülmektedir.

Şekil 101. Külhan Bölümü Dış Görseli (Üsküdar Belediyesi)

Pervititich haritasında karkas olarak belirtilmekte olan külhan yapısının cephesi ahşap kaplama olarak düşünülmektedir. Hamamı oluşturmakta olan ve kâgir duvarlardan oluşan ılıklık ve sıcaklık bölümlerinin cephelerinde bulunan sıvanın muhdes bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit üzerine Üsküdar Belediyesi'nin restitüsyon projesinde yapının cepheleri iki sıra tuğla bir sıra taş düzeninde olacak şekilde sıvasız almaşık duvar olarak öneride bulunulmuştur. Beden duvarları da böylelikle sıvalı tuğla bindirme saçaklar ile son bulmaktadır.

3.4.5 Hamam yapısı dışında bulunan ekler

Hamamın kuzeybatısında külhan bölümüne bitişik olarak konumlandırılan bir mutfak yer almaktadır (Şekil 90). Fırın ve seramik tezgâhların bulunduğu bu mutfağın hamama gelen askerler için yemeklerin pişirildiği bir mekân sağlanabilmesi için yapıldığı düşünülmektedir. Parsel içerisindeki bahçeden demir kapı vasıtası ile girişin sağlandığı mekânın kuzeydoğu duvarında tuğla duvar ile kapatılmış seramik çiniler ile süslenmiş

bacanın ortasında ise tuğra simgesi yer alan bir tuğla ocağı bulunmaktadır (Şekil 102). Kuzeybatı duvarında bulunmakta olan iki ahşap pencere ile ışık alan bu mutfağın zemin döşemeleri seramik kaplama olup; duvarları ve tavanı sıvalıdır. Külhan bölümü gibi betonarme bir yapıda olan bu mekânın; zaman içerisinde yapıya sonradan eklendiği düşünülmektedir (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 102. Külhan Bölümüne Bitişik Konumlandırılan Mutfak Bölümü (Üsküdar Belediyesi)

Şekil 103. Mutfak Bölümü İç Mekân Görselleri (Üsküdar Belediyesi).

Günümüzde şu an müze, kütüphane ve restoran olarak kullanılmakta olan Selimiye Hamamı; mekânsal dönüşüme sürecine girmeden önce metruk bir vaziyette olup, dış cephelerinde sıva çatlakları ve bozulmalar görülmekteydi. Ayrıca bu çatlakların olduğu bazı yerlerde ise çimento sıva ile kapatıldığı belirtilmektedir (Üsküdar Belediyesi).

İç mekân içerisinde de çimento izleri, rutubetten kaynaklı olarak bozulmalar ile mekânın kötü bir hal aldığı ve kaderine terk edildiği eski görseller ile de görülmektedir.

Mekansal dönüşüm öncesi yapı incelendiğinde; Türk Hamamı'nın İstanbul'daki XIX. Yy a ait ve halen İstanbul'un önemli simgelerinden biri olan mimarlık ve sanat tarihi açısından büyük bir önem taşıyan Selimiye Hamamı; Selimiye Kışlası için yapılmış olup uzun yıllar fonksiyonuna uygun bir şekilde faaliyet göstermiştir. Kültürel mirasımız olan bu yapının özgün formunun korunup, gelecek nesillere aktarılması son derece önem arz etmektedir. Bu hususlar göz önüne alınarak mekânsal dönüşüm çalışmaları başlamış ve Selimiye Hamamı kültürel mirasımızın korunarak sergilenmesi ile günümüzde müze, kütüphane ve restoran olarak hizmet vermektedir.

3.5 Mekânsal Dönüşüm Sonrası Selimiye Hamamı ve Yapının İç Mekân Analizi

İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, Selimiye Mahallesi, 2 pafta 330 ada, 2 parselde yer alan mülkiyeti Selimi Salis Vakfı'na ait olan Selimiye Hamamı'nın mekânsal dönüşüm öncesi durumu yukarıda tarif edilmeye çalışılmıştır. Üsküdar Belediyesi tarafından 2019 yılında başlayan ve yaklaşık 3 yıl süren bu mekânsal dönüşüm çalışmalarının ardından 2021 yılında Nevmekan Selimiye olarak açılmıştır.

Üsküdar Belediyesi tarafından yapılan restitüsyon çalışması esnasında elde edilen eski belgeler ve eski haritalardan yola çıkılarak gözlemlenen kagir yapıda olan Selimiye hamamın yapısının; güneydoğu yönünde konumlandırılmış olan soyunmalık- soğukluk bölümü ve kuzeybatı yönünde yer alan külhan bölümünün zaman içerisinde aslına uygun olmayarak yenilendiği tespit edilmiştir. Bu tespitler üzerine, yapının mekânsal dönüşüm sırasında muhdes durumda olduğu tespit edilen betonarme eklerin kaldırılması ve muhdes durumunda yer alan yapının yerine pervititich haritalarına göre hazırlanan proje kapsamında; ahşap karkastan oluşan iki katlı soyunmalık bölümü ile tek katlı külhan bölümünün rekonstrüksiyonu önerisi yapılmıştır.

Kışlada görev yapan askerlerin kullanabilmesi için yaptırılan ancak günümüzde işlevini tamamiyle yitirmiş olan hamam yapısının gerçekleştirilecek rekonstrüksiyon ve restorasyon çalışmalarından sonra fonksiyonunun müze hamam, kütüphane ve restoran olarak devam ettirilmesi Üsküdar Belediyesi tarafından önerilmiştir.

Yeniden yapılandırma sırasında hamam bölümündeki sonradan çimento esaslı sıva ile kaplanan taş yüzeyler, yapılan çalışmalar sonrasında daha net olarak ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 104. Nevmekan Selimiye

Şekil 105. Nevmekan Selimiye (Kişisel Arşiv)

Şekil 106. Nevmekan Selimiye Giriş Cephesi Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 107. Nevmekan Selimiye Cephe Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 108. Çamaşırlık Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Cephe Görseli (Kişisel Arşiv)

2 bin metrekare kapalı 180 metrekare açık alanı ve 300 kişi ağırlama kapasitesine sahip Nevmekan Selimiye, gelen vatandaşlara kitap okuyup, araştırma yapabilme imkânı sunmaktadır. Araştırma esnasında da temel ihtiyaçlardan birisi olan yeme-içme imkânı sağlamaktadır. İstanbul ili Üsküdaar ilçesinde yer alan Selimiye hamamı, yeni adıyla Nevmekan Selimiye'nin bölümleri alt başlıklar halinde aşağıda incelenecektir.

3.5.1 Soğukluk –soyunmalık bölümü

Selimiye Hamamı'na yeni adıyla Nevmekan Selimiye; dikdörtgen plan yapısına sahip olan yapının zemin katında yer alan girişlerin açıldığı orta avlu ve bu avlunun köşelerinde konumlandırılmış olan dört odadan sağ iki köşede bulunan; mekânsal dönüşümden önce hamamcı/ personel odası ile soyunma/dinlenme odası olarak düşünülen oda kalmıştır. Bu

iki odadan hamamcı/personel odası mekânsal dönüşüm sonrası masa ve sandalyeler konumlandırılarak kütüphane çalışma ve aynı zamanda yemek yeme mekanı haline gelmiştir (Şekil 109).

Şekil 109. Soğukluk-Soyunmalık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali (Kişisel Arşiv)

Sol iki köşede yer alan odaların duvarları zamanla oluşan tahribattan kaynaklı olarak kırılmıştır. Ilıklık bölümüne yakın ve mekânsal dönüşümden önce kantin ve havlu odası olan bu odalar açıklık sağlanarak sedir, masa, sandalye ve kütüphaneler konumlandırılmıştır (Şekil 110).

Şekil 110. Soğukluk – Soyunmalık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali (Kişisel Arşiv)

Açıklığı olan dinlenme odaları da aynı şekilde yeme-içme-dinlenme mekânlarına çevrilmiştir (Şekil 111).

Şekil 111. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Dinlenme Odalarının Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali (Kişisel Arşiv)

Güneydoğu duvarına yaslanan U planlı ahşap merdiven ve avlunun ortasında yer alan süs havuzunda özünün korunması ön planda tutularak bakım onarım işlemleri yapılmıştır (Şekil 112).

Şekil 112. Soğukluk-Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Mekansal Dönüşüm Sonrası Hali (Kişisel Arşiv)

Girişlerin sağlanacağı rüzgârlık bölümlerine ise bir dresuar ve üzerinde bir ayna konumlandırılmıştır. Rüzgârlık bölümünden geçilip soğukluk-soyunmalı bölümüne adım atılmaktadır. Bu bölüme geçildiğinde mekânın ortasında süs havuzu bulunmaktadır. Bu süs havuzunun çevresine benchler konumlandırılmıştır. Benchler mekân içerisinde

gelenekselliğin ve bütünlüğün sağlanması amacıyla desenli dokuma kumaş ile kaplanmıştır (Şekil 113-114).

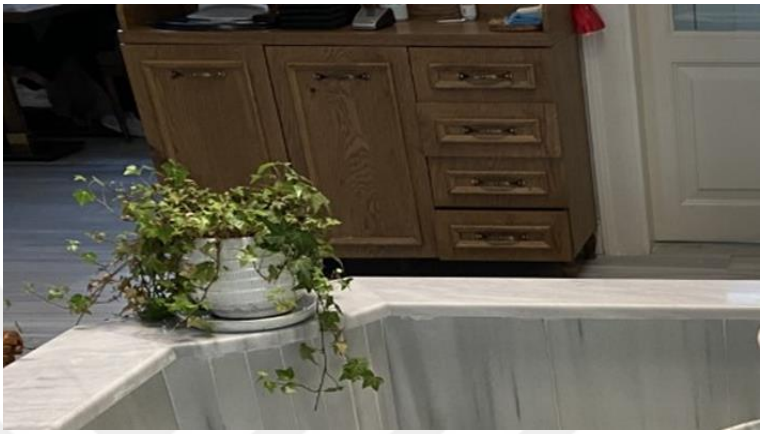

Şekil 113. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Çevresine Konumlandırılmış Dokuma Kumaştan Yapılan Bench Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 114. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Süs Havuzunun Çevresine Konumlandırılmış Dokuma Kumaştan Yapılan Bench Görseli (Kişisel Arşiv)

Mekâna girişin sağlandığı kapının tam karşısında yer alan bir diğer kapı arka bahçeye açılmaktadır. Bu kapının solunda insanların karşılanacağı mini bir resepsiyon ve servis elemanlarının gelen müşterilere servisleri daha kolay yapmalarını sağlayacak; çatal, bıçak, servis tabağı, peçete vs birçok malzemenin barınmasını sağlayan servant yer almaktadır (Şekil 115).

Şekil 115. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Yer Alan Servant (Kişisel Arşiv)

Şekil 116. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünün Ilıklık Bölümünün Olduğu Kısımdan Görseli (Kişisel Arşiv)

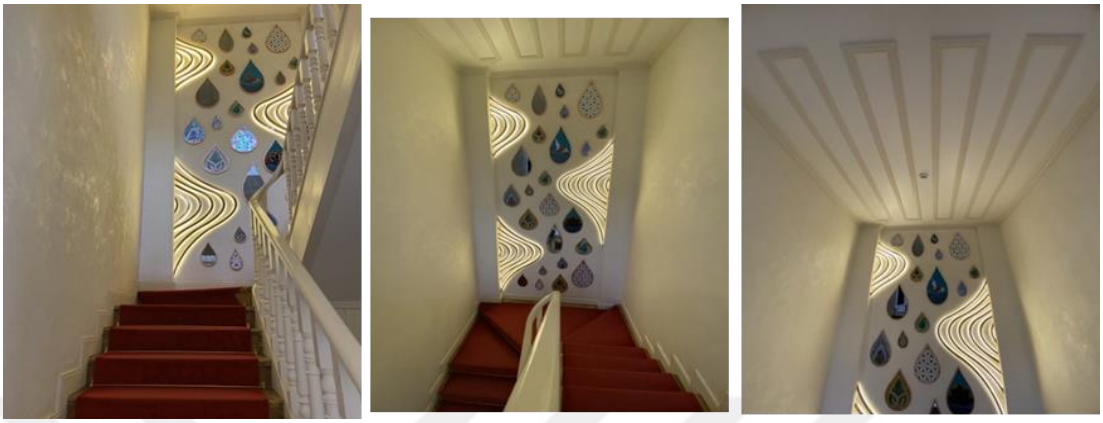
Şekil 117. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünün Galeri Boşluğunun Görseli (Kişisel Arşiv)

Soğukluk-soyunmalık bölümünün asma katına U planlı merdiven kullanılarak çıkılmaktadır. Bu merdivende bakım onarım çalışmaları ile ahşap kaplama, korkuluklarında ahşap lake boyalı küpeşteler yer almaktadır. U planlı merdivenden yukarıya doğru çıkmadan önce merdiven altında yer alan bölümde temizlik malzemelerinin konumladığı bir odacık yer almaktadır. Bu bölümün dikkat çekmemesi adına merdivenin ilk basamağının aksında restorasyon sırasında onarımı yapılan bir ahşap kapı sergilenmek amacıyla konumlandırılmıştır (Şekil 118).

Şekil 118. Soğukluk- Soyunmalık Asma Kata Çıkılan Merdiven Aksında Yer Alan Ahşap Kapı Görseli (Kişisel Arşiv)

Merdivenlerden yukarıya doğru çıkıldığında karşı duvarda aydınlatmalı, damla şeklinde yansımaların sağlandığı dekoratif tablolar yer almaktadır. Bu tablolar içerisinde aynalar da yer almaktadır (Şekil 119).

Şekil 119. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkılan U Planlı Merdiven Görseli (Kişisel Arşiv)

U planlı merdiven vasıtası ile asma kata çıkıldığında hemen sağda kalacak şekilde konumlandırılmış bir servant ile karşılaşılmaktadır. Alt katta da yer alan servantın üst katta yeme-içme-dinlenme ihtiyaçlarını karşılayacak müşteriler için de konumlandırılması gerekmektedir (Şekil 120).

Şekil 120. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Servant Görseli (Kişisel Arşiv)

Mekânsal dönüşüm öncesi soğukluk-soyunmalık bölümünün asma katına U planlı merdiven ile çıkıldığında galeri boşluğunun olduğu kısımda metal korkuluklar yer

almaktaydı. Bu korkuluklar mekânda bütünlük sağlaması açısından bu galeri boşluğunun olduğu kısımda yer alan korkuluklar yandan küpeşteli ahşap korkuluklar olarak yeniden tasarlandığı görülmektedir (Şekil 121).

Şekil 121. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli (Kişisel Arşiv)

Mekansal dönüşüm öncesinde asma katın sağlamlığı açısından kolonlar yer almaktaydı. Fakat bu kolonlar asma kat ile çatı arasında bağlanmamaktaydı. Soğukluk-soyunmalık bölümü restorasyon projesine sadık kalınacak şekilde ahşap karkastan yeniden inşaa edilecek şekilde, yapının sağlamlığı ve görselliği açısından soğukluk-soyunmalık bölümünün asma katına, zemin katta bulunan kolonların devamı yapılmıştır. Böylelikle yapı güçlendirilmiş ve görsel açıdan da bütünlük sağlamıştır.

Hamam mekânlarının ana malzemesi olan mermer; kolonların eteklerinde ve yapı içerisinde kullanılmaya özen gösterilmiştir (Şekil 122-123-124). Her mekânda olduğu gibi bu mekânda da tavanda dikdörtgen çıta tasarımı yapıldığı görülmektedir. Aydınlatma malzemesi olarak damla görünümlü, gold detayların barındığı sarkıtlar tercih edilmektedir. Mekansal dönüşüm sonrasında amaç; yapının özünü daima hatırlatmaya, mekan kimliğinin korunmasına yönelik olduğu görülmektedir.

Şekil 122. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 123. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 124. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Yer Alan Yandan Küpeşteli Ahşap Korkuluk ve Kolon Görseli (Kişisel Arşiv)

Asma katta galeri boşluğunun çevresinde yer alan ve mekânsal dönüşüm öncesi dinlenme odası olarak kullanılan on bir adet oda yerini on oda olarak yeme-içme, dinlenme, kütüphane alanlarına bırakmaktadır. Asma kata çıkıldığında tam karşıda bulunan dinlenme odası yerini kütüphaneye bırakmaktadır. Bu kütüphane içerisinde sağ ve sol duvarlarda ahşap kitaplıklar ve içerisinde değerli yazarların yer aldığı binlerce kitap bulunmaktadır. Buradan alınan kitaplar istenilen bir odaya taşınabilmekte, okuma veya çalışma sonrası tekrardan yerine konumlandırılmak şartıyla kullanılabilmektedir. Mekân içerisinde yine bütünlüğün sağlanması açısından yuvarlak ahşap oymalı bir orta sehpa konumlandırılmaktadır. Duvarlar, hamam mekânının bütünlüğünün hissedilmesi adına mevcut yapının onarımı ve benzer malzemeler ile devamlılığı sağlanmaktadır. Her mekânda olduğu gibi bu mekânda da tavanda dikdörtgen çıta tasarımı yapıldığı görülmektedir.

Aydınlatma malzemesi olarak damla görünümlü, gold detayların barındığı sarkıtlar tercih edilmektedir (Şekil 125-126-127).

Şekil 125. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 126. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 127. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Kata Çıkıldığında Karşıda Yer Alan Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Asma katta yer alan dinlenme odaları sadeliğin, sıcaklığın ve yeme-içme, kitap okuma, ders çalışma, dinlenme eylemleri sırasında rahatlığın sağlanabileceği şekilde tay tüyü kumaş kaplı sedirler, ahşap dikdörtgen veya kare masalar ile ıslak hacim ve soğuk bir yapıda olan hamam mekanının sıcak bir alana entegre edilmesi amacı güdüldüğü görülmektedir. Mekan içerisinde hem tarihi bir mekandaymış gibi bir hissiyat sağlanırken hem de ev ortamı rahatlığı sağlanmaya çalışmaktadır.

Mekânsal dönüşüm öncesi dinlenme odalarının kimi dinlenme odasında yeme-içme-dinlenme alanıyken kimi dinlenme odasında tüm ihtiyaçların sağlanabildiği bir alan olduğu görülmektedir. Odaların görselleri aşağıda yer almaktadır (Şekil 128-129-130-131-132-133-134-135).

Şekil 128. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 129. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 130. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 131. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 132. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 133. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv)

Şekil 134. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv).

Şekil 135. Soğukluk- Soyunmalık Bölümü Asma Katta Bulunan Dinlenme Odasının Mekânsal Dönüşüm Sonrası Hali Kütüphane Bölümü (Kişisel Arşiv).

Soğukluk soyunmalık bölümünün asma katında yer alan bütün odaların tavanlarında dikdörtgen ahşap çıta tasarımı yapıldığı görüşmektedir. Bu bölümde yer alan; mekânsal dönüşüm öncesi dinlenme odası olarak adlandırılan odaların duvarlarında dokulu krem renkte duvar kâğıdı tercih edildiği gözlemlenmektedir (Şekil 136). Aydınlatma olarak yapı içerisinde yer alan bütün tavan aydınlatmaları gold detaylı sarkıt aydınlatma olarak tercih edilmektedir.

Şekil 136. Soğukluk- Soyunmalık Bölümünde Tercih Edilen Duvar Kâğıt Görseli (Kişisel Arşiv).

Soğukluk - soyunmalık bölümünün mekânsal dönüşüm sonrası görselleri ile açıklamalarından sonra ılıklık bölümüne geçilmektedir.

3.5.2 Ilıklık bölümü

Selimiye hamamının rüzgârlık bölümünden geçildiğinde soğukluk-soyunmalık mekânının merkezinde süs havuzu ile karşılaşılmaktadır. Süs havuzunun solunda yer alan yeme-içme dinlenme ve kütüphane bölümlerini geçildiğinde soğukluk-soyunmalık bölümünün bir sonraki aşaması olan ılıklık mekânına geçilmektedir. Mekânsal dönüşüm öncesi, bu mekâna mekânsal dönüşüm öncesi Selimiye Hamamı başlığı altında da değinildiği üzere ahşap kapı ile geçiş sağlanmaktaydı. Mekansal dönüşüm sonrası ılıklık mekânına giriş, kemer duvar vasıtası ile sağlanmaktadır. Ilıklık bölümüne geçildiğinde sağlı sollu bir koridor hattı ile karşılaşılmaktadır. Bu koridor hattı içerisinde halvet hücreleri bulunmaktadır. Halvet hücrelerinde mekânsal dönüşüm öncesi mermer sekiler ile karşılaşılmaktaydı. Kubbe tonoz ile örtülü olan ılıklık bölümünün döşemeleri ve duvarlarının bir kısmı mermer ile tekrardan kaplanıp, duvarların üst kısımlarında ise hamam içerisinde yer alan taş ve tuğlalardan aynı cins ve ebatlarda olacak şekilde yenilenen bölümlerle bütünlük sağlaması açısından bir uygulama yapıldığı görülmektedir (Şekil 137-138). Bu sekiler zamanla tahrip olduğu için onarımı yapılmaya çalışılarak bu bölümde yer alan tefriş malzemelerinden ve kullanılan materyallerden korunabilenler korunup; korunamayanlar yerine ise tamamlayıcı malzemeler kullanılmıştır. Aynı zamanda duvarların tamamında konservasyon raporuna uygun harç ve derzleme uygulamaları da yapılmaktadır (Üsküdar Belediyesi).

Şekil 137. Ilıklık Bölümü Mekânsal Dönüşüm Sonrası Sol Kısımda Olan Bölümün Görseli (Kişisel Arşiv).

Şekil 138. Ilıklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Sağ Kısımda Olan Bölümün Görseli (Kişisel Arşiv).

Ilıklık bölümünün üstü kubbe tonoz sistemlerle örtülmektedir. Mekânlar, kubbelerde yer alan fil gözleri vasıtası ile ışık alabilmektedir. Yapı uzunca bir süre kullanılmadığı için kubbede yer alan fil gözleri zamanla kırılmış ve dış etkenlere maruz kalmıştı. Bu nedenle kubbenin genelinde ve duvarlarda rutubetlenme, sıva dökülmeleri gibi yoğun deformasyonlara rastlanmaktaydı. Kubbelerde yer alan fil gözleri, duvarlardaki sıva dökülmeleri ve rutubetlenme konservasyon raporuna göre yenilerek; özgün sıvaların mümkün olduğunca sağlamlaştırılması yapıldığı görülmektedir (Şekil 139).

Şekil 139. Ilıklık Bölümü Halvet Hücresi Mekansal Dönüşüm Sonrası Filgözü Aydınlatma Görseli (Kişisel Arşiv).

Ilıklık bölümüne girişte açık olarak bulunan mermer sekilerin yer aldığı halvet hücrelerine simetrik olacak şekilde 2 adet halvet hücresi ve sol kısımda bulunan halvet hücresinin hemen yanında da hela bölümü yer almaktaydı. Halvet hücrelerinin olduğu odalardan sağ kısımda bulunan oda erkekler tuvaleti olarak mekânsal dönüşüme uğramıştır. Sol kısımda bulunan halvet hücresi ise personel odası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu personel odasının kapısı da hamam içerisinde yer alan bütün kapılarda olduğu gibi yine onarımı yapılan ahşap kapılar ile tamamlanmaktadır (Şekil 140).

Şekil 140. Ilıklık Bölümüne Girişte Solda Yer Alan Mekansal Dönüşüm Sonrası Personel Odası Olarak Düzenlenen Odanın Olduğu Bölümün Görseli (Kişisel Arşiv).

Ilıklık bölümü duvar hattı boyunca 1,75 cm olan mermer duvar kaplamalara onarım işlemi yapıldığı görsel üzerinden de görülmektedir (Şekil 141).

Şekil 141. Ilıklık Bölümüne Mermer Duvar Kaplama Görseli (Kişisel Arşiv).

Mekansal dönüşüm öncesi sol kısımda yer alan halvet hücresinin solunda yer alan hela bölümü, mekânsal dönüşüm sonrası kadınlar tuvaleti olarak projelendirilmiştir. Projelendirme sırasında bu bölüm içerisinde yer alan özgün hela taşları fonksiyonel hale getirilerek, lavabolar tipoloji yapılacak mermer elemanlar ile tamamlanmıştır. Hela ve hamamlarda yer alan muhdes durumda olan sıhhi tesisat elemanları sökülerek, özgün ısıtma kanallar bulunarak tesisatlara zarar verilmeden güncel tesisat elemanları döşenmiştir. Hela içerisinde yer alan ahşap kapılar yeniden imal edilmiştir. Hela kabinleri içerisinde yer alan mevcut hela taşlarına onarım yapılarak bu bölümlerin orjinalini sergilemek ön planda olmuştur. Tuvalet kabin içlerine rezervuarlı asma klozet konumlandırılmış, kabin içleri mermer ile kaplanmış ve zeminde hamam yapısından kalma hela taşı korunarak sergilenmiştir (Şekil 142).

Şekil 142. Hela Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Tuvaletler içerinde mermer lavabo tezgâhı konumlandırılmış, duvarlarda mermer kaplama yapılmış ve mekân içerisinde bütünlük sağlanmıştır (Şekil 143).

Şekil 143. Hela Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Hela bölümü kabin içlerinde yer alan yer alan fil gözlerinde, tavandaki sıva dökülmeleri ve rutubetlenme konservasyon raporuna göre yenilerek; özgün sıvaların mümkün olduğunca sağlamlaştırılması yapılmıştır (Şekil 144).

Şekil 144. Hela Bölümü Kabin İçlerinde Yer Alan Filgözlerinin Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Ilıklık bölümünün mekânsal dönüşüm sonrası görselleri ile açıklamalarından sonra asıl mekan olan sıcaklık bölümüne geçilmektedir.

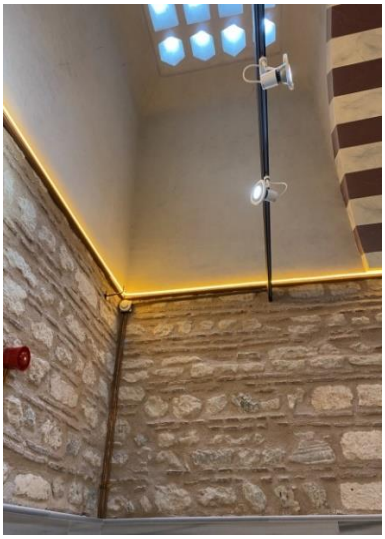
3.5.3 Sıcaklık bölümü

Hamamın esas yıkanma yeri olan sıcaklık bölümüne giriş tek kanat ahşap kapı ile yapılmaktaydı. Ahşap kapı yerini kemerli duvara bırakmıştır. Dikdörtgen plan yapısına sahip olan sıcaklık bölümü; mekân içerisine girişte sağlı sollu iki adet eyvan, köşe kısımlara yerleştirilmiş dört adet halvet hücresi ve köşe halvet hücreleri arasında yer alan eyvanlardan oluşmaktadır. Girişte sağ ve sol kısımda yer alan eyvanlarda bulunan mermer sekiler ve üzerinde mermer kurnalar yer almaktaydı. Bu mermer sekiler ve kurnalara bakım onarım çalışmaları yapılmıştır (Şekil 145).

Şekil 145. Sıcaklık Bölümünün Girişinde Sağda ve Solda Yer Alan Eyvanın Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Sıcaklık bölümüne girişte sağ ve solda yer alan bu eyvanlar üzerindeki tavanlarda bulunan filgözlerinde zamanla dökülen sıvalar ve yıpranmalara karşılık özgün sıvalar mümkün olduğunca korunmaya çalışılıp aynı zamanda duvarlardaki mermer kaplamalara da bakım onarım uygulamaları yapılmıştır. Aynı zamanda hamam içerisinde yer alan mermer duvar kaplamaları üzerine doğal taş uygulamasının da devamlılığı sıcaklık bölümü içerisinde sağlanmıştır (Şekil 146).

Şekil 146. Sıcaklık Bölümünün Girişinde Sağda ve Solda Yer Alan Eyvanın Mekansal Dönüşüm Sonrası Duvar ve Tavan Görseli (Kişisel Arşiv)

Hücreler arasında yer alan kısımlara konumlandırılmış olan dört eyvan ve mekânın ortasında bir göbek taşı bulunmaktaydı. Sıcaklık bölümünün ortasında bulunan bu göbektaşı kaldırılarak temeli korunmaya çalışılmıştır. Göbektaşının kaldırılmasının sebebi ise hamam mekânının aynı zamanda bir müze, sergi alanına dönüşmesini sağlamaktır (Şekil 147-148).

Şekil 147. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 148. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Göbektaşı Görseli (Kişisel Arşiv)

Sıcaklık bölümünün kubbesinde ve eyvanların tavan bölümünde yer alan filgözlerinde kırıklıklar ve zamanla yıpranmalar söz konusu olmuştur. Bundan dolayı mevcut kubbedeki taş kaplamalar, kırıklıklar ve filgözleri sağlamlaştırılmıştır (Şekil 149).

Şekil 149. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Kubbe ve Filgözü Görseli (Kişisel Arşiv)

Göbek taşının bulunduğu kottan yaklaşık 15 cm üst kota yerleştirilmiş olan eyvanlarda, 25 cm yüksekliğinde mermer sekiler ve sekiler üzerinde yer alan mermer kurnalar yer almaktaydı. Bu kotlar düşürülerek müze ve sergi alanı olarak düşünülen sıcaklık bölümü düz biz zemin haline getirilmiştir. Köşe halvet hücrelerinin arasında yer alan eyvanlarda bulunan mermer sekiler ve sekiler üzerinde yer alan mermer kurnalardan muhdes halde

olanlar onarılmaya çalışılmış; onarımı sağlanamayan kurnalar mermer malzeme vasıtası ile benzetilerek aynı mermer kurnalardan yapılmıştır (Şekil 150).

Şekil 150. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücreleri Arasında Yer Alan Eyvan Hücresi Görseli (Kişisel Arşiv)

Sıcaklık bölümünde yer alan eyvanların orta kısımlarının ayrılıp belirlenmesi için mermer sekilerin baş kısımlarında süslemeli mermer aynalarda temizlik, onarım ve bakım işlemleri yapılmıştır (Şekil 151).

Şekil 151. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Süslemeli Mermer Aynaların Görseli (Kişisel Arşiv)

Sıcaklık bölümünün dört köşesinde kare plan yapısına sahip dört adet halvet hücresi bulunmaktadır. Aynı niteliklerde ve formlarda olan halvet hücrelerine sıcaklık bölümünden kemerli açıklıklar aracılığı ile ulaşılabilmekteydi. Sıcaklık bölümünden 60 cm

genişliğindeki olan kemer açıklıklarla ulaşılan halvet hücrelerinde; 3 duvara da yaslanan yerden 20 cm yüksekliğinde mermer sekiler ve sekiler üzerinde yer alan mermer kurnalar yer almaktaydı. Halvet hücreleri içerisinde yer alan mermer sekiler ve kurnalarda ki muhdes durumda olan kurnalara onarım bakım işlemi yapılmıştır. Onarımı sağlanamaya kurna ise mermer malzeme ile benzer halde yapılıp mermer sekiler üzerine konumlandırılmıştır. Döşemeleri mermer olan halvet hücrelerinin üst kısımları sıvalı tonozlar ile kapatılmıştı. Döşemelerdeki yıpranmış olan malzemelerde onarım bakım ve temizlik işlemleri yapılmıştır. Döşemeler üzerinde kırılan kısımlar itina ile sökülmüş; yeni mermer malzemeler konumlandırılmıştır. İyi durumda olan mermer sekiler, kurnalarda kimyasal temizlik işlemi yapılıp, silinip cila işlemleri yapılmıştır (Üsküdar Belediyesi) (Şekil 152-153).

Şekil 152. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 153. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Görseli (Kişisel Arşiv)

Halvet hücreleri içerisinde bulunan kubbe tonozlarda altıgen ve kare formda yer alan filgözlerine ve havalandırma bacasında muhdes durumda olan kısımlarda özgün sıvalar mümkün olduğunca sağlamlaştırılıp korunmaya çalışılmıştır (Üsküdar Belediyesi) (Şekil 154).

Şekil 154. Sıcaklık Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Köşe Halvet Hücresi Tavan Görseli (Kişisel Arşiv)

Nevmekan Selimiye isimli bu mekân içerisinde yer alan sıcaklık bölümü, günümüzde bir müze sergi alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bölüm içerisinde günümüz değerli sanatçılarının sergilemek istedikleri eserleri Üsküdar Belediyesi ile irtibata geçip, sergileme izni alıp, sıcaklık bölümü içerisinde gerek halvet hücreleri gerek eyvanların

olduğu kısımda konumlandırabilmekte ve gelen sanatseverlere sunabilmektedirler. Nevmekan Selimiye yapısı hizmete açıldığında; bu yapıyı ziyarete gelen kişiler için sıcaklık bölümü içerisinde hamam malzemelerinin bulunduğu bir sergi düzenlenmiştir. Sergiye ait görseller tez içerisinde yer almaktadır. İlk sergiye ait bir görsel de Şekil 141'de bulunmaktadır. Bu tez içerisinde yer alan sıcaklık bölümü görsellerinden birkaçı Billur Cam Sergisi esnasında tarafımca çekilmiştir. 4 Nisan 2022 tarihinde Nevmekan Selimiye sıcaklık bölümü içerisinde yer alan, öğretim üyesi Sayın Yasemin ASLAN BAKİRİ'nin Billur Cam sergisine tarafımca katılım sağlanmıştır. Modern ve çağdaş bir çizgide geleneksel üretim yöntemleri ile sanatını icra etmeyi ilke edinen Sayın Yasemin ASLAN BAKİRİ, bu tarihi hamamda Billur Cam Sergisi için tasarlayıp ürettiği rengarenk cam nalınların ayak seslerinin duyulmasını, yapmış olduğu muazzam tasarımlarla cam ve metalin dili ile hem tarihsel hem de güncel referanslarını kullanarak sıra dışı bir görsellik sunmaktadır. Bu sergi ile ilgili görseller Şekil 155-156-157-158-159-160-161-162-163'de yer almaktadır.

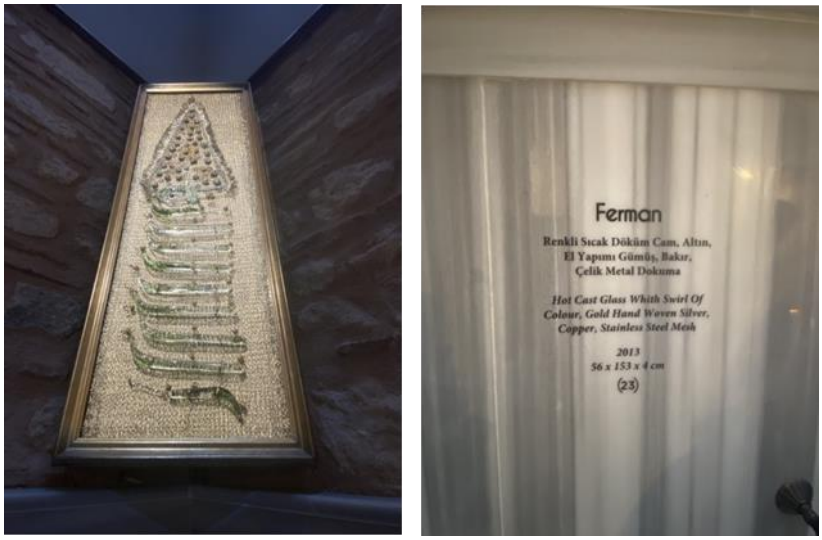
Şekil 155. Nevmekan Selimiye Sıcaklık Bölümü Köşe Halvet Hücresi İçerisinde Yer Alan Sergi Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 156. Billur Cam Sergisi Nalın Görselleri (Kişisel Arşiv)

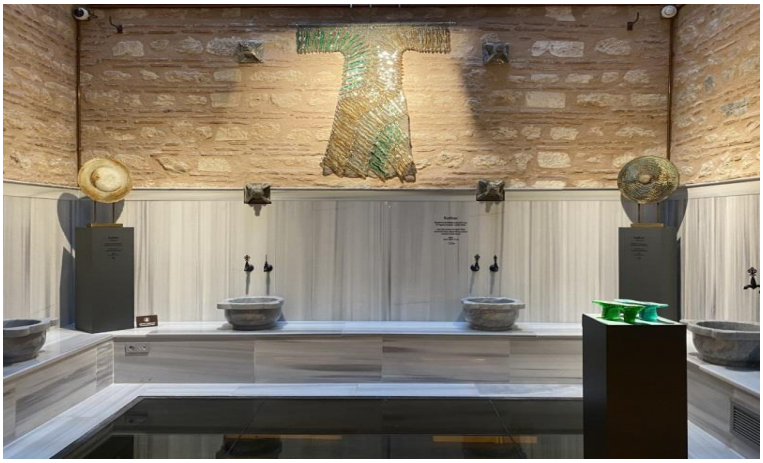
Şekil 157. Billur Cam Sergisi Köşe Halvetler İçerisinde Yer Alan Kaftan Görselleri (Kişisel Arşiv)

Şekil 158. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümünde Yer Alan Ferman Görseli (Kişisel Arşiv)

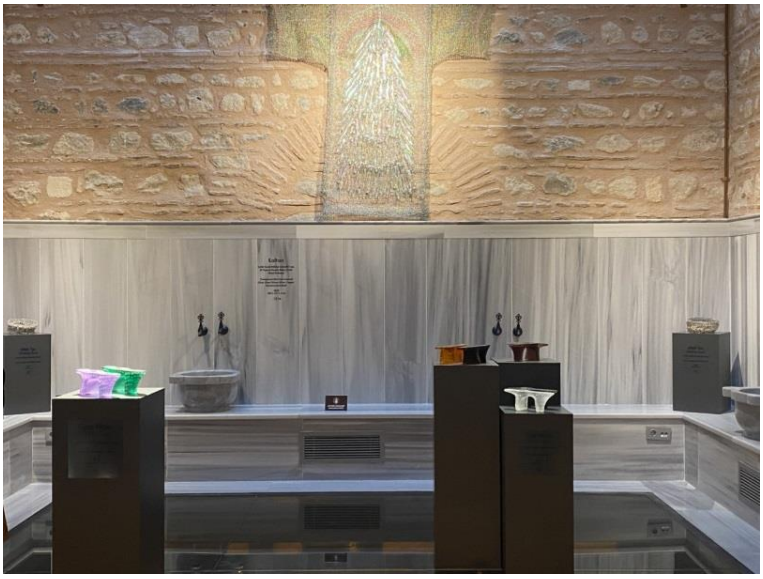
Şekil 159. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümünde Yer Alan Şifalı Taş Ve Kalkan Görselleri (Kişisel Arşiv)

Şekil 160. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 161. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 162. Billur Cam Sergisi Eyvan Bölümü Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 163. Billur Cam Sergisi Sıcak Bölümü Giriş Görseli (Kişisel Arşiv)

3.5.4 Külhan bölümü

Külhan bölümü, hamamın ılıklık ve sıcaklık bölümü mekânlarının ve döşemelerinin ısıtılması işlemini gerçekleştirmekteydi. Mekânsal dönüşüm sonrası bu bölümün tamamiyle muhdes durumda olduğu tespit edilmiştir. Mevcut hamamın da mekânsal dönüşüm sonrasında müze olarak değerlendirilmesi de bunu tamamiyle desteklemektedir. Külhan bölümü içerisinde bulunan ocak kısmı restorasyon çalışmaları ile müze alanına dahil edilmiştir (Şekil 164-165).

Şekil 164. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 165. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Külhan bölümünün yanında bir mutfak hazırlık alanı oluşturulmuş olup; bu alan vasıtası ile Nevmekan'a gelen kişiler için yeme-içme ihtiyaçlarının hazırlığı yapılmaktadır (Şekil 166).

Şekil 166. Külhan Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Eklenen Mutfak Bölümü (Kişisel Arşiv)

Külhan bölümünün karşısında yer alan çamaşırlık-odunluk bölümü tamamiyle muhdes bir yapıda iken mekânsal dönüşüm sonrası bu bölüm ise yine yeme-içme mekânına

çevrilmiştir. Mekân içerisine hazırlığın sağlanacağı mini bir mutfak alanı oluşturulmuştur (Şekil 167).

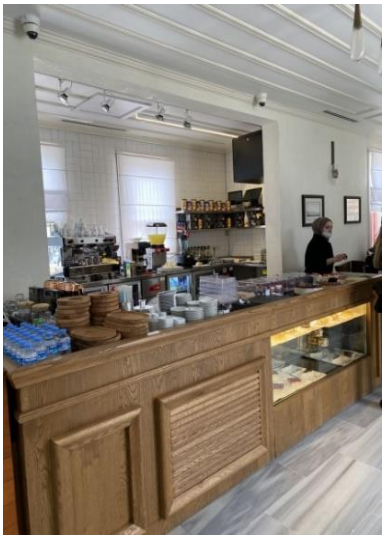

Şekil 167. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Mutfak Alanı (Kişisel Arşiv)

Çamaşırlık-odunluk bölümü içerisinde de Nevmekan Selimiye içerisinde yer alan mekânlardaki tavan çatı uygulaması, aydınlatmalar ve soğukluk-soyunmalık bölümünde, asma katta bulunan servanta benzer karşılama ünitesi – kasa modülü yapılmıştır (Şekil 168-169).

Şekil 168. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Görseli (Kişisel Arşiv)

Şekil 169. Çamaşırlık-Odunluk Bölümü Mekansal Dönüşüm Sonrası Karşılama ve Kasa Alanı Görseli (Kişisel Arşiv)

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ile beraber günümüz yapılarında, öncesinde modernleşme sonrasında da postmodern dönemin etkileri görülmektedir. Yapılar her ne kadar ait olduğu dönemin izlerini de taşısa da mekânsal dönüşüm sonrası yeniden yapılandırılan mekanlarda postmodern durum gözlemlenmektedir. Bu dönemin getirileri ile birlikte temel ihtiyaçlardan birisi olan yeme içme, vb. eylemler kazanç sağlayacak duruma dönüşmüştür. Mekânsal dönüşüme uğrayan yapılarda da sıklıkla bu tip işlevler yapı içerisine entegre edilmeye başlanmıştır.

Islak hacim olan hamam ve sonrasında mekânsal dönüşüm kavramı ile birlikte tezin literatür taraması çerçevesinde, ilk önce mekânsal dönüşüm kavramının ne olduğuna ve tanımına yer verilmiştir. Değişen sosyal yaşam koşulları nedeniyle özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hamam yapıları işlevini yitirmiş ve kısmen ya boş kalmış ya da kısmen farklı amaçlarla kullanılmıştır. Nadiren kullanılan yapılar mekânsal özelliklerini korusalar da ısıtma, havalandırma ve aydınlatma ihtiyaçlarından dolayı yapısal özelliklerini her geçen gün yitirmektedirler. Modern yaşamda kullanılmayan hamam yapılarının varlığı, yeniden kullanımlarına olanak sağlamaktadır. Zamanla işlevini yitirip günümüzde kullanımı azalan tarihi yapılar çeşitli korunma ve yeniden yapılandırma sürecinden geçmesi ve yaşama tekrardan kazandırılması gerekmektedir. Yapılandırma sürecinden geçilerek modern yaşama yani günümüzde yeniden kullanılabilir hale getirilen yapılar; mekânsal dönüşüm kavramının etkisi ile çoğu zaman müze, kütüphane, çalışma alanı, sergi alanı vs mekânlarına dönüşmektedir.

Mekânsal dönüşüm bu çalışmanın ana temasını oluşturuyor olup; Selimiye Hamamı ile özelleştirilip örneklendirilmektedir. İstanbul'un önemli kültürel miraslarından birisi olan Selimiye Hamamı, Sultan 3. Selim zamanında inşa edilmiştir. Günümüze kadar ki süreçte bir süreye kadar hamam olarak kendi işlevinde kullanılıp, daha sonrasında kendi kaderine terk edilen bu yapı restitüsyon ve restorasyon çalışmaları sonrası bugün farklı bölümlerinde restoran, kütüphane, müze, kafe olarak mekânsal dönüşüme uğramıştır. Mekânsal dönüşüme uğrayan Selimiye Hamamı, dönüşüm öncesi bölümleri farklı bir işlevde iken dönüşüm sonrası Nevmekan Selimiye adını alarak hamam içerisinde yer alan bölümlerin

farklı işlevlerde kullanıldığı görülmektedir. Nevmekan adı altında Üsküdar Belediyesi tarafından mekânsal dönüşüme uğrayan 3 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı'nın seçilmesinin sebebi ıslak hacimler kapsamında ilerlemek düşüncesidir.

Yapının eski yıllara ait vaziyet planları incelendiğinde 1913 yılına ait Alman Mavileri haritasında bulunmayan çamaşırlık, odunluk binası ve külhan ile soğukluk/soyunma bölümünü genişleten ek kısımlar 1931 tarihli Pervititich haritasında görülmektedir. Yani 18 yıl içerisinde bu ek bina ve kısımlarda eklenmeler söz konusu denilebilmektedir.

Selimiye Hamamı; soğukluk/soyunmalık, ılıklık, sıcaklık, külhan ve sonradan yapılan çamaşırlık/odunluk bölümlerinden oluşmaktadır. Kullanıcılar için soğuktan sıcağa doğru bir akışı sağlayan bu bölümler, bir önceki bölümün hazırlığı niteliğinde olup bir bütünü oluşturmaktadır.

Soğukluk-soyunmalık bölümü geçmişte ahşap kagir taşıyıcı sistemi ile inşa edilmiş olup hamama gelen kullanıcıları karşılayan ve ilk hazırlıklarını yaptıkları bu bölüm dikdörtgen eyvanlı plan şemasına sahip olup ortasında mermer süs havuzu bulunan bir avlu alanı ve köşelerinde kantin, havlu odası, hamamcı odası ve soyunma/dinlenme odaları bulunmaktadır. Asma katı olan bu bölümde üst kota U plan yapısına sahip bir merdiven ile ulaşılmakta ve 11 dinlenme odası bulunmaktadır. Tarihsel süreçte bu bölüme ait olan kısım yıkılıp yeniden betonarme olarak yapılmıştır. Bugün restoran ve kütüphane olarak kullanılmaktadır. Geçmişteki ahşap kagir taşıyıcı sistemini; betonarme sistemin üzerine ahşap ve mermer kaplamalarla, zemini ve duvarları da geçmiştekine uygun bir şekilde yapılarak tarihi doku yeniden canlandırılmıştır. İşlevsellik olarak; yapıldığı dönemin sosyalleşme mekânı olarak hizmet eden bu yapı günümüzdeki sosyalleşme mekanlarının karşılıklarından olan restoran ve kütüphane işlevinde tasarlanması, eski işleviyle bir nevi ilişkili olduğunu göstermektedir.

Soğukluk-soyunmalık bölümünün girişinde orta noktada bulunan süs havuzunun çevresine benchler konumlandırılmış ve bu benchler mekân içerisinde gelenekselliğin ve bütünlüğün sağlanması amacıyla desenli dokuma kumaş ile kaplanmıştır. Zemin katında yer alan girişlerin açıldığı orta avlu ve bu avlunun köşelerinde konumlandırılmış olan dört odadan ikisi mekânsal dönüşüm sonrası masa ve sandalyeler konumlandırılarak kütüphane çalışma

ve aynı zamanda yemek yeme mekanı haline gelmiştir. Diğer iki köşede yer alan odaların duvarları ise zamanla oluşan tahribattan kaynaklı olarak kırılmıştır. Ilıklık bölümüne yakın ve mekânsal dönüşümden önce kantin ve havlu odası olan bu odalar açıklık sağlanarak sedir, masa, sandalye ve kütüphaneler konumlandırılmış, açıklığı olan dinlenme odaları da aynı şekilde yeme-içme-dinlenme mekânlarına çevrilerek burada da sosyalleşme mekânı oluşturulmuştur.

U planlı merdivenden yukarıya doğru çıkmadan önce merdiven altında yer alan bölümde temizlik malzemelerinin konumladığı bir hizmet odası yer almaktadır. Mekansal dönüşüm öncesi hamam yapısı içerisinde yer alan ahşap kapı, bu hizmet odasının olduğu kısmın gözükmemesi ve aynı zamanda geçmişin izlerinin sergilenmesi adına buraya konumlandırılmıştır. Merdivenlerden yukarıya doğru çıkıldığında karşı duvarda aydınlatmalı, damla şeklinde yansımaların sağlandığı dekoratif tablolar yer almaktadır. U planlı merdiven kullanılarak çıkılan, asma katta yer alan soğukluk-soyunmalık bölümünün korkulukları mekânsal dönüşüm sonrası hamam mekanına uygun bir şekilde mermer malzemesi ve yandan lake boyalı ahşap küpeşteli korkuluklar kullanılarak görsel estetiği sağlanmıştır. Asma katta yer alan dinlenme odaları ise kütüphane, restoran ve kitap kafe odaları olarak mekânsal dönüşüme uğramıştır. Her mekânda olduğu gibi bu mekanların tavanlarında da dikdörtgen çıta tasarımı yapılmıştır. Aydınlatma malzemesi olarak damla görünümlü, gold detayların barındığı sarkıtlar tercih edilmiş ve mekansal dönüşüm sonrasında amaç; yapının özünü daima hatırlatmaya, mekan kimliğinin korunmasına yönelik olmuştur.

Nevmekan Selimiye'ye girildiğinde soğukluk-soyunmalık bölümünün solunda yer alan ılıklık bölümüne geçişte bir koridor ve bu koridor hattında yer alan halvet hücreleri bulunmaktaydı. Bu halvet hücreleri mekânsal dönüşüm ile muhdes kurumda olan kurnalardan onarımı yapılabilenler yapılmış; onarım işlemi yapılamayan kurnalar ise mevcut kurnalara benzer bir şekilde yeniden yapılmıştır. Ilıklık bölümü içerisinde yer alan halvet hücrelerinden birisi erkekler tuvaletine dönüşmüştür. Mekansal dönüşüm öncesi ılıklık bölümü içerisinde yer alan hela bölümü ise mevcut konumunu korumuştur. Hela bölümü içerisinde yer alan tuvaletlerde onarım işlemleri yapılmış ve tuvaletlerin üzerine cam plaka konumlandırıp; asma klozet yerleştirilmiştir. Bu bölüm içerisinde hamam yapısının etkisi yine verilmiş ve lavabolar mermerden yapılmıştır.

Sıcaklık bölümü içerisine girildiğinde ise dört eyvanlı olan bu hamamın ortasında yer alan göbek taşı yıkılarak mevcut temel korunması şartı ile restore edilmiştir. Orta bölümde bulunan göbek taşının kaldırılmasının en büyük etmeni ise sıcaklık bölümünün mekânsal dönüşüme uğraması ile bu bölümün müze sergi alanı olarak kullanıma açılmasını sağlamaktır. Göbek taşının kırılıp taşıyıcı sisteminin korunması ve yıllar boyunca deforme olan malzemelerin günümüzde aynı görselliği ve dokuyu sağlayan malzemelerle tamamlanmasıyla sağlıklı bir konservasyon çalışmasının yapıldığı gözlemlenmektedir. Geçmişteki görselliği günümüzde önümüze serilmesi tarihsel açıdan eski yeni işlevsel bütünlüğün sağlandığı söylenebilmektedir. Göbektaşının köşe bölümlerinde yer alan köşe halvet hücreleri, mekânsal dönüşüme uğrarken mevcut mermer sekilerin ve mermer kurnaların korunmasına önem verilmiştir. Köşe halvet hücreler arasında yer alan dört eyvanda bulunan mermer sekiler ve mermer kurnaların da muhdes durumda olanların onarımının yapılması ve onarımı yapılamayan mermer kurnaların yeniden yapılıp mevcut yerine konumlandırılması sağlanmıştır. Yapı içerisinde bulunan duvarlarda ise taş tuğla kullanımı ile mekân içerisinde hamam yapısının bütünlüğünü sağlamıştır.

Yapı dışından girişi bulunan külhan bölümünün metruk vaziyette oluşundan kaynaklı olarak yeniden yapılandırma çalışmaları ile sadece görsel olarak korunması sağlanmıştır. Yapının yeme-içme mekânına dönüşümü ile külhan bölümü içerisine mutfak/hazırlık bölümü oluşturulmuştur. Yapı dışında bulunan çamaşırlık-odunluk bölümü ise mekânsal dönüşüm sonrası yeme-içme mekânına ek olarak tatlı ikramlarının bulunduğu mini bir kafe olarak restore edilmiştir.

Tez için seçilen mekânın, mekânsal dönüşüm öncesi ve sonrası yerinde gözlem yapılarak elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Mimarlık ve sanat tarihi açısından büyük bir önem taşıyan İstanbul ili Üsküdar ilçesinde yer alan Selimiye Hamamı, zamanla kaderine teslim edilmesi, tarihi ve coğrafi nedenlerden dolayı işlevini yitirmesi ile hamam olarak hem kurumsal kimliği hem de özgün formunun korunması önceliğinde mekânsal dönüşüme uğrayarak, günümüzde müze, kütüphane ve restoran olarak Nevmekan Selimiye adı ile hizmet vermeye başlamıştır. Mekansal dönüşüm sonrası hizmet vermeye başlayan mekanda tarihi doku, malzeme, renk vb. unsunlara önem verildiği görülmüştür. Mekanın tarihi olarak kapsamının korunduğu, yeni işlevlendirmeler yapılırken de mekanın genel atmosferinden kopuk olmayan ve ilişkili fonksiyonların kullanılmasıyla mekân kullanımı

açısından başarılı bir mekânsal dönüşüm çalışması olduğu söylenebilir. Hamam olarak işlevinin devam ettiği dönem ile günümüzde mekânda işlevsel dönüşüme uğramış halinin geleneksel olarak aynı tarzı yansıttığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Algül, M. (2011). "Diyarbakır'da Hamamlar-3". *Diyarbakır Yerel Özgür Haber Gazetesi*.

Ap.İf.Ua İnternet Sitesi.(2022). Fin Hamamı (Sauna) Görseli. Erişim Tarihi: 6.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://ap.if.ua/news/show/oblashtuyte-sobi-laznyu adresinden alındı.

Archives İnternet Sitesi. (2022). Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Öncesi Görünümü, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.archives.saltresearch.org adresinden alındı.

Arkeolojik Haber İnternet Sitesi. (2023). Topkapı Sarayı Hünkar Hamamı Külhan Bölümü , Erişim Tarihi: 20.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.arkeolojikhaber.com/haber-topkapi-sarayinda-hunkar-hamaminin-kulhani-bulundu-11760/ adresinden alındı.

Aru, K. (1949). *"Türk Hamamları Etüdü".* İstanbul: İstanbul Matbacılık.

Atlı, S. (1990). *"Mimar Sinan Hamamları Konusunda Bir Araştırma".* Erişim Tarihi : 10.02.2023 tarihinde Web Sitesi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/504226 adresinden alındı.

Başa, B. (2009). Türk Hamam Kültürünün SPA & Wellness Mekânlarının Tasarımına Etkileri, *Zeitschrift für die Welt der Türken,* 1(1), 207-220.

Batur, A. (2015). Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi. "XIX. Yüzyıl İstanbul'unda İki Saray". Erişim Tarihi: 12.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://istanbultarihi.ist/318-xix-yuzyil-istanbulunda-iki-saray adresinden alındı.

Bilgeyik İnternet Sitesi.(2023). Ankara Roma Hamamı Görseli. Erişim Tarihi: 5.1.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.bilgeyik.com/ankara-roma-hamami-ankyra-caracalla-hamami-914 adresinden alındı

Bozok, D. (2006). “Türk Hamamı ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı (Bursa Merkez İlçe İçin Bir Araştırma)”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*, 62-86.

Bursa Sancak İnternet Sitesi.(2022). Bursa Tahir Ağa Hamamı, Erişim Tarihi: 6.12.2022 tarihinde. https://www.bursasancak.com.tr/ozel-haber/bursa-tarihinin-taniklari-hamamlar-h27329.html adresinden alındı.

Cagaloglu Hamami İnternet Sitesi. (2022). Cağaloğlu Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde https://cagalogluhamami.com.tr/tr/galeri/ adresinden alındı

Cagaloglu Hamami İnternet Sitesi. (2022). Fatih Cağaloğlu Hamamı, Erişim Tarihi: 11.12.2022 tarihinde https://cagalogluhamami.com.tr/tr/galeri/ adresinden alındı.

İstanbul Üniversitesi İnternet Sitesi. (2022). Beyazıt Hamamı Aydınlık Feneri, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=i.u.-hamam-muzesi.pdf adresinden alındı.

Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim Donanımları.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Demir, M. (2010). *Kentsel İletişim ve Kamusal İnsan Kavramları Perspektifinde Yaşanılır Mekan Olgusu ve Kamusal Alanların OrganizasyonuAntik Çağ’da ve Günümüzde Bergama Örneği* (Yayın No: 295683). [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Diyarbakir Hafizasi İnternet Sitesi. (2023). Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli, Erişim Tarihi: 16.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://diyarbakirhafizasi.org/bulusturan-iyilestiren-bir-kultur-diyarbakirin-hamamlari/ adresinden alındı.

Emlak Kulisi İnternet Sitesi. (2022). Nevmekan Selimiye, Erişim Tarihi: 24.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://emlakkulisi.com/nevmekan-selimiye-kultur-merkezi-acildi/667510 adresinden alındı.

Ertuğrul, A. (2009). “Hamam Yapıları ve Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 7*(13), 241-266.

Eyice, S. (1960). “İznik’de büyük hamam ve Osmanlı devri hamamları hakkında bir deneme”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *106*, 99-120.

Eyice, S. (1993). “Hamamlar”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, *3,* 537-542.

Eyice, S. (1997). “Hamam”*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* , İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,*15,402-430*

Fotografya İnternet Sitesi. (2022). Hamamlarda Doğal Aydınlatma Görseli, Erişim Tarihi: 11.12.2022 tarihinde Web sitesi: http://www.fotografya.gen.tr/yazdir?57545F6305237CF9110F524F45610BBE adresinden alındı.

Granices İnternet Sitesi. (2023). Hamam Dekorasyonunda Mermer Kullanımı, Erişim Tarihi: 20.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://granices.com/mermer-hamam/ adresinden alındı.

Habermas, J. (1991). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, MIT Press.

Haskan, M. (2001). *“Selimiye Hamamı”, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. Üsküdar Araştırmaları Merkezi. *3*(1), 973

Işın, E. (1990). “Türk Hamamları Tarihçesi”. *Dekorasyon Dergisi*, 110-111.

Büyük İstanbul Tarihi İnternet Sitesi.(2023). Nişancı Hamamı Ilıklık Bölümü, Erişim Tarihi: 18.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://istanbultarihi.ist/321-istanbul-hamamlari-ve-mimarisi adresinden alındı.

İstock İnternet Sitesi.(2022). Ganj Nehri – Benares Tapınağı, Erişim Tarihi: 5.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.istockphoto.com/tr adresinden alındı.

Kultur Portali İnternet Sitesi. (2022). Bursa Muradiye Hamamı Engelli Eğitim Merkezi, Erişim Tarihi: 14.12.2022 tarihinde Web sitesi:

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/kulturenvanteri/muradiye-hamami. adresinden alındı.

Kultur Portali İnternet Sitesi. (2022). Bursa Ördekli Hamam Kültür Merkezi, Erişim Tarihi: 14.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/ordekli-hamami-kultur-merkezi. adresinden alındı

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi.* İstanbul.: Sel Yayıncılık.

Meriç, M. (1990). "Mimari Açıdan Türk Hamamı". *Dekorasyon Dergisi*, 112-116.

Mimdap İnternet Sitesi. (2023). Sinop Balatlar Kilisesi Altında Bulunan Bizans Dönemi Hamam Görseli Erişim Tarihi: 6.1.2023 tarihinde Web sitesi: http://mimdap.org/2014/08/sinopta-bizans-hamamy-ortaya-cykyyor/ adresinden alındı.

Neredekal İnternet Sitesi. (2023). Beylerbeyi Hamamı Soğukluk Bölümü, Erişim Tarihi: 18.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.neredekal.com/beylerbeyi-hamami-gezilecek-yer-detay/ adresinden alındı.

Nereye İnternet Sitesi. (2023). İndus Vadisi Uygarlığı. Erişim Tarihi: 6.1.2023 tarihinde Web sitesi: https://nereye.com.tr/cozulen-gizem-antik-indus-uygarligi-nehirler-olmadan-nasil-hayatta-kaldi/ adresinden alındı.

Okuryazarım İnternet Sitesi. (2023). Roma Hamamı Görseli. Erişim Tarihi: 6.1.2023 tarihinde Web sitesi: https://okuryazarim.com/roma-hamami-ve-bolumleri/ adresinden alındı.

Önge, Y. (1978). "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma". *Vakıflar Dergisi*, *12*, 125-135.

Pinterest İnternet Sitesi. (2022). Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası Görünümü, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://tr.pinterest.com/ideas/ adresinden alındı.

Pinterest İnternet Sitesi. (2022). Ortaköy Hamamı'nın Mekansal Dönüşüm Sonrası İç Görünümü, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://tr.pinterest.com/ideas/ adresinden alındı.

Sanatin Yolculugu İnternet Sitesi. (2022). Kusayru Amra Saray Hamamı, Erişim Tarihi: 6.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.sanatinyolculugu.com adresinden alındı

Tanyeli, U. (2010). *Türkiye'nin Görsellik Tarihine Giriş*. İstanbul: Metis Yayınevi.

Taşçıoğlu, T. (1998). *"Türk Hamamı".* İstanbul: Unilever Yayınları.

TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 'Hamam' Erişim Tarihi: 23.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Titanic Otel İnternet Sitesi. (2023). Otelin Hamam, Sauna, SPA, Havuz Görseli. Erişim Tarihi: 5.1.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.titanic.com.tr/tr/titanic-port-bakirkoy/befine-sports-spa/spa adresinden alındı.

Tripadvisor İnternet Sitesi. (2022). Kılıç Ali Paşa Hamamı Aydınlatma Pencereleri, Erişim Tarihi: 11.12.2022 tarihinde Web sitesi: Web sitesi: https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293974-d3626134-Reviews-Kilic_Ali_Pasa_Hamami-Istanbul.html adresinden alındı.

Tripadvisor İnternet Sitesi. (2023). Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli, Erişim Tarihi: 20.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g1554819-d10865520-r691311285-Harem_Hamam_Spa-Kizilagac_Manavgat_Turkish_Mediterranean_Coast.html adresinden alındı

Tripadvisor İnternet Sitesi.(2023). Hamamlarda Yapay Aydınlatma Görseli, Erişim Tarihi: 20.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g297962-d23242185-Reviews-Sirena_Hamam_Spa-Antalya_Turkish_Mediterranean_Coast.html

Tripadvisor İnternet Sitesi. (2023). Kadırga Hamamı Ilıklık Bölümü, Erişim Tarihi: 19.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g293974-d2057032-i51566806-Kadirga_Hamam-Istanbul.html adresinden alındı.

Tripadvisor İnternet Sitesi. (2023). Süleymaniye Hamamı, Sicaklık ve Yıkanma Bölümü Kadırga Hamamı Ilıklık Bölümü, Erişim Tarihi: 19.01.2023 tarihinde Web sitesi: https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g293974-d1631821-Reviews-Historical_Suleymaniye_Hamam_R_Since_1550-Istanbul.html adresinden alındı.

Tripadvisor İnternet Sitesi. (2023). Haseki Hürrem Sultan Hamamı Soğukluk Bölümü, Erişim Tarihi: 18.12.2022 tarihinde Web sitesi:.https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g293974-d2203570-i252688615-Hurrem_Sultan_Hamami-Istanbul.html

Türkiyenin Tarihi Eserleri İnternet Sitesi. (2022). Acemoğlu Hamamı, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=3023 adresinden alındı.

Türkiyenin Tarihi Eserleri İnternet Sitesi. (2022). Üsküdar Çinili Hamam, Erişim Tarihi: 8.12.2022 tarihinde Web sitesi: https://www.turkiyenintarihieserleri.com/?oku=2924 adresinden alındı.

Ülgen, A. (1950). Hamam, *MEB İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. *5*(1), 174-178.

Üsküdar Belediyesi. (2022). Selimiye Hamamı ile İlgili Bilgi ve Belge, Erişim Tarihi: 09.12.2021 Üsküdar Belediyesi Arşivi'nden alındı.

Yıldırım, B. (2015). Kamusal Mekan: Türkiye'de Devlet ve Kamusal Alan Üzerine. *Mimarlık Dergisi, 382,* 45-49. Erişim tarihi : 01.12.2022 tarihinde http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=396&RecID=3624 adresinden alındı.

Yılmazkaya, O. (2002). *Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık Türk Hamamı*. Çitlembik Yayınları. İstanbul.

EKLER

Ek-1: İzin Belgesi

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep ATİK

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Lise	2012-2016	Ahmet Alper Dinçer Anadolu Lisesi / Ankara
Lisans	2017-2020	T.C Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü Lisans Mezunu
Yüksek Lisans	2020-	T.C Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2021-2022	İç Mimar – Modoko Saraç Mobilya
2022-	İç Mimar – Kelebek Mutfak Banyo

Bilgisayar Programları

Autocad, Photoshop, Sketchup, 3dsmax, Vray, Lumion, P-con, Archkitchen, M-Office